

خدا آفرین

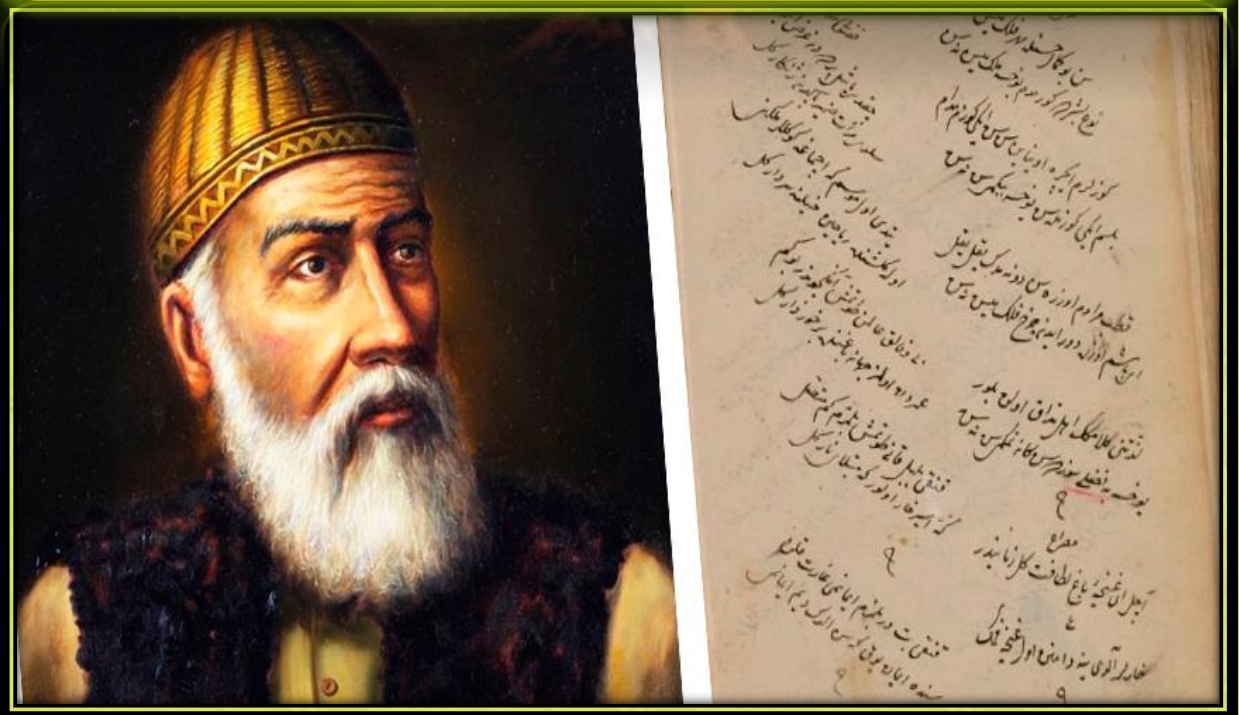
تورکجه - فارسی

فرہنگی ، اجتماعی ، علمی

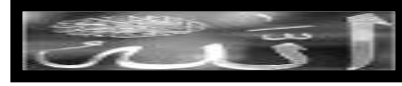
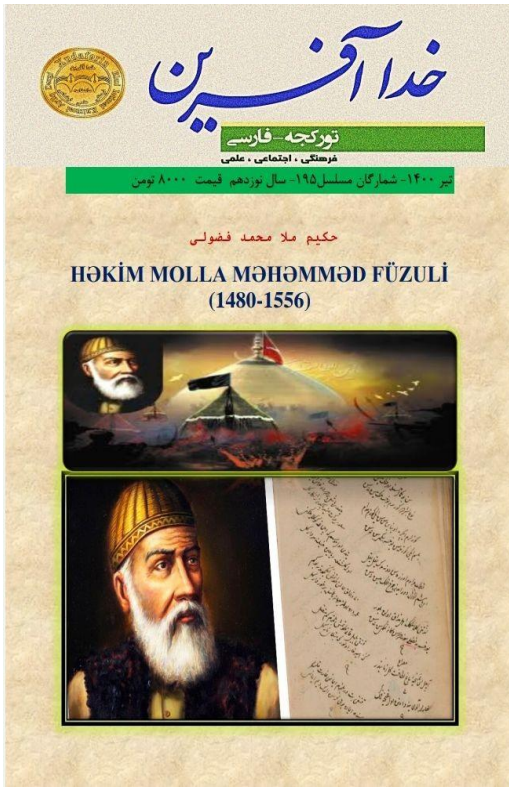
تیر ۱۴۰۰ - شمارگان مسلسل ۱۹۵ - سال نوزدهم قیمت ۸۰۰۰ تومن

حکیم ملا محمد فضولی

HAKİM MOLLA MƏHƏMMƏD FÜZULİ
(1480-1556)

خداآفرین 195 Xudafərin

شماره مسلسل ۱۹۵ - تیرماه - سال ۱۴۰۰ - ۹۲ صفحه
مدیر مسئول، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: فرید ستاری قر

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی، مسایل اجتماعی، معلومات عمومی، طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی، تحلیلی، خبری؛ اطلاع رسانی، پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶ / ۶۶۴۶۰۸۹۵ - فاکس: ۶۶۴۹۳۰۸۴

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت **word** به ایمیل یا آدرس ماهنامه به
زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با
توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰۰ و یکساله

۲۵۰۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۰۷۰۳۸۸۷۰۳۱۰۳۳۵۳۳۳۲۷۳۲۷۳ به نام حسین شرقی دره جک

واریز نمایید.

KHUDAFARIN

*Cultural and social monthly magazin managing Director
concessioner and chief Editor: Dr. HÜSEYİN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)*

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi
Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYİN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)
say 195 haziran-temmuz 2021, Tehran
tiraaj: 3000

ایچینده کیلر:

- ۲ - دیرلریمیز بیزیم دیریمیز و کیملیک وارلیغیمیز دیر
۴ - محمد فضولینین حیات و یارادیجیلیغی
۱۷ - شاهنامه ده تورکلر ... و تورکلرده شاهنامه
۲۵ - فارابی ایلک وار اولان حاقیندا
۳۴ - ۸ آپریل ۱۹۹۲ - جی ایل آغدابان سوی قیریمی
۳۷ - حکیم محمد فضولی شاعر، عارف و فیسوف پر آوازه ادبیات ترک - فارس
۳۸ - یوسف خاص حاجیب
۳۹ - آلپ ارسلان سلجوقلو
۴۰ - بویوک عمرون سالنامه سی صمدآغا آغامالی اوغلو
۴۶ - عمادالدین نسیمی ایله ۱۳-۱۵ عصر شاعیرلرین یارادیجیغیندا
۵۴ - آرخادا قالان ایللر
۷۹ - شعریمیز - سوزوموز

XUDAFƏRİN DƏRGİSİNİ SAYTIMIZDA
PULSUZ OXUYA BİLİRSİZ. HAL HAZIRDA
144000 OXUCUSU VARDIR. SİZDƏ BİZƏ
QOŞULUN VƏ DƏSTƏY OLUN

Telegram: @xudafarindergisi

khudafarin@yahoo.com

khudafarin.ir

دیرلریمیز بیزیم دیریمیز و کیملیک وارلیغیمیز دیر.

Dəyərlərimiz bizim dəyərimiz və kimlik varlığımızdır.

اوزدن جنگاورلیک و عزمکارلیق بیر اولوسون تاریخی یادداشینین محفوظ قالماسینا زمین یارادیر.

قهرمانلیق تاریخی ایله بیلگه لیک پاراللدیر. گوجو اولان لاکین عقله صاحب اولمایان بیر خالق تاریخ صحنه سینده اوزون سوره قالا بیلمز. گت گنده کیچیلرک ائتنیک خالقلارا چئوریلر کی گونوموزده اونلارین بیر چوخونا شاهیدیک. آنجاق تمملی و کولکلو بیر اولولوس هم فیزیکی (حربی) هم ده انتلئکتوال گوجه دایالی دیر.

یئر کوره سینین نه قدر گئیش اراضیسینه یایلیب و صاحبیلنه بیلیمسیزه او قدر عقللی و او قدر ده گوجلوسوز دئمکدیر.

بیز تورکلر ایسه دونیانین دوغوسوندان تا باتیسنا قدر اوزانان بیر جغرافی اراضیه یایلمیش بیر اولوسوق. دونیانین او بیر اوجوندان یعنی سیبریادان بو بیر اوجو یعنی آوروپایا قدر ان گوزل و وئریملی تورپاقلار بیزیم منسوب اولدوغوموز اولوسا آیدیر.

بو اراضیلرده هم اوز هگمونلوقوموز یاراتمیش و قوروموشوق هم باشا خالقلارا چوخلو ساحه لرده تاثیر ائتمیشیک و اونلارلا مدنی و تجاری تبادلاتدا بولونموشوق. گوستردیمیز ائتگی و آلدیغیمیز تاثیر نتیجه سینده اوز ایچیمیزده فرقلشمه لره و یئرل خالقلارلا معروض قالمیشیق (ازبک , تورکمن , چواش , باشقورد , اوغور , قازاق , آذربایجان , تورک کیمی بولوملره آیریشمیشیق لکن آنا عنصر اولان تورکلوک هامیسندا عینی سوپه ده قالمادادیر.

مدیر مسئول : دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک
Sorumlu müdür : Dr.Hüseyin Şərqidərəcək Soytürk

هر بیر اولوسون دوغولوش و وار اولما فلسفه سی و داستانی واردیر. ائله دونیامیزی دا گوزلشدیرن بو فرقلی اولوشومون رنگارنگلیی دیر. یارادیلشدان اوزو بری هر بیر میل و اولوس اوز وارلیغینین اونا وئردیی اوزلیکلره تانیماقدادیر. اولوسلارین ایچ ماهیتی و دیش (خارجی) ماهیتی واردیر. ایچدن بسله نیب دیش دان بهره له نیر. نه قدر عمر و اوزوندورسا بیر اولوسون او قدر ده الده ائدینیملری چوخ و گوزه گلیملی دیر.

یارادیلش کدلاریمیزا اساسا آنتروپولوژی یاپیمیز اورتایا چیخیر. یاشادیغیمیز جغرافیایا اوغون دیل و حیات طرزلی اولاناقلا میدانا گلیر. یاشام طرزلی و دوشونجه فورماسی بیزی باشقالاری ایله فرقلندیریر. داغلیم اراضیمیزین بویوک وکیچیکلیی بیزه یاردیجیلیق امکاملاری سونور.

قونشو اولوسلارین گلیشیمی بیزی ده ائنگیله یه بیلر. اونا گوره ده قونشو خالقلارین بیر بیرلرینه بنزریکلری چوخ اولور. ثروت و دولت ایسه بیر اولوسون تمل داشی دیر. وار و دولتدن زنگین خالقلار تاریخ ده اوزلرینه محکم یئر توتا بیلیر و باشقالارینی دا تاثیر دایره سی آتینا آلابیلیر. او

یوخسون خوجانین حسابی وئرلیمیش اولدو. قید ائتمک لازیمدیر کی بئله آچالدیجی عملر یالنیز اوزلرینی حقیر بیلنلردن باش وئرہ بیلر. حال بو کی بیز تورکلر آنا دیلمیزین تدریسیندن محروم اولا اولا اوخوموش و ادبیات اوزره دکتورلوق درجه سی آلمیش بیریسینه اوز دیرلریمیزه صاحب چیخاراق جواب وئریمیش اولدوق. اونلارین عملری ایستر بیلرکدن یادا بیلمه یرکدن اولسادا بیزلرین گنجیکمه ین تپکیسی اونلارین عملرینین نه قدر زشت اولدوغونو گوستردی.

داخیلا بویوک اولوسلار داتا باشقالارین تحقیر ائتمز. اونا گوره کی اوزونو تثبیت ائتمک اوچون کیمسین کیچیلدیمه سینه احتیاج دویماز. چاتیشمایان جهتلرینی اوز ایچینده دوزلمه یه چالیشار. کیمسه یه کوتو نیت ده اولماز اون گوره کی اوز سحونینی اوزو دوزلتمه یی بیلر. تورک اولوسونون منویاتیندا کیمسه یه اولوم و یا تحقیر شعاری یئر آلمامیشدی. بیز بوتون مدنیتلری هر زامان اویموشوق و اوندان بهره لنمه یه چالیشمیشیق. اینسان اولماق اینسانلیغین غایه سی دیر.

بو گوسترگه لر اورتاق بیلیم , ادبیات و دولت قوروجولوقلاری , دیل , دین , توره و س... کیمی یاپیلاریمیزدا عینا قالماقدادیر . او اوزدن بیزلره تورک اولوسونون تورک خالقلاری دئییرلر.

بئله اولدوغو حالدا اورتاق دیرلره مالیک خالقلاریق کی بیر بویوک و اصیل بیر میللتین و اولسون اولادلارییق. دینی و اینانچ دیرلره صاحبیز. میلی ادبیاتا اورتاغیز. ایلک کوکون بیزه وئریدی اقربالیق باغلیقلارینا صاحبیز. اورتاق میلی مفکوره اساسلانان میلّت اولوشومونا صاحبیک.

بوتون بونلار بیر آریا گلنده بیز مشترک بیر دده بابایا صاحب اولدوغوموزا گوره بو اولوسا منسوب اولان هر بیر فردین باشاریسی اورتاق مدنیتین مالی سایلیر. فارابی , بیرونی , احمد یسوی , نظامی گنجوی , فضولی , نسیمی , امیر تیمور , نادر شاه , فتحعلی خان , بیلگه قاغان و دده قورقود , اوغوز خان و یوزلرله بویوکلریمیز بیر محور اطرافیندا قوروب یاراتدیقلاری دیرلر هامیمیزین دیری محسوب اولونور. البته اونوتمایاق کی بیزیم هامیمیز دونانین و دنیا اینسانانین آیریلماز پاچاسییق.

قازانیمیز اورتاق بشری دیرلر قازانیمی اساسیندا بیزه وار اولما زمینی یارادیر. لکن بیزیم دیرلریمیز بیزیم اوچون اونملی اولمالی دیر کی باشقالاری طرفیندن ده سایقی و حورمت گورسون.

یاخین گنجیمیش ده تلویزیوندان بیر ادبیات خوجاسی اوز ادبیاتلارینی تدریس ائدرکن بیزیم دیریمیز اولان محمد فضولیمیزی تحقیر ائدرک اونو فضول او ادبی اوغورو کیمی اوز اویرنجیلرینه تقدیم ائتدی. آنجاق خالقیمیزین دوبارلیغی سایه سینده حقیقت بلیرلندی و معلوماتدان

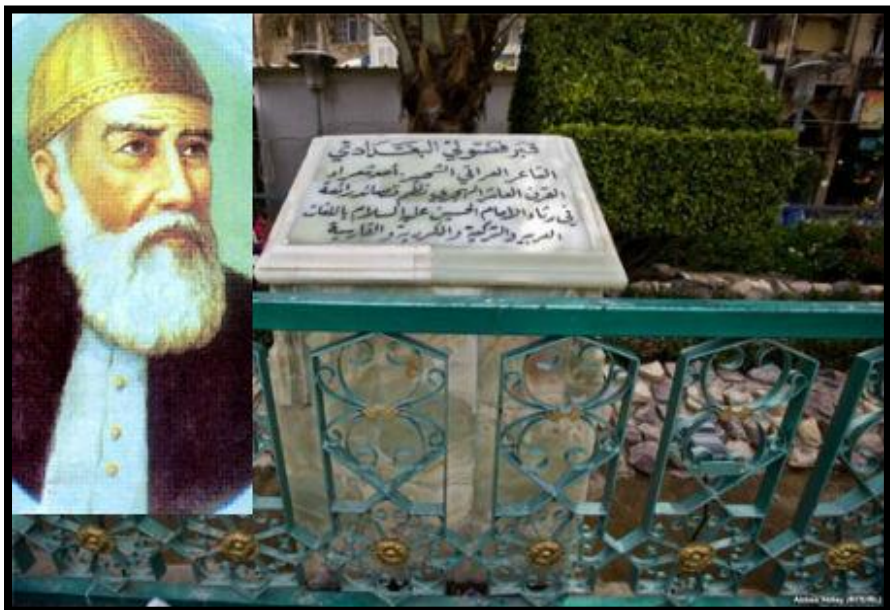
محمد فضولی نین حیاتی و یارادیجیلیغی

Muhəmməd Füzülinin yaşanı ve yaradıcılığı

به کوشش : دکتر حسین شرقی

وئرمیشدیر. او دؤورون مهم منبعلرندن ساییلان تذکره لرده شاعیرین حیاتی حاقیندا اطرافلی معلومات عکس اولونمامیشدیر. اونو شخص

تانییان، اونونلا هم صحبت اولان عهدی باغدادی " گلشن شعرا " ادلی تذکره سینده فضولینی بیلیک و معرفتده کامیل، درین معنالی، یئنی مضمونلو فیکیر سؤیله مکده میثیلسیز بیر صنعتکار کیمی تقدیم ائتمیشدیر. تذکره چی، همچنین فضولینین خوشخاسیت، شیرین صحبت بیر اینسان، بؤیوک حؤرمه صاحیبی و عالیم کیمی تانیندیغینی دا قید ائتمیشدیر.

شاعیرین یئگانه اؤولادی فضلی درین علمی بیلیگی ایله سئچیلن ضیالی اولموشدور. اونون ظریف شعرلر یازماسی باره ده منبعلرده معلومات واردیر.

دوغولوب-یاشادیغی عراقدان هئچ واخت آیریلمايان فضولی ۱۵۵۶-جی ایلده کربلادا وفات ائتمیش و امام حسین (ع) مقبره سی نین آستاناسیندا دفن ائدیلمیشدیر.

شاعیردن بیزه قالان زنگین بدیعی ایرث آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر: آذربایجان تورکجه سینده دیوان، فارس دیلینده دیوان، آنا دیلینده، فارسجا و عربجه یازیلیمیش قصیده لردن عیبارت دیوان - قصیده لر دیوانی. آذربایجان دیلینده یازیلیمیش پوئمالار: " لیلی و مجنون "، " بنگ و باده "، " صحبت الاسمار " . فارس دیلینده

محمد سلیمان اوغلو باغداد یاخینلیغینداکی کربلادا دونیا یا گؤز آچمیشدیر. قاینقلاردا اونون مکمل تحصیل آلماسی، دؤورون علملرینی دریندن اؤیرنمه سی باره ده معلومات وئریلمیشدیر. شاعیرین " مؤولانا " آدلاندیریلماسی دا باونونلا باغلیدیر.

او، یارادیجیلیغا اثرکن یاشلارندا باشلامیش، اؤزونه " فضولی " تخلصونو سئچمیشدیر. فضولی یالنیز شاعیرلیکله مشغول اولمامیش، دینی اوجاقلاردا خیدمت ائتمیشدیر. بو ایشینه گؤره آدیغی ماعاشلا ساده، قناعتجیل حیات یاشامیشدیر. ایستر صفوی دؤولتی، ایستر سه ده عثمانلی حؤکمدارلاری طرفیندن یاخشی تانیان و یوکسک دیرلندیریلن شاعیر سارایلارا اوز توتمامیش، ساده عمر سورمه یه اوستونلوک

هۆكمدارلارينا، تارىخى ھادىئە لره ھسر ائدىلمىشىدیر.

شاعیرین پوئمالاری یارادیجیلیغیندا خصوصى یئر توتور. " لیلی و مجنون " (م۱۵۳۷) چىخىلماقلا، قالان اوچ پوئما آللتقوریک سعجییه لیدیر. بو اوچ پوئما موختلیف موضوعلاردا یازیلسا دا، ایدئیلارندا اوخشارلیقلار دا وار. اولاردا تکبورلو هۆكمدارلارین معناسیز موحاریبه لر تۆرتمکله اینسانلاری قیرغینا وئرمه سی (" بنگ و بادە ")، شۆھر تپرستلیک، منملیک (" صحبت الاسمار ")، جمعیتده، ایجتیماعی قورولوشدا موشاهیده ائدیلن عیبیلر (" هفت جام ") کسکین تنقید ائدیلمیشدیر.

فضولی کلاسیک نثرین بؤیوک اوستادی ساییلیر. اونون " شیکایتنامه " آدی ایله تانینان مکتوبو ایجتیماعی مضمونو و بدیعی دیری ایله داها قییمتلیدیر. آنا دیلینده اولان " حدیه السعدا " (ترجمه اولدوغونو ایدیعاً ائدیلر ده وار) اثرنده مشهور دین خادیملری نین حیاتی، فعالیتی، محرومیتلری عکس اولونموشدور.

فارسجا یازیلیمیش " رند و زاهد " ین اساسیندا اینسان، حیات حاقیندا فرقلی باخیشلارین قارشیشماسی، مباحیثه سی دایانیر. فارس دیلینده نثرله یازیلیمیش " صحت و مرض " آللتقوریک اثرینده ایسه مؤلیفین علمی، دینی-فلسفی و صوفی-پانتئیست گؤروشلری وحدت شکلینده ایفاده سینی تاپمیشدیر.

فضولی ادبیات تاریخینده ماهیر ترجمه چی کیمی ده تانینمیشدیر. ترجمه لری آراسیندا " حدیث اربعین " (" قیرخ حدیث ") اؤنملی یئر توتور. فارس-تاجیک شاعیری عبدالرحمان جامی نین عینی آدلی اثرینی آنا دیلینده ترجمه ائتمکله شاعیر تورکدیللی اوخوجولارین بو مشهور اثردن

پوئما: " هفت جام " . آذربایجان تورکجه سینده نثر اثرلری: " حدیه السعدا " ، نثرله مکتوبلار. فارس دیلینده نثر اثرلری: " رندو زاهد " ، " صحت و مرض " . عرب دیلینده علمی-فلسفی اثر: " مطلع الاعتقاد " . فارس دیلیندن ترجمه: " حدیث اربعین " .

داها چوخ لیریک شاعیر کیمی تانینان و سئویلن فضولی کلاسیک شعرین غزل، قصیده ، مربع، مخمس، مسدس، تخمیس، قیطعه، روباعی و س. ژانرلارینا موراجیعت ائتمیش و هر بیرنده بؤیوک اوغور قازانمیشدیر.

شاعیرین یارادیجیلیغیندا مهم یئر توتان قزللر موختلیف موضوعلاردا قلمه آلینیب. بونلارین سیراسیندا محبت موضوعوسوندا یازیلانلار، گۆزه لین و گۆزلیگی ترنومونه ھسر ائدیلملر، دینی و ایجتیماعی موتیوده اولانلار اؤنملی یئر توتور.

فضولی نین قزللرنده تصویر اولونان محبتین ایضاحی خصوصى دیقت طلب ائدیر. اونون ترنوم ائدیگی محبت، چوخ حاللاردا هم گئچرک اینسانی دوغولاری، هم ده صوفیزمین حیاتا، اینسانا فلسفی باخیشینی ایفاده ائدیر. شاعیرین بیر چوخ قزللرنده بو ایکیلیگی بیر-بیرندن آیرماق، یاخود فرقلندیرمک ممکن اولمور. لاکین بوتون حاللاردا لیریک قهرمان معنوی صافلیغی، مؤحکم ایراده سی، صداقتلی و عظمتلی اولماسی ایله دیقتی چکیر.

شاعیرین ایجتیماعی موتیولی قزللرنده زمانه یه، اینسانلارا، شخصی حیاتینا و س. مونسایبتی عکس اولونموشدور.

فضولی قصیده لرینی داها چوخ آنا دیلینده یازمیشدیر. اونون بو ژانردا یازدیغی اثرلر ایسلام دینی نین بؤیوک شخصیتلرینه، زمانه

ایراقی آذربایجانا بیرلشدیریر، سونرا ایسه ۱۵۳۴- جو ایله بو شهر اوزون بیر مودته عوثمانلی ایمپئرییاسی نین ترکیبینه داخیل اولور. بئله لیکله، فضولی نین حیات و یارادیجیلیغی نین ایلك دؤورلری ایراقی-عربین صفویلر حاکیمیتینه تابع اولدوغو ایلره دوشور.

یارادیجیلیغی

فضولی ایلك تحصیلینی کربلادا آلمیش، باغداددا داوام ائتدیرمیشدیر. بیر مدت ایراقین نجف و حوللا شهرلرنده ده یاشامیشدیر. شخصی موطالیه سی سایه سینده اورتا عصر علملری (منطق، طیب، نجوم، ریاضیات و هومانیتار علملر)، خصوصن دینی-فلسفی جریانلار، عرب ترجمه لری اساسیندا یونان فلسفه سی ایله یاخیندان تانیش اولموش، کلاسیک تورک، عرب، فارس و هیند ادبیاتینی اؤیرنمیشدیر.

" بنگ و باده " (" تریاک و شراب ") اثرینی شاه اسماعیل خطاییه ایتحاف ائتمه سینه، ۱-جی شاه تهماسبیه و اونون سرکرده لرینه، آیری-آیری والیره، خانلارا قصیده لر یازماسینا باخمایاراق، ساریا مئیل گؤسترمه میشدیر.

سولطان سلیمانا بیر نئچه قصیده تقدیم ائتمیش فضولی سولطان اوردوسو ایله باغدادا گلن تورک شاعیرلری خیالی و یحیا ایله گؤروشموش، " لیلی و مجنون " (۱۵۳۷) اثرینی ده " روم ظریفلری " آدلاندیردیغی بو صنعتکارلارین خواهیسی ایله قلمه آلمیشدیر.

فضولی اوچ دیله قزل، قصیده ، موسدس، ترکیببند، ترجیحبند، روباعی، قیظه، مربع و س. یازمیشدیر. فلسفی ماهیتلی قصیده لری، " یئددی جام "، " انیس القلب "، " صحت و مرض " اثرلری قوجالیق دؤورونون محصوللاریدیر. او،

فایدالانمالاری، ذؤوق آلمالاری مقصدینی گؤدموشدور.

محمد سلیمان اوغلو فضولی -گؤرکملی اورتا عصر آذربایجان شاعیری و موتفکری. آذربایجان-تورک ادبیاتی تاریخینده دیوان ژانرینین ان مؤحتشم نوماینده لریندن بیر کیمی تانیماقدادیر. بیر چوخ تذکره لرده باغدادی تخلوصو ایله آنیلیر. آنجاق شاعیرین باغداددا دئیل، اونون یاخینلیغینداکی مشهور کربلا شهرنده دوغولدوغو معلومدور.

حیاتی

فضولی آذربایجاندا مشهور اولان تورک منشالی بیات طایفاسینداندیر. بعضی معلوماتلارا گؤره، محمدین آتاسی سلیمان ایراقا (عراق) آذربایجانین ارش ماحالیندان کؤچموشدور. سونرالار شاعیرین اوغلو فضلی ارشه دؤنرک، یاخین قوهوملاری نین یانیندا یاشاییب. او، بورادا اؤزاونون عالیملیگی ایله گئنیش شوهرت تاپیب. فضولی نین اؤزو ده کامل تحصیل گؤرموشدو. ائله بونو نظره آلان تدقیقاتچیلار بئله حساب ائدیرلر کی، شاعیرین آتاسی کیفیت قدر وارلی آدام اولموشدور. ائلهجه ده اونون زیارتگاه سایلان حیلله و کربلا کیمی شهرلرده یاشاماسی سلیمانین روحانی اولدوغونا دلالت ائدیر. حاقیقتن ده بئله بیر روایت وار کی، فضولی نین آتاسی حیلله شهری نین موفتسیسی اولموشدور.

۱۱ - جی عصرده ایراقین سلجوقلار، داها سونرالار ایسه مونقوللار و تیموریلر طرفیندن فتحیندن سونرا باغداددا و اونون اطرافلارندا تورکلرین سای گئتدیگجه آرتیردی. بو دوروم سونرالار دا داوام ائدیر. ۱۵۰۸-جی ایله شاه اسماعیل طنطنه لی شکیلده باغدادا گیره رک،

قصیده لرینی آیریجا بیر اثر کیمی توپلاییب
کیتاب شکلینه سالمیش، تورک، فارس و عرب
دیلرنده دیوانلار ترتیب ائتمیشدیر.

یارادیجیلیغی نین زیروه سی اولان " لیلی و
مجنون " پوئماسی آذربایجان، ائلجه ده شرق و
دونیا پوئزییاسی نین نادیر اینجیلرندندیر. نیظامی
گنجوی نین ایلک دفعه یازیلی ادبیاتی
گتیردیگی " لیلی و مجنون " موضوعوساونون بیر
چوخ تورک، فارس، هیند، اؤزبک و تاجیک
شاعیرلری طرفیندن قلمه آلینماسینا باخمایاراق،
فضولی نین آنا دیلینده یاراتدیغی اثر اوریژیناللیغی
ایله بو موضوعودا اولر یازیلیمیش پوئمالاردان
سئچیلیر.

فضولی قدیم یونان و شرق فلسفه سی ایله تانیش
ایدی. اونون فلسفی گؤروشلری اساسن عرب
دیلینده نثرله یازدیغی " مطلع الاعتقاد " اثرینده
عکسینی تاپمیشدیر. فضولی بورادا آریستوتل،
پلاتون، ائمپئدوکل، دئموکریت و باشقا یونان
فیلسوفلاری نین فیکیرلرندن، و نیظامین فلسفی
ارثیندن تاثیرلنمیشدیر. فضولی نین باشقا اثرلرنده
ده ادبی فلسفی فیکیرلره تصادوف ائدیلیر.

" منی جاندان اوساندردی "

منی جاندان اوساندردی، جفادان یار اوسانمازمی؟
فلکلر یاندی آهیمدن، مورادیم شعمی یانمازمی؟

غم و بیمارینه جانان دوای درد ائدر احسان.

نئچین قیلماز منه درمان، منی بیماری سانمازمی؟

غمیم پونهان توتاردیم من، دئدیلم یاره قیل رووشن

دئسم، او بی وفا بیلیم، اینانارمی، اینانمازمی؟

شبی-هیجران یانار جانیم، تؤکر قان چشم گریانیم

ویادار خلقی افغانیم، قارا بختیم اویانمازمی؟

گل روخسارینه قارشی گؤزومدن قانلی آخار سو،
حبیبیم، فصل گولدور بو، آخار سولار بولانمازمی؟

دئدیلیم من سنه مایل، سن ائتدین عقلیمی زایل،
منه تن ایله یین قافیل سنی گؤرجک اوتانمازمی؟

فضولی رندو شئیدادیر، همیشه خلقه روسوادیر،
سورون کیم، بو نه سئودادیر، بو سئودادان اوسانمازمی؟

یا رب، بلای عشق ایله قیل آشینا منی!
بیر دم بلایی-عشقدن ائتمه جودا منی!
آز ایله مه عنایتینی اهلی-درددن،

یعنی کی، چوخ بلالارا قیل موبتلا منی!

اولدوقجا من گؤتورمه بلادان ایرادتیم،
من ایسترم بلانی، چون ایستر بلا منی!
تمکینیمی بلایی-محبته قیلما سوست،
تا دوست تن ائدیب دئمه یه بی وفا منی!

گئندیکجه حسنون ایله زیاده نیگاریمین،

گلدیکجه دردینه بتر ائت موبتلا منی!

من قاندانو ملازمتی اعتبار و جاه،

قیل غالب سعادتتی فقر و فنا منی!

اؤیله ضعیف قیل تنیمی فیرقتینده کیم،

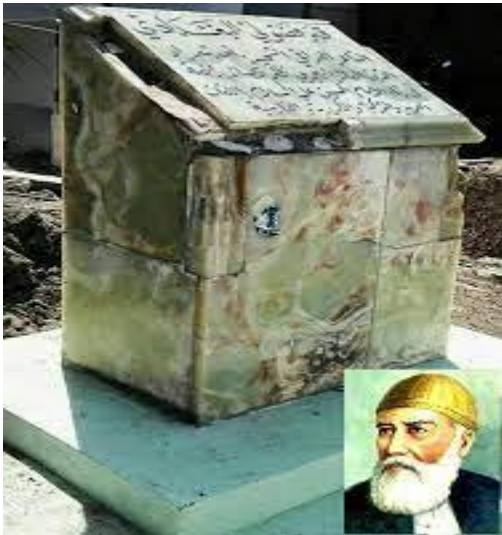
وصلینه مومکون اولای یئتیرمک صبا منی!

نخوت قیلیب نصیب فضولی کیمی منه،

یا رب، موقیید ایله مه موطلق مانا منی!

" لیلی و مجنون " ، فضولی

ادبی-بدیعی دیلیمیزی یئنی یوکسکلیکلره قالدیرمیش، کلاسیک آذربایجان، هابئله دیگر تورک خالقلاری نین پوئزیاسینا قووتلی تاثیر گؤستمیش، ادبی مکتب یاراتمیشدیر. اونون اثرلری تبریزده، باکیده، ایستانبولدا، آنکارادا، قاهره ده، داشکنده، بوخارادا، آشقاباددا دفعه لرله نشر ائدیلمیش، دونیا شرقشوناسلاری طرفیندن یوکسک قییمتلندیریلیمیشدیر. محمد فضولی قمری تاریخله ۹۶۳-جو، میلادی تقویمله ۱۵۵۶-جی ایلده کربلادا طاعون خسته لیگیندن وفات ائتمیش، اورادا دا دفن اولونموشدور.

شاعیرین اولومونون ۴۰۰ ایللیگی دونیا میقیاسیندا قید ائدیلمیشدیر. اثرلری توپلاناراق ان قدیم نسخه لر اساسیندا آذربایجاندا بئش جیلده نشر اولونموشدور.

لیلی و مجنون

لیلی و مجنون افسانه سی حاقیندا چوخ پوئملار یازیلیمیشدیر. لاکین فضولی نین «لیلی و مجنون» پوئماسی اؤزونمخصوصلوغو ایله سئچیلیر. مؤلیف او دوورون پاتیارخال مدنیتینی، اونون آب-

ای فضولی قیدلرام ترک طریق عشق کیم
بو فضیلت داخل اهل کمال ریدر منی

فضولی اؤز شعرلرنده، ۱۵ عصره قدر آذربایجان تورکجه سینده یازان شاعیرلرین بوتون یاخشی تجروبه لرینی حسابا آلمیش، اونو بؤیوک جورأت و مهارتله اینکیشاف ائتدیرمیشدیر. لیریکانین ان قییمتلی نومونه لرینی وئرمکله آذربایجان و ائلجه ده تورک ادبیات تاریخینده یئنی، چوخ بؤیوک و گؤزل بیر مکتب آچمیشدیر. فضولی ادبی مکتبی، اؤزاونون معنا، مضمون زنگینلیگی، بدیعی یوکسکلیگی ایله اینسان حیسس و فیکیرلری نین بدیعی ائسیکلوپئدیاسینی تشکیل ائدیر. بو مکتب شعریمیزین بدیعی فضولی کونتاتاسی بؤیوک آذربایجان بسته کاری جاهانگیر جاهانگیروون داهی محمد فضولی نین "منی جانان اوساندیردی" غزلینه بسته له دیگی مشهور کونتاتا آذربایجان ووکال صنعتی نین ان بؤیوک سیمالارندان بیر اولان شووکت علی اکبر اووانین ایفا ائتمیشدیر.

شعریمیزین کیفیتینی سون درجه یوکسک بیر پیله یه قالدیرماقلا قالمامیشدیر. او، آذربایجان تورکجه سی نین بوتون گؤزلیکلرینی، ایمکان و قدرتی پارانق صورتده نوماییش ائتدیرمیشدیر. بو مکتب کلاسیک ادبیاتداکی کؤهنلمیش قایدا و نورمالاری قیرماقدا، اینکیشافا مانع اولان کلاسیسیزم عنعنه لرینه جسور، آزاد و هونرلی یاناشماقدا بؤیوک تاریخی خیدمت گؤستمیشدیر. فضولی نسیمیدن سونرا آنا دیلیمیزده یارانمیش شعرین ان گؤزل نومونه لری اولان اثرلری ایله

اثرله یاخیندان تانیش اولانلار بیلیر کی، لیلی و مجنون محبتی مکتبدن باشلاپیر. بو هئچ ده تصادوفی دئییلدیر. ینی کامیلیک، سوسیال موناسیبتلر سیستمی نین اینکیشافی قادین و کیشی موناسیبتلری نین تنزیملنه سی اوچون علم و تحصیل ضروری شرطلرندن بیریدیر. اونلار بیر-بیرینی یالنیز مکتبده گؤرور و بو محبته، قارشیلیقلى موناسیبته بورادا داها دا یاخینلاشیرلار. مجنونون ایضطیرابی، حسرتی لیلی نین مکتبدن گئتمه سی ایله باشلاپیر. طبیعی کی، فضولی نین کامیل اینسان، شخصیت تمثالیندا یاراتدیغی اینسان اوبرازی، لیلی و مجنون موناسیبتلرنده قویدوغو کونسپسیاسینی و اونون گئندئر موناسیبتلری نین اساسینی تشکیل ائدیر. هم مجنون، هم ده لیلی عئینی

هاواسینی اولدوقجا هرطرفلی و آیدین شکیلده ایضاحینی وئریمیشدیر.

فضولی ارثی آذربایجاندا ادبی، ایجتیماعی و فلسفی فیکرین اینکیشافیندا خصوصی بیر مرحله تشکیل ائدیر. «لیلی و مجنون» پوئماسی فضولی نین چوخ جهتلری یارادیجیلیغیندا موستثنا اهمیته مالیک بیر اثر دیر.

فضولی نین بو اثری اورتا عصرلرین غیر-ساغلام باخیشلارین و قانونلارین تنقید ائتمک اوچون بیر واسیطه یه چئوریلیمیشدیر. مجنون و لیلی نین تمثالیندا یئنی یارانان اینسانی موناسیبتلر و باخیشلار تقدیر ائدیلمیر، گنج-تئز بو یئنی باخیش و موناسیبتلرین غلبه سینه، کؤهنه دونیایا مخصوص قانونلارین و دبلرین آرادان چیخاجاغینا قطعی اینام بیلدیریلیر. قادین حقوقسوزلوغونون دهشتلری، اسکی موناسیبتلرین دوغوردوغو فاجیعه لر قلمه آلینیر.

لیلی و مجنون تمثالیندا اینسانا، حیاتا و سئوگییه یئنی موناسیبت ایفاده اولونموشدور. لیلی و مجنون یئنی اینسان ایدئالی نین، اینسان حاقینداکی یئنی باخیشلارین کؤهنه باخیشلار و ضیدیتله توقوشماسینی عکس ائتدیریر. بو توقوشما گؤستریر کی، کؤهنه باخیشلارین، گؤروشلرین تاریخ صحنه سیندن چیخماق واختی یاخینلاشمیشدیر. لاکین بو کؤهنه باخیشلار هله شعورلاردان سیلینمه میشدیر. اونا قارشی هر بیر چیخیش، هر بیر حرکت دلیلک، عاغیلسیزلیق، مجنونلوق سایلیر. ایستر قیز اولسون، ایستر اوغلان اوولادین کیمسه سئچمه سی، کیمه سه رغبت گؤسترمه سی هله آتا حقوقونا موداخله ائتمک، دؤورون عادت-عنعه لرینه ضید گئتمک کیمی قارشیلانیر.

اثر پاتریخال مدنیتین بازیس نومونه سی کیمی ده دیرلندیریله بیلر. بورادا قادینلار هر بیر حرکتلرندە چوخ احتیاطلا داورانیرلار. ائله لیلی نین مجنونا اولان محبتینی ائشیدن آنا دا بو هیجان و قورخو دهشتینی یاشاییر. و او، بونو لیلیه ائتدیگی نصیحتلرده آچیق بیلدیریر:

مضموندان قادی نین حقوقسوزلوغو، اؤز طالعی نین صاحبیی اولمادیگی گؤرونور. فضولی اثرده قادینا سئچیم حقوقاونون تانینماسینا چاغیریر. بو باخیمدان اثر پاتریخال مدنیتین باریز نومونه سی کیمی قییمتلیدیر. بو دؤورده قادینلار هر بیر حرکتلرندە احتیاطلی داورانماغا مجبور دورلار. بوتون بونلار لیلی نین آناسی نین اونون مجنونا اولان سئوداسیندان خبر توتدوقدان سونرا وئردیگی نصیحتلردن ده گؤرونمکده دیر:

که ای شوخ، ندیر بو گؤفتگولر؟

قیلماق سنه طعنه عیبجولر؟

نیچون اؤزونه زیان ائدیرسن؟

یاخشی آدینی یاما ائدیرسن؟

نیچون سنه طعنه ائده بدیو؟

ناموسونا لایق ایشمیدیر بو؟

" لیلی و مجنون " ، فضولی

قادین آزادلیغی حیا، آبیر، ناموس، عیصمت جیلولولاری ایله بوخوولانمیش اولور. اثرده قادینین اؤز ایسته دیگینی دیلینه گتیرمه سی، سربست عایله قورماق آرزوسو ایله یاشاماسی بئله ادب-ارکاندان کنار ساییلیر. اساس فاجیعه اوندادیر کی، لیلی اؤز حقوقو اوغروندا قیسمه ده اولسا موباریزه آپارسا دا اطرافیندا اؤزونه همدم تاپیلماماسی اوزوندن نتیجه الدهه اولونمور. او، اطرافداکیلار طرفیندن آنلانیلمادیغینا گؤره دردینی شامل،

سوسیال استاتوسا مالیکدیرلر. ینی هر ایکیسی قبیله باشچیلارینی نین یئگانه اؤولادیدیر، وار-دؤولت جهتدن ده عینی زنگینلییه مالیکدیرلر. آما لیلی نین آتاسی قیزینی بئله بیر ایمکانلی عایله نین اوغلونا وئرمک ایستیمیر. سؤزسوز کی، بورادا اساس مثله قئیسین اینسانی موناسیبتلره، محبته، عایله قورولماسینا دایر اؤزومخصوص کئیفیتلره مالیک اولماسیدیر. اونو باشا دوشمه دیکلری یه قبول ائتمه دیکلری اوچون قیس مجنونا چئوریلدی. بو «مجنونلوق» اینسان سئوگیسیندن، اینسانین اینسانا اولان موناسیبتیندن ایره لی گلیردیر. ائله بونا گؤره ده او، اؤزونو صحرادا، حیوانلار آراسیندا داها یاخشی حیسس ائدیردی. مجنونا گؤنردیگی بیر مکتوبدا لیلی اؤز حقوقسوزلوغونو، قول، اشیا کیمی آلینب ساتیلدیغینی بیلدیره رک یازیر:

من گؤوهرم، اؤزگه لر خیریدار،

منده دنگیل ایختیاری-بازار،

دؤوران کی، منی مصادا سالدی،

بیللم کیم ایدی ساتان کیم آلدی،

اولسایدی منیم اؤز ایختیاریم،

اولماز ایدی سندن اؤزگه یازیم.

" لیلی و مجنون " ، فضولی

بورادا قادینین آزاد سئچیم حقوقاونون الیندن آلیندیغی آشکار اولور. فضولی باونونلا ایسلام دینی نین قادینا وئردیگی سئچیم حقوقونو طلب ائدیر و باونون اوچون اینسانلاری ایلاهی حقیقته عمل ائتمه یه چاغیریر. دونیادا حاکیم عادت-عنعه و دوشونجه طرزلی قادینا معنوی سربستلیک وئریلیر، قادین قلبینین سسینی ائشیتیمک ایستمیردی.

ادب-ارکاندان کنار سایلییر. اساس فاجیعه اوندادیر کی، لیلی اؤز حقوقو اوغروندا قیسمده اولسا موباریزه آپارسا دا اطرافیندا اؤزونه همدم تاپیلماماسی اوزوندن نتیجه الده اولونمور. او، اطرافداکیلار طرفیندن آنلانیلمادیغینا گؤره دردینی شامللا، پروانه ایله، آیلا، بولودلا، دوه ایله بؤلوشمه لی اولور. لیلی اؤزونو جیلووو باشقاسی نین الینده اولان دوه یه اوخشادیر:

مئیل ائتمه دی مطلق اول نیگاره،
هرگیز اونا قیلمادی نظاره!

" لیلی و مجنون " ، فضولی

پوئمانین آخیرلارینا یاخین لیلی و مجنونون اوز-
اوزه گلدیگی یئرده گؤزله نیلمه یین بیر حادیثه
باش وئریر، بیر آز اول صحرادا کاروانی ایتیرن،
آزیب سرگردان گزن لیلی، مجنون راست گلنده
اونو تانیمامیشدی. ایندی ایسه مجنون لیلینی
تانیمیر و یا تانیماق ایستیمیر. لیلی اؤزاونون هر بیر
قئید و شرطدن اوزاق اولدوغونو، مجنونون
آغوشونا گیرمه یه حاضر اولدوغونو دئینده
مجنون کنار چکیلیر، بئله بیر ووسالا طاقتسیز
اولدوغونو ایدعا ائدیر:

یاقماغا منی یئتر خیالین،

یوخدور منه طاقت وصالین!

اول گون کی، گؤزومده وار ایدی نور،

گؤزدن اوزونو قاچیردین، ای حور...

عشق ائتدی بینایی وصلی محکم،

منیده منی سنینله همدم!..

منده اولان آشیکار سنسن،

من خود یوخام، اولکی، وار سنسن!..

" لیلی و مجنون " ، فضولی

پروانه ایله، آیلا، بولودلا، دوه ایله بؤلوشمه لی
اولور. لیلی اؤزونو جیلووو باشقاسی نین الینده
اولان دوه یه اوخشادیر:

من کیمی یوخ الده ایختیارین،

بیر اؤزگه الینده دیر مھارین

" لیلی و مجنون " ، فضولی

فضولی نین قلمه آلدیغی سئوگی داستانیندا باش
قهرمانلارین-لیلی ایله مجنونون کامل صورتی
ایله یاناشی ائپیزودیک صورتلر ده وئرلمیشدیر.
گنجلرین والیدئینیندن باشقا نوله، ایبن سلام،
زید کیمی بیتکین صورتلر، بو و یا باشقا درجه ده
حادیثه یه قاریشان ساقی، گردون، آهو، کبوتر،
شرن، آی و سایر آلتقوریک صورتلر وئرلمیشدیر.
بوتون بو صورتلرین خاراكتئرنده باشلیجا جهت،
اساس کئیفیت صاف محبت، سئوگییه صداقت
مسله سیدیر. بوتون باشقا مسله لر ایکینجی،
اوجونجو درجه ده قالیر.

قادین آزادلیغی حیا، آبیر، ناموس، عیصمت
جیلولاری ایله بوخولانمیش اولور. اثرده قادی
نین اؤز ایسته دیگینی دیلینه گتیرمه سی،
سربست عایله قورماق آرزوسو ایله یاشاماسی بئله

و پادشاهها فراغت ایله دوعا قیلام.

دئدیله:

- ای میسکین! سنین مظلایمینه گیرمیشلر و سنه سرمایه ترددود وئرمیشلر کی، مودام فایده سیز جیدال ائدسن. و ناموبارک اوزلر گؤروب، نامولاییم سؤزلر ائشیده سن.

دئدیم:

- براتیمین مضمونو نه اوچون صورت بولماز؟

دئدیله: - زوایدیدیر، حصولی مومکون اولماز.

دئدیم: - بؤیله اووقاف زوایدسیز اولورمو؟

دئدیله:

- ضروریات آستانه دن زیاده قالیرسا، بیزدن قالیرمی؟

دئدیم: - وقف مالین زیاده تصروف ائتمک وبالدیدر.

دئدیله:

- آغچامیز ایله ساتین آلمیشیز، بیزه هلالدیدر.

دئدیم:

- حساب آلسالار، بو سولوکونوزون فسادی بولونور.

دئدیله: - بو حساب قیامتده آلینیر.

دئدیم:

- دونیادا دخی حساب آلینیر خبرین ائشیتیمیشیز.

دئدیله:

- اوندان دخی باکیمیز یوخ، کاتبیلری راضی ائتمیشیز.

" شیکایتنامه " ، فضولی

اثرلری

" صحت و مرض " - فارسجا و نثرله یازیلیمیش
آللقوریک اثر.

" رند و زاهد " - فارسجا و نثرله یازیلیمیش
باخیشین دیالوقو.

" حدیقه السعدا " (خوشبختلیک باغچاسی)
شاعیرین حجمجه ان بؤیوک اثری، عنعنه وی
موشترک موضوعودا یازیلیب.

" حدیث اربعین ترجمه سی "

" مطلع العتقاد "

عمرونو معشوقه سی نین یولوندا قویان، فانی گون
اوچون ده " روسوای خلاییق " اولان بیر آدامین اؤز
آرزوسونا چاتدیغی یئرده بیردن-بیره اوز دؤندرمه
سی طبیعی، شعورلو حرکت ساییلماز. بو،
دوغرودان دا " مجنونچولوق " علامتیدیر. آنجاق
بؤیوک شاعیر بونو دا سطحی، عادی بیر حرکت
سایمیر، عاشیقین ایضطیرابلارلا دولو، یارالی قلبی
ایله و قلبین مورککب حیاتی ایله ایضاح ائدیر.
مجنون ایندی اوغورسوز بیر عشقین مجسمه سی
اولراق قالماق، لیلی نین باکیر خیالی ایله یاشاماق
و اؤلمک ایسته ییر:

من عشق گذرگه ینده خاکم،

ائل جومله بیلیرمینکی، پاکم!...

" لیلی و مجنون " ، فضولی

شیکایتنامه

دؤوراونون مأمور حرج-مرجلیگینی، عیانلارین
روشوتخورلوغو اوجباتیندان آدینا کسيلمیش
تقاعدو آلا بیلمه مه سیندن شیکایتلنن فضولی
اؤزاونون " شیکایتنامه " منظوم شعرنده یازیر:

سالام وئردیم - روشوت دئگیلیدیر دئیو آلمادیلار.

حؤکم گؤستردیم - فایده سیزدیر دئیو مولطفیت اولمادیلار.

اگرچی ظاهرده صورتی-ایطاعت گؤستردیلر،
امما زبانی-حال ایله جم'ی سوالیما جاواب وئردیلر.

دئدیم: - یا ایهاصحاب! بو نه فعل خطا و چینی-ابردور؟
دئدیله: - متصل بیزیم عادتیمیز بودور.

دئدیم: - منیم رایتیمی واجیب گؤرموشلر.

و منه براتی-تقاعد وئرمیشلر کی،

اؤوقافدان همیشه بهرمند اولام.

مشهور غزلی

" منی جاندان اوسانیدردی "

" سؤز "

" اولسایدی منده کی غم "

جان وئرمه غم عشقه کی، عشق آفت جانیدیر

جانی کیم جانانی اوچون سئوسه جانانین سئور

منده مجنوندان فوضون عاشیقلیک ایستعدادی وار

" یئتر ای فلک "

" توتوشدو غم اودونا "

" پنبه داغ جانون ایچره نیهانیدیر بدنیم "

" ای کؤنول، یاری ایسته، جاندان کئچ "

" کؤنول سجاده یه باسما آیاق، تسیحه ال اورما "

" رمضان اولدو چکیب شاهد می پرده یه رو "

ای بی وفا کی، عادت اولوبدور جفا سانا

عاشیق اولدوم یئنه بیر تازه گل رعنایه

نه قیزیلدیر، نه گوموش، نه لعل و، نه میرواریدیر،
ساده تورپاقدیرسا، لاکین کربلا تورپاغیدیر.

شاعیر ایراقدا دوغولماسینا باخمایارق، منشاجه
تورک خالقلاری نین بایات (بویات) سویونا
منسوبدور. (بویات - اوغوزلارین ان قدیم
سویلارندان بیریدیر و سلچوقلارین دؤورونده
ایراقدا مسکونلاشمیشلار). شاعیرین تورکجه اثرلر
یاراتماسی و بو دیله خصوصی دیقت یئتیرمه سی
اونون تورک سویوندان اولدوغاونون ایثباتی اوچون
کیفایتدیر. بانونلا برابر شاعیر تورکجه و فارسجا
دیوانلاری نین دیباچه سینده و " حدیقه السعدا "
نین دیباچه سی نین آخیرندا اؤزاونون تورک و
تورکدیللی اولدوغونو بئله ایفاده ائدیر:

ای فیض رسان عرب و تورک و عجم،
ائتدین فصحهای عجمی عیسی دم،
بن تورک زباندان ایلتفات ایله مه کم.

فضولی ایلك تحصیلینی کربلادا آلمیش، باغداددا
و نجفده داوام ائتدیرمیش، عرب و فارس دیلترینی
مکمل اؤیرنمیشدیر. شاعیرین عرب، فارس و
تورک دیلترینه دریندن بلد اولماسی فارسجا
دیوانین دیباچه سینده ده گؤرونمکده دیر: "
... بعضا عربجه شعر یازدیم و عرب فصیحترینی
موختلیف منظومه لریمله شادلانیدردیم... بعضا
فارس دیلی ساپینا اینجی دوزدوم و او بوداقدان
کؤنول میوه سی دردیم... "

شخصی مطالیه سی سایه سینده اورتا عصر
اٹلملری (منتیق، تیب، نوجوم، ریازی و
هومانیتر اٹلملری)، خصوصن دینی-فلسفی
جریانلار، عرب ترجمه لری اساسیدا یونان فلسفه
سی ایله یاخیندان تانیس اولموش، کلاسسیک

محمد فضولی - آنا دیلیمیزده یارانمیش شعرین
ان گؤزل نومونه لری اولان اثرلری ایله ادبی بدیعی
دیلمیزی یوکسکلیکله قالدیرمیش، کلاسسیک
آذربایجان، هابئله دیگر تورک خالقلاری نین
پوئزیاسینا میثیلسیز تاثیر گؤسترن ادبی مکتب
یاراتمیش داهی شاعیر و موفککیردیر.

محمد فضولی نین آنادان اولدوغو ایل و یئر باره
سینده موختلیف ملاحظیه لر مؤوجوددور. شاعیر
اؤزو فارسجا دیوانی نین دیباچه سینده بو
خصوصدا بئله یازیر: " دوغولدوغوم و یاشادیغیم
یئر عراق عربدیر "

بیر چوخ آرشدیرماچیلار، او جومله دن عبدالباقی
گؤلپینارلی، حمید آراسلی و عبدالقادر قاراخان
شاعیرین آشاغیداکی قیطه سینه اساسا اونون
کربلادا (۱۴۸۳) دوغولدوغونو ایدیعا ائدیرلر.

ای فضولی، مسکنیم چون کربلادیر، شعریمین
حرمتی هر یئرده واردیر، خلق اونون موشتاقیدیر.

فضولی نین وفات تاریخی باره سینده ۲ مهشور و گوجلو روایت واردیر. بیرى ۱۵۵۶-جى ایل (ه.ق. ۹۶۳)، دیگرى ایسه ۱۵۶۲-جى ایله باغلی اولان روایت. بو ایکی فرقلی تاریخلرین هانسی نین داها دوزگون اولماسی شاعیرین وفاتی باره ده "ریاض الشعرا" دا وئریلمیش ماده تاریخین حسابلانماسی زامانى اوزه چیخیر. ماده تاریخ کیمی وئریلمیش "کۆچدو فضولی" اجدله حسابلاندیقا ۹۶۳-ه برابر اولور. همچنین شاعیرین طاعون خسته لیپندن دونیاسینی دییشمه سی و باغداددا دا طاعون خسته لیگی نین ۱۵۵۶-جى ایله باش وئرمه سی فاکتی شاعیرین محض ۱۵۵۶-جى ایله (ه.ق. ۹۶۳) وفات ائتدیگینی قطعی و محکم شکیلده تصدیق ائدیر.

محمد فضولی وفات ائتدیگدن سونرا اؤز وصیتینه اساسن حضرت اباعبدالله حسینین (ع) قبری نین اطرافیندا تورپاغا تاپشیریلیمیش و قبری نین اوزرنده گونبز اوجالدیلمیشدیر.

تورک آراشدیرماچیلارندان موسلیم اثرقولون یازدیغینا گوره، باغداد والیلرندن بیرى شاعیرین مزاریم اوزره قویموش میل، اگر کویینده جان وئرسم، قویون بیر سایه دوشسون قبریمه اول سرو قامتدن

تورک، عرب، فارس و هیند ادبیاتینی اؤیرنمیشدیر.

فارسجا: دیوان، "هفت جام"، "انیس القلب"، "رند و زاهد"، "حسن و عشق"، "معما رساله سی"؛

تورکجه: دیوان، "لیلی و مجنون"، "حدیقه السعدا"، "بنگ و باده"، "مکتوبلار"، "صحبت الاسمار"، "ترجمه حدیث اربعین"؛

عربجه: "مجموعه قصاید"، "مطلع الاعتقاد فی معرفت المبدأ الاعماد" کیمی مؤحتشم اثرلر یاراتمیشدیر.

فضولی نین اثرلرینی اینجله دیکجه معلوم اولور کی، او چوخ آغیر فقیرانه بیر حیات کئچیرمیشدیر. بو شاعیرین "شیکایتنامه" اثرنده داها آیدین گؤرونور. شاعیر اووقاف ایداره سیندن بیر مودت تقاعد آلمیش و سونرادان بو تقاعد کسپلمیشدیر. (قانونی سولطان سلیمان طرفیندن کسپلن گونلوک ۹ آخچا). او، بو باره ده اووقاف ایداره سی رئیسینه خطابن یازدیغی قیطه ده بئله دئییر:

روزی یئینیک آل رسولون قاپیسیندا،
بیر عؤمردور اولموش بیزه بو روزی مقرر.
بو روزی یولو بیزلره باغلانمیش اصلا،
لاییق بیزیک عالمده بئله روزیه یکسر.
دونیدا قناعتله بیزیک کیم، بینلیدیک،
آغگون قوجالار، هم اورگی وارلی فقیرلر.

فقط شاعیر حیاتینی فقیرلیکله کئچیرسه ده، زامانی نین سولطان و حاکیملری نین حیمایه سینده مداحلیقلا مشغول اولمامیش، سارایا میل ائتمه میشدیر.

عرضه يه گلميشدیر. بو اثرلره "مقتلى حسين" و يا قيساجا "مقتل" آدى وئريلير. (مقتل نبيلر، اماملار، اووليلارين شهادتینه حسر اولونان يازى نومونه سيدير).

"حديقه السعدا" - تورک ادبياتیندا کربلا واقعه سیندن بحث ائدن ان گؤزل مقتل نومونه سيدير. نثرله يازيلمیش بو اثرده کيفایت سايدا قیظه لر، شعرلر يئر آلميشدیر:

کربلا دهشتی نین آواره لرین یاد قیلیب،
اختر اشک تۆکوب گردش گردون آغلار.
چرخدن آغلاما ظالیم دئیو. ای قافیل، کیم،
چیخ بو واقعه ده جمله دن افزون آغلار.

فضولیشوناس جمیل یئنئترین تعبیرینجه دئسک، بو اثرده احوالاتلار نثرله، حسیاتلار نظمله وئریلمیشدیر.

"حديقه السعدا" - دیباچه، ۱۰ باب و خاتمه دن عیبارتدیر. اثرده بلا و مصیبتلر، کربلا شاهیدلرین احوالی، آزادارلیق باره سینده بحث آچیلدیقدان سونرا کیتابین یازیلما سببلری بیان اولونور.

۱- جی بابا ۸ فصیل داخیلیدیر. بو فصیلده پیغمبرلرین حیات احوالاتلارندان، باشلارینا گلن بلا و مصیبتلردن، قارشیلارینا چیخان ایمتاحانلاردان بحث ائدیلیر.

۲- جی باب ۴ فصیله بؤلونور و بو ۴ فصیلده پیغمبر اکرمین (ص) باشینا گتیریلن مصیبتلر و اونون بو عذابلارا صبرله دؤزومه سی تصویر ائدیلیر. ۳- جو باب حضرت محمدین (ص) رحلتی و قدیر خم احوالاتی؛

۴- جو باب خانیم فاطمه نین (س.) شهادتی و مؤولا علی نین (ع) کدری؛

۵- جی باب حضرت علی نین (ع) شهادتی؛

بیئینه اساسلاناراق، بؤیوک موتفکرین قبری نین اوزرنده کی گونبزی سؤکدورموش و امام حسینین (ع) قبری نین کؤلگه سی شاعیرین مزاری نین اوزرینه دوشموشدور.

۱۹۷۵- جی ایلده امام حسین (ع) حریمی نین اطرافینداکی خیابانلارین بؤیودولمه سی ایله علاقه دار شاعیرین جنازه سی مزاردان چیخاریلاراق، حرمین کیتابخانا و خطاطلیق بیناسیندا دفن ائدیلمیشدیر.

محمد فضولی حاقیندا دانیشارکن خصوصیه قید ائتمک لازیمدیر کی، او، یالنیز شاعیر و یازچی دئییل، عینی زاماندا بؤیوک موتفکیر، دینی عالیم و اهل بیت (ع) عاشیقیدیر. اهل بیت مکتبینه محکم اعتیقادى و ۱۴ معصوما درین محبتی اونون اثرلرنده آچیق شکیلده تظاهور ائدیر.

خصوصن ده تورکجه و فارسجا یازدیغی منظوم و منصور اثرلرنده اعتیقاد مسله لرینه گوجلومیلی آیدین گؤرونور. بو یؤنومدن کربلا مصیبتیندن بحث ائدن "حديقه السعدا" اثری شاعیرین یارادیجیلیغی نین زیروه سی حساب ائتمک اولار.

کربلا مصیبتی عصرلره اهل بیت آردیجیللاری طرفیندن بؤیوک بیر اوزونتو ایله خاطرلارنمیش، عزیز توتولموشدور. محض بو سببدن ده بو قانلی فاجیعه نین دهشتلی آجیسینی اؤزونده داشییان قزلق، قصیده لر، روبایلر، نؤوحه لر، مرثیه لردن توتوموش "رؤضه الشهدا"، "مقاتیل الطالییین"، "و" حديقه السعدا "کیمی ایری جملی اثرلر

خوش عیباره لری و شیرین لهجه لی و گۆزل شیوه لی اثر ووجودا گتیرمه ییبیدیر-دئسک، سهو ائتمه میش اولاریق "

" حدیقه السعدا " ایلک دفعه، ق ۱۲۵۳-جو ایلده بولاقدان نشر اولونموشدور. سونرا میصر (ه.ق ۱۲۷۱) و ایستانبولدا (ه.ق ۱۲۸۴) چاپ ائدیلمیشدیر.

تأسوفله قئید ائتمک لازیمدیر کی، سوؤت حاکیمیتی دؤنمینده حؤکم سورن کومونیست رژیمی اثرین آذربایجاندا نشر اولونماسینا ایجازه وئرمه میشدیر. یالینز سوؤت حاکیمیتی دئوریلدیکن سونرا پروفیسور علیار صفرلی ۱۹۹۳-جو ایلده بو اثری کیریلل ایفباسی ایله باکیدان نشر ائتدیرمه یه موفق اولموشدور.

ای دردپرور المی کربلا حسین،

وای کربلا بلالرینه مبتلا حسین.

غم پاره-پاره باغرینی یاندیردی داغ ایله،

ای لاله حدیقه آل ابا حسین

دئین حاق شاعیری کربلا تورپاغیندا ابا عبدالله ین (ع) قونشولوغوندا اویویور و مؤولاسی حسین (ع) پاک ووجوداونون نورونا غرق اولماقدادیر.

الله (ج.ج) سنه رحمت ائتسین، ای اهل بیت عاشیقی اولان حاق شاعیری!

الله (ج.ج) سنی آخیرتده ده پیغمبر (ص) و اهل بیتینه (ع) قونشو قرار وئرسین! آمین!
ایستینادالار:

۱. کوللیاتی-دیوانی-فضولی. ایستانبول. مطبع اختر. ۱۲۹۶ ص. ۱۰۱.
۲. حمید آراسلی. بؤوک آذربایجان شاعیری فضولی.
۳. علی اصغر شعر دوست. موللا محمد فضولی نین حیاتی و اثرلری باره ده آراشدیرمالار.
۴. عبداللطیف بندر اوغلو. فضولی محمد.
۵. م. فضولی. ۱، ۲، ۳ جیلد. ترجمه. م. موباریز.

۶-جی باب امام حسنین (ع) شهادتی؛

۷-جی باب امام حسین (ع) مدینه دن مکه یه طرف یولا چیخماسی؛

۸-جی باب موسلیم ایبن عقیلین شهادتی نین بیانی؛

۹-جو باب امام حسین (ع) مکه سمتیندن کربلایا یؤنلمه سی؛

۱۰-جو باب حر ایبن یزید ریاحی نین و امام

حسینین (ع) دیگر یاخینلاری نین شهادتی و امام

حسینین (ع) اهل بیت ایله شهید اولماسی تصویر

ائدیلیلر.

خاتمه نین موضوعوسونو ایسه اهل بیت

خانیملاری نین اسارتی و اونلارین شاما گتیریلمه

سی تشکیل ائدیر. خاتمه دن سونرا کیچیک بیر

حیصه ده " اظهار تولد امام غیره رضی الله

انهم " گلیر. اثر نثر و نظمله وئریلمیش کیچیک بیر

مناجتلا بیتیر.

" حدیقه السعدا " نین ان قیمتلی جهتی بودور

کی، حتّی، عزیز پیغمبریمیزین (ص) باشینا

گتیریلن مصیبتلردن بئله سؤز آچیلدیغی زامان

کربلا واقعه سین، امام حسین (ع) و اونون وفالی

یولداشلاری نین شهادتینه ایشاره وورولموش،

پیغمبرلرین مصیبتلری ایله امام حسین (ع)

مصیبتلری آراسیندا علاقه تصویر اولونموش و یا

اونلار موقایسه ائدیلمیشدیر.

فرودین بی کؤچرلی " حدیقه السعدا " حاقیندا

یازیر: " اگر کی، " حدیقه السعدا " نثر ایله تحریر

اولونوبودور و بعضی مقاملاردا موناسیب حال و

موافیق مقال گؤزل شعرلر واسیطه سیله شرحی-

معنا قیلینیبیدیر و لاکین بو نثرده فضولی او قدر

مهارت و فصاحت گؤسترمیش کی، و احوال

شهدانی ائله بیر گؤزل و شیرین دیل ایله یازمیش

کی، اهل ذؤوق و ارباب معرفت ایچینده اونون

درجه و منزلتی چوخ نظملردن آرتیقیدیر. بو واختا

کیمی فصحهای تورک و عجمدن بیر کس بئله بو

"شاهنامه" ده تور کله... و تور کله ده "شاهنامه" Şahnamədə türklər ... və türklərdə şahnamə

Akademik Nizami Cəfərov

آکادمیک نظامی جعفراف

"او گوندن کی یوخدان وار اولموش جاهان،

هله گلمیشدیر بئله حکمران"

-دئیه وصف ائتمکده ایدی .

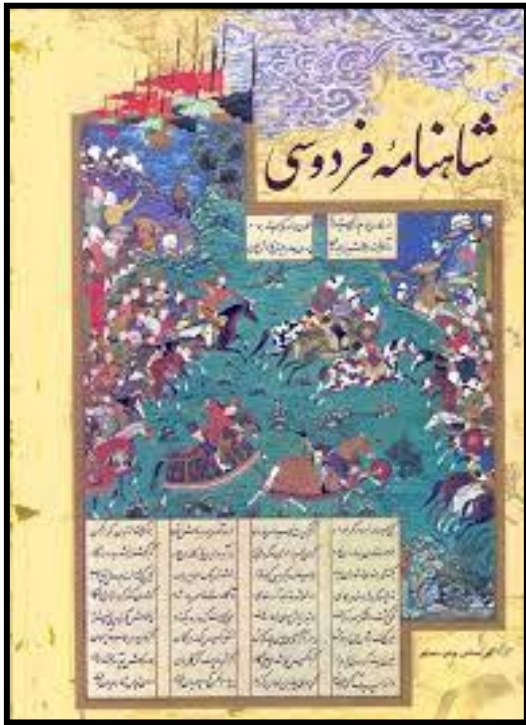
اودور کی، تورک حکمدارینین گویا ایران شاعرینه (بو جور شاعرلر اونون ساراییندا ائله ده آز دئییلدی) حاقسیزلیق ائتدیننه دایر گئیش یایلمیش سؤز-صحبتلر اوزریندن، البته، "اساسیزدیر" دئییب کئچمک ده اولاردی. چونکی بو سؤز-صحبتلر نه گؤستریلمیش حکمدار-دؤولت حمایه سینین اهمیتینی آزالدیر، نه ده اؤز ایدئیا-ائستتیک قایه سیننه آخیراجان صادق قالمیش شاعرین نفوذونو آرتیریر. آنجاق بیر حالدا کی، توستو چیخیر، دئمهللی، اود دا وار ...

"شاهنامه"نی آذربایجان دیلینه چئویرمیش گؤرکمی ایرانشوناس، پروفیسور موباریز علیزاده یازیر:

"فیردووسینین سارایا (صحبت سلطان محمود غزنونین ساراییندان گئدیر - ن.ج.) دعوت اولونماسی و یا اؤزاونون گلمه سی، "شاهنامه"نی هانسی شرایطده، نه واخت یازیب تاماملاماسی و شاها تقدیم ائتمه سی، سلطان محمودون اثره و اونون مؤلفینه موناسیبتی حاقیندا یارانیب یایلمیش، سونرالار یازیا کؤچورولموش افسانه لر او قدر موختلیف و بیردیگرینه ضد گؤرونور کی، اونلاردان هانسنین تاریخی حقیقته یاخین اولدوغونو سؤیلمک هله لیک مومکون دئییلدیر ."

فردوسی الینه قلم آلیب دنیا ادبیاتینین ان محتشم اثرلریندن بیری اولان "شاهنامه"نی یازاندا - بیرینجی مین ایللیین سونو، ایکینجی مین ایللیین ایلک ایلرینده ایرانین قهرمانلیق تاریخی پوپولیاریغینی گئت-گئده ایتیرمکده اولان شیفاهی، ائلجه ده تصادفدن تصادفه راست گلینن یازیلی منبعلره سیغینمیش افسانه لردن عبارت ایدیه، ایقیلینجلی تورکلرین دونیانی لرزیه سالماقدا اولان فوتوحاتی اونلارین گئچک قهرمانلیق تاریخینی یارادیردی. و همین ایلرده تورک حکمدارینین حمایه سینده اولان ایران شاعری اؤز هامیسینی - سلطان محمود غزنونینی

"خوسرو و شیرین" ین اولینده نظامی همین مسئلهیه ظریف بیر ایهام وورور :

چکدیین امیه وئرمسک دیر،
سنی فیردووسی تک اینجیتسک اگر،
قیزیلا بوز مهرو وورازاق همین
بیر پیوساتانا اونو وئرسن .

زمانه نین حکمداری شاعره - نظامییه دئمک
ایستیر کی، من محمود غزنوی دئیلم کی، سنی
انعام سیز قویام، همیشه اولدوغو کیمی، ایشینه
هوسله باشلا ...

" شاهنامه" ده فیردووسینین تورکلره موناسیبتی
عمومیتله "تورک دوشمنلی" ی سیندرومو دئییل،
ایران-فارس تعصوبکئشلینین نتیجه سیدیر کی،
همین تعصوبکئشلیک قدیم ایران باره ده کی
نوستالگییادان باشلایب شووینیزمین قدر داوام
ائدیر. و آرتیق قید اولوندوغو کیمی، فیردووسی
"شاهنامه" نی قلمه آلارکن یالیز اؤز یارادیجیلیق
قدرتینه اساسلانمیش، یوز ایللر بویو مؤوجود

باونولا بئله، گورکملی عالیم "هامی طرفیندن
تصدیق اولونموش" بئله بیر معلوماتی تامامیله
جدی قبول ائدیر کی، "سلطان محمود
"شاهنامه" اوچون وعد ائتدی انعامی اونا
وئرمدیکدن سونرا اؤلمز صنعتکار دوغما شهرینه
قاییدیب وفات ائتمیشدیر ."

سوال اولونور: سلطان محمود قوجا شاعری نه
اوچون اینجیتمه لی، وئردیی وعدی یئرینه
یئتیرمملی ایدی؟.. بیرینجیسی او اولای بیلردی
کی، فیردووسینین سارایداکی نفوذو کیملرینسه
ایشینه یارامادیغینا گؤره شاعری حکمدارین
گؤزوندن سالاردیلار، بو دا اونون سارایی ترک
ائتمه سینه گتیریب چیخاراردی... ایکینجیسی او
اولای بیلردی کی، سلطان محمود اثردن، خصوصیله
ایران-توران موناقیشه سی صحنه لریندن ناراضی
قالیب شاعره غضبلتر، وعدیندن ایمتینا ائرددی...
باشقا سببلر ده (مثلاً، فیردووسی ائپوس
ائیفوریا سیندان آییلیب آنلا یاردی کی، تورک-
تورانلیلارین آشاغیلاندیغی بیر اثر اوچون تورک
حکمداریندان انعام گؤزلمک هئچ بیر اخلاقا
سیغمیر، اونا گؤره ده مرد-مردانه سارایی ترک
ائیدیب گئرددی) اولای بیلردی کی، بونلارین هئچ
بیری دؤورون بؤیوک حکمدارینی قیناماغا اساس
وئرمیر. آنجاق فاکت فاکتلیغیندا قالیر کی، هم
"هامی طرفیندن تصدیق اولونموش"، هم ده هئچ
بیر اساسی اولمایان سؤز-صحبترلرین یارانماسیندا
مقصد تورک حکمدارینی آشاغیلاماق حسابینا
فارس شاعرینی یوخاریلاماق اولموشدور. و بو
مقصدین اؤز ایفاده سینی چوخ بسیط فورمادا
تاپدیغینا گؤره هانسی ایدئولوژی ماراقلارا خیدمت
ائتدیینی تصووره گتیرمک ائله ده چتین دئییل .

اڻپوسو اڻپوس ائڊن ايسٽراٽژي ضديٽلر بورادان باشلايپر، بڻله ڪي، بڻلگو سلمله توراني تامين ائتمديينه گڙه اونلار بيرلشيب قوجا آتالارينا ايسماريش گوندريرلر ڪي، ايرجي ده اونلار ڪيمي يانيندان اوزاقلاشديرسين :

اڻرسيز قالارسا بو سوزلر اگر،
 حيا-حرمتين اورتاليقدان گندر .
 بوتون چين، توران ائللري آتلانار،
 دويوش آختاران پهلوان روملولار
 بيزيمله برابر هوجوما ڪنچر،
 هم ايرج، هم ايران اولار دربدر .

گورونديوو ڪيمي، بورادا ايرانين هم قرب، هم ده شرق "دوشمنلر" ي خاطرلانيرو و بو "دوشمنچيلي" ي تمثيل ائڊن "نانكور" اوغوللارين ايرجي قتله يئتميمهسي ايله حادثه لدراماتيڪ ايسٽيقامت آليرو...

فريداونون حمايه سينده بويوين نتيجهسي منوچهر باباسي ايرجين اينتيقاميني آلدقدين سونرا ايران تاج-تاختينا بيهلنير. ان چوخ دقتي چڪن مقام ايسه اودور ڪي، ايران پهلوانلاري دا منوچهرين حاڪميتيني قوروياجاقلارينا سوز وئريرلر. و نتيجه اعتباريله ايران حاڪميتينده پهلوانلارين نفوذو او سوييهيه يوكسلير ڪي، اونلار دؤولتين موجودلوغو اوچون حتى حڪمدارلاردان دا آرتيق مسوليت داشيمالي اولورلار. ايسٽر ايران اڻپوساونون، ايسٽرسه ده "شاهنامه" نين، اگر بڻله دئمڪ مومڪونسه، حڪمدارلاردان داها چوخ پهلوانلارا اوميد باغلاماسي منوچهرين اؤز واريسي نوذره وئرديي اؤبود-نصيحتين ده اساسيندا داينير :

هوجوم ائيلر ايرانا تورڪ اوردوسو،
 اولار تاجي-تختين بويوك قورخوسو .

اولموش چوخسايلى داستانلاردا تظاهر ائڊن مؤحتشم اڻپيڪ پوتنسيالا داينميشديرو. اونا گوره اثر اؤز مؤلفينه مخصوص اولدوغو قدر ده عموماً اورتا عصرلر فارس-ايران ادبي-اجتماعي تفڪكورونه منسوب اولماقلا بوتؤو بير ائتنوسون ايڊنيا-ايسٽيٽيڪ ماراقلاريني ايفاده ائديرو .

ايران شاهلارينين ڪيومرث - هوشنگ - تهمورث - جمشيد - ضحاک - فريدون خطي ايله گلن تاريخي بوتون دراماتيزمي ايله تصوير اولوندوقدان سونرا صحبت دونيانين بؤلوشدورولمهسي اوزرينه گليب چيخير :

فريدون بؤلوب عالمي اوچ يئره
 بو سيرري عيان ائندي مؤبيدلره .
 بيرى روم و خاور، بيرى تورڪ و چين،
 اوچونجو ايگيد يوردو ايران زمين .
 سالينجا نظر شاه سلم اوغلونا :
 -حالالدير، - دئدي، - روم و خاور اونا .
 باخيب تورا توراني وئردى اونا ...
 ڪي، شاهليق ائده چينله تورڪوستانا .
 ...چاتيپ بؤلگوده ايرجين نؤوبتي :
 -ايراندير، - دئدي شاه، - اونون قيسمتي .

قوووب آتلاری ترله‌یه-ترله‌یه
 دهیستاندان او گلدی چاتدی ری ه .
 کیان تاجینی آلدی قویدو باشا،
 ایران تاخدی چاتدی او قلبی داشا .

ایرانلیلار یاسا باتیرلار کی، فیردووسی بو مغلوبیتی
 تام بیر داستان منطیقی ایله طالعیین حکمو
 اولاراق ایضاح ائدیر .

"آوئستا" دان (عمومیته، زردوشتلوکدن) گلن
 خیرله شرین دایمی موباریزه‌سی ایدئیاسی
 فیردووسییه ایدئا-مئتودولوژی ایمکانلار وئیر
 کی، واختاشیری اولاراق ایرانلیلارین حرکتلرینی
 خیرین، تورکلرین تشبوسلرینی ایسه شرین
 تظاهرو کیمی تقدیم ائتسین. ایران-توران
 موناقیشه‌سینه (پرینسیپ اعتباریله تاریخه!) بو
 جور ایسپئکولیاتیو موناسیبت ایران مدنیتینین
 اورتا عصرلره سون درجه اؤزونورغونلوق احوال-
 روحیه‌سی ایله گلیب چیخدیغینی نوماییش
 ائتدیریر .

تورکلرین ایرانا هوجومو باره‌ده ائشیدن خالق زالا
 مراجعت ائندنه گوجدن دوشموش پهلوان نه قدر
 احتیاطلانسا دا، اوغلو رستمی قاباغا وئیر :

ئجه گؤندریم من سنی میدانا
 او تورکلرله کی، تشندیرلر قانا؟

روستم تورکلرین هوجوماونون قارشیسینی آلیر. و
 بو زامان فیردووسی اؤز سئوملی قهرمانینین
 شجاعتلرینی سون سوز محبتله، حیرتلندیریبی
 "بدیعی یالانلار" لا تصویر ائدیر .

جسارتلنمیش رستم آتاسی زالدان افراسیاب
 حاقیندا سوروشوب اونونلا دؤیوشه گیرجینی
 بیلدیرنده تجروبه‌لی زال اونا دئییر :

سنه قورخو توران طرفدن گلر، ...
 پشنگ اوغلو آخیر سنی اؤلدورر .
 سام ایله زالی توت عزیز دونیادا،
 چتین گونده اونلار یئتر ایمدادا .

گؤرونديو کیمی، تورک فوتوحاتینین
 باشلاناجی باره‌ده اؤنجه‌دن خبردارلیق ائدیلمکله
 یاناشی، پهلوانلارلا حاکمیت آراسینداکی
 موناسیبتلرین قورونماسی توصیه اولونور .
 منوچهرین اؤلوموندن خبر توتان تورکلر دوشمن
 اوزرینه یئریمک باره‌ده دوشونورلر :

ائشیت جک بونو تورک شاهی پشنگ
 دئدی: - واختدیر ائتسم ایراندا جنگ .
 گتیردی باباسی تورو یادینا،

بیر آه چکدی کی، دوشدو اود جانینا .
 جاهان پهلوان، اوغلو افراسیاب...
 خبردار اولونجا او وئردی جاواب،
 دئدی: - سلم ایله تورو بیر یاد ائدین،
 گرک قالمایا پرده آلتیندا کین .

تورکلر ایلك هوجومدا ایرانلیلاری دارماداغین
 ائدیرلر کی، بو دؤیوشو "شاهنامه" مؤلفی بئله
 تصویر ائدیر :

ساناردین قیلینجلار قورورلا ائنییر،
 آغیر آتلار آلتیندا سیزلاردی یئر .
 سالینجا یئرله نیزه‌لر کؤلگه دوز
 شاهین اوردوسونا خطر وئردی اوز .
 قاراباخت ایدی چونکی ایرانلیلار،
 دؤیوشده ظفر چالیدی تورانلیلار .

منوچهرین اؤنجه‌دن خبردارلیق ائتدی کیمی،
 افراسیاب نذر شاهی اؤلدوروب ایرانی باشسیز
 قویور :

فارس-ایران ائپوس تفککورونده هانسیسا
چاتیشمازلیغین ایفاده سیدیر .

عربلره تورکلرین رنگیوندا حاکمیت اوغروندا
موباریزهسی ایکینجیلرین غلبهسی ایله باشا
چاتدیغیندان هم عربلر، هم ده ایرانلیلار تورکلره
تابع اولورلار .

خالق یئنه ده زال اوغلو رستمه اوز توتور. و
رستمی اؤز آرخاسیندا گۆرن کاووس شاه
افراسیابدان اؤز یئرینده اوتورماغی، تورانلا
کیفایتلنوب گۆزونو ایراندان چکیمی طلب ائندنده
توران حکمداری اونا بئله بیر خبر گۆندریر :

کیم اولماسا سرسری، ...

دیلینه گتیرمز بو صحبتلری .

توتاق سن ایران شاهیسان، چوخ گۆزل،

دی، مازاندارانا نئیچون آندین ال .

عناده ائتمه گل، دوغروسون سؤیله سم،

ایکیباشلی من ایرانا واریشم .

فریداونون اوغلو بابام دیر منیم،

ایران دوغما یوردوم، ابام دیر منیم .

بو قالسین هله، من قیلینچ چالمیشام،

عربلر الیندن اونو آلمیشام .

بو گون حاضیرام قالدیریب بایراغی، ...

سنه اؤیردیم من قولاق بورماغی .

لاکین افراسیابین قوشونو یئنیندن مغلوب اولوب
گئری چکیلیر .

"شاهنامه" نین ایرانلی پهلوانلاری کئفلرینین
کۆک واختی رستمه تکلیف ائدیملر کی، توران
سرحدینی کئچیب اونون اراضیسینده اوو ائله
سینلر :

ائدک بیز توراندا ائله بیر شیکار

کی، قالسین جاهاندا بو ایش یادیگار .

-اوغلوم، منه آس قولاق،

اؤزوندن چیخیب جوشما سن بو سایاق .

دؤیوشده او تورک اژدهادیر، اوغول !

هوجوم ائيلهسه بیر بلادیر، اوغول !

قارا خوفتانی وار، قارا بایراغی،

دمیردن دبیلقه، دمیر قولچاغی ...

قورون اوندان، اوغلوم، اماندیر، امان !

او هم بختیاردیر، همی قهرمان .

بو دؤیوش ده، ایران ائپوس یارادیجیلیغینین

ایستراتژی مقصدلرینه اویغون اولراق رستمین

غلبهسی ایله نتیجه لیر. و افراسیاب اونون الیندن

تصادف نتیجه سینده قورتاریر .

توران شاهلی پئشنگ ایران شاهلی کیقبادا باریشیق

تکلیف ائتمه یه مجبور اولور. و ماراقلی اولدوغو قدر

ده طبیعیدیر کی، بو زمان تاریخی قوهوم-

قارداشلیق مونسابتی یادا دوشور:

فریدونا رحمت بؤیوک تانریدان،

اونون نطفهسی بیزلره وئردی جان .

اگر تخت ایله تاج اوچون ایرجه

یامانلیق ائدیپ تور، ایندی نئجه

گرک بیز هامان باره ده سؤز آچاق؟

قوهوملو قدا دوشمن چیلیک دن قاجاق !

داها سالماریق جئیهونو بیز یادا، ...

چایی آدلماز هئچ بیر ایرانلی دا .

گلن دوستلوق ایله، سلاملا گلر،

اولار خالق شاد، یوکسه لر اؤلکه لر ...

"شاهنامه" (و میلی ائپوس عنعنهسی)

کیکاووسون دؤورونده ایرانلیلاری مجبور ائدیر کی،

مازانداراندا دیولره دؤیوشسونلر. و گئچرک

موناقیشه لرین کیفیت قدر چوخ اولدوغو بیر

دؤورده بو جور میستیک قارشیدورمایا گئتمک

روا گوژمه آخسین ناحاق قانلاری !
آتا، اونلارا یاخشیلیق آرزولا .

چالیش اونلاری سال سلامت یولا !

رستم زال اوغلانون بو ایستینه بیگانه قالماییب
کیکاووس شاهدان خواهیش ائدیر کی،
سرکرده لرینی ایتیرمیش تورانلیلارا توخونماییب
اونلارین ساغ-سالامات اؤز یوردلارینا دؤنمه لرینه
ایمکان وئرسین .

"شاهنامه" نین هم بیر ایگید کیمی تعریفلیدی،
هم ده بیر دوشمن کیمی آشاغیلادیغی ان بؤیوک
تورک-توران قهرمانی، هئچ شوبهه سیز، پشنگ
اوغلو افراسیابدیر کی، تورک منبع لرینده آلپ ار
تونقا آدلانیر. ایران ائوسو (و فیردووسی)
افراسیابی نوذر، زو، کیقباد، کیکاووس و کیخسروو
اولماقلا بئش ایران پادشاهینین دؤورونده
یاشامیش بیر تورک حکمداری اولاراق تقدیم
ائدیر کی، بو، اؤزونمخصوص ائپیک مئتافورادیر و
افراسیابا وئرین فؤوق الخرونولوژی دقت بیر ده
یالینز رستم زالا موناسیبتده اؤزونو گوستریر.

ایران-توران موناقیشه سینین دراماتیزی،
اصلینده، پهلوان رستم زالا حکمدار افراسیابین
اوزرینه دوشور. بیرینجینین نه قدر رئال تاریخی
شخصیت اولوب-اولماماسی باره ده کونکرئت بیر
فیکیر سؤیلمک مومکون دئییل، آنجاق افراسیابین
- آلپ ار تونقانین میلادان قابق ۷-جی عصرده
یاشامیش ساک حکمداری اولدوغو، بیلاواسیطه
وطنی اورتا آسیا ایله یاناشی، قافقازی، آنادولونو،
سوریانی، حتی مصری بئله اؤز حاکمیتینه تابع
ائندی معلوم دور. و اوراسیدا معلوم دور کی، ایرانلا
اوزون سورن محاربه لر آپارمیش، کیخسروو
طرفیندن بیر ضیافته دعوت اولوناراق اورادا
خاینجه سینه قتله یئتیریلیمیشدیر .

فیردووسی بو دفعه ده طرفکش لیک ائدرک
وطنینه موداخيله ائتمیش ایرانلیلاری
جزالاندرماق ایسته یین افراسیابی (و تورانلیلاری)،
اصلینده، هئچ بیر اساس اولمادان (یالینز تورانلی
اولدوقلارینا گوژه) مغلوبیته محکوم ائدیر .
"شاهنامه" بوو اینکیشاف ائتدیریلن بیر ایڈیا -
پهلوانلارین حاکمیتده کی نفوذاونون
یوکسلدیلمه سی او حده چاتیر کی، رستم
کیکاووس شاه حاقیندا "کاووسو من آدام
سایمیرام" دئمکدن چکینمیر .

ایران - توران موناقیشه سینین معنوی ماهیتینی
آیدینلاشدیرماغا کؤمک ائدن، داها دوغروسو، بو
موناقیشه نین اینسانی باخیمدان معناسیزلیغینی،
حتی مورتجعلیینی گوسترن ان تأثیرلی حادثه،
هئچ شوبهه سیز، رستم زاللا سهرابین
احوالا تیدیر...

ایرانلی قوجا رستم زاللا تورانلی گنج سهرابین
موکالیمه لری اونا گوژه کیفیت قدر گنیش
تاریخی-فلسفی شرحلرین مؤوضوسو اولماغا
لائیق دیر کی، همین موکالیمه لرده ایران-توران
موناقیشه سینین (و باونون آرخاسینجا گلن قانلی
دؤیوشلرین) زمانه حکمدارلارینین
شیلتاقلیق لاریندان باشقا هئچ نه ایله
شرطلنمدیینی اوزه چیخاریر .

آتاسینین بیلمه دن حیه لگرلیکله اؤلومجول
یارالادیغی سهراب سون نفسینه قدر توران
وطنپرورلیننی قورویوب ساخلایر :
دیه گلدی سهراب دئدی رستمه :
-منیم کی بئله چاتدی عمروم باشا،
اوخو تورکلرین ده توخوندا داشا !
چالیش اونلارا قارشى اول خیرخواه،
قوشون چکمه سین تورانا پادشاه !
منم ایرانا سووق ائدن اونلاری،

عقل بو داستانی بین سین گرک،
 سۆزلری شیریندیر، مضمونو گرچک .
 گۆروندویو کیمی، اول نه "شاهنامه" نین، نه ده
 فیردوو سینین آدی چکیلیر، صحبت برده دن،
 اونون قدیم تاریخلریندن، قوجالارین مؤوضویا
 گۆستر دیکلری مارقان گئدیر. سونرا شاعر
 داستاندا آدیچکیله ن شخصیتلر باره ده کی
 تسوورلرین جانلیلیغیندان، یئر آدلارینین ایندییه
 قدر قالماسیندان دانیشیر. یالنیز اوندان سونرا
 "شاهنامه" مؤلفینی نظرده توتاراق دئییر :

سؤیلرکه ن او حکیم بو خوش داستانی
 چیخاریب ایچیندن عشقی، فغانی .
 آلتیمیش یاشیندایدی یازاندا بونو،
 ساخلایا بیلمیردی یایدا اوخونو !..
 آلتیمیشدا سئوگینین، عشقین هیجانی
 تیتره ده بیلمزدی یورغون قوجانی .
 بیلجی دئیینه نی ائتمدیم تکرار،
 ملعومو دئمکدن کیمه فایدا وار؟!
 اونون یازدیقلاری - جنگاور عشقی،
 منیم یازدیقلاریم - بیر دیلبر عشقی .

"یئددی گۆزل" ده ده، "ایسکندرنامه" ده ده
 نظامی "شاهنامه" دن محض یارادیجی شکیلده
 ایستیفاده ائتمیش، ان باشلیجاسی ایسه تورک
 توران دوشمنچیلیینی فارس-ایران
 دوشمنچیلیگی ایله اوزلمکدن تامامیله امتیناع
 ائلمیشدیر. چونکی نظامی یارادیجیلیغیندا تورک
 روحو نه قدر گوجلو اولسا دا، داهی شاعر همین
 روحو مقددسلینی شووینیزمله هر هانسی
 شکیلده زده لمک ایستممیشدیر .
 "شاهنامه" نین تورک ادبی-معنوی محیطینه
 تأثیری یالنیز فارس دیلی یازیلی ادبیاتلا

تورکلر آراسیندا آلپ ار تونقا احوالاتلارینین
 گئنیش یایلیدیغینی بیر چوخ تورک منبع لری ده
 ثبوت ائدیر. مثلاً، محمود کاشغاری اؤز "دیوان" ینا
 آلپ ار تونقانین اؤلومونه دئیلمیش آغیدان
 پارچالار دا علاوه ائلمیشدیر .

و گۆرونور، فیردوو سی "شاهنامه" نی قلمه آلا رکن
 ایران منبع لری ایله یاناشی، تورک منبع لریندن ده
 فایدالانمیش، لاکین تئندئسنسیالیق اونو مجبور
 ائتمیشدیر کی، رئال تاریخی شخصیتین
 قارشیسینا افسانوی قهرمانینی چیخارسین .

"شاهنامه" نین تورکلر آراسیندا بؤیوک مارقان
 دوغورماسی (اثلجه ده همین ماراغین عصرلر بویو
 نینکی آزالماماسی، حتی آرتماسی) بیر سیرا
 سببلره باغلیدیر کی، بونلاردان بیرینجیسی
 فیردوو سینین سون درجه بؤیوک صنعتکارلیغی،
 خالقین ائپوس یارادیجیلیغی ایمکانلاری
 سوییه سینده بیر اوستالیقلا اورتایا چیخاردیغی
 فوندامنتال اوبرازلاردیر.

همین اوبرازلار احیا ائدیلمسیدی، یقین کی،
 نظامی "خمسه" سی بو بدیعی بوتؤولوکده (و
 محتشم لیکده) اولمزدی. ایستر "خسرو و
 شیرین"، ایستر "یئددی گۆزل"، ایسترسه ده
 "ایسکندرنامه" قدرت لی بیر تورک شاعرینین
 آنتی تورک احوال- روحیه لی بیر اثر دن نئجه
 اوغورلا فایدالانا بیلمه سینه پارلاق نومونه دیر .
 نظامی "خسرو و شیرین" ین اولینده یازیر :
 معلوم حکایه دیر "خسرو و شیرین"،

داستان یوخدور اصلا بو قدر شیرین .
 او اؤلکه نین قدیم تاریخلریندن
 بو داستانی تامام اؤیرنمیشم من .
 او یئرده یاشایان قوجا آدمالار
 تشویق ائتدی، ایشه من وئردیم قرار .

دندی-قودو یا یماق تشبوسلری اولموشدور. مثلاً، بئله بیر احوالات اویدورولموشدور کی، گویا خوراسانا گلن امیر تیمور توسدا فیردووسینین مزاری باشیندا دایاناراق اوجا سسله "ای قوجا، آیاغا قالخ، کلمه باشی تحقیر ائتدیین تورکلرین احتیاشامینی گؤر!" دئمیشدیر... منبع لر امیر تیمورون خوراساندا ایکی دفعه اولدوغونو، هر ایکیسینده توسا گئدیپ شاعرین مزارینی زیارت ائتدیینی خبر وئیریر. ایلك دفعه گلنده کیچیک بیر تپه جیبی گؤستریب دئییرلر کی، مزار بوندان عبارتدیر. و امیر چوخ متاثر اولوب گؤستریش وئیریر کی، مزاری آبادلاشدیرسینلار، باشداشی قویوب اوزرینه صاحبینین کیم اولدوغونو یازسینلار... ایکینجی زیارتده یازینین عربجه اولدوغونو گؤروب گؤستریش وئیریر کی، عینی معلوماتی فارسجا دا علاوه ائتسینلر .

تورکجه ایله یاناشی، عربجه و فارسجانی دا یاخشی بیلن امیر تیمور همین گؤستریشی ایله اثرلرینی آنا دیلینده - فارسجا قلمه آلمیش بؤیوک شاعره احتیرامینی ایفاده ائلمیشدیر .

تورک خالقاری آراسیندا "شاهنامه" قهرمانلارینین آدلارینین پوپولیاریغینا گلدیکده ایسه بو، تورکلرین ایران-فارس ائپوسونا موناسیبتینین هر جور ائتنوکولتورولوژی "سئنزورا" دان کنار اولان ایفاده سیدیر کی، یالنیز فیردووسی صنعتینین قدرتینی دئییل، هم ده تورکلرین دونیا مدنیتی شئدئورلرینی قیمتلندیرمک قابیلیتینده کی صمیمیتین میقیاسینی گؤستریر.

محدودلاشمیر. مثلاً، "کور اوغلو" داستانلارینین نومونه سینده سون اورتا عصرلر تورک قهرمانلیق داستانلارینداکی "شاهنامه" موتیولرینی اعتراف ائتمک مومکون دئییل کی، بو، آذربایجان "کور اوغلو" سوندا اؤزونو "بیر دلی نره چکمک" ده، "عرب آتاری" ندا، سلاح نؤولرینده، قهرمانلارین اؤز لرینی اؤیمه سینده، تکبتهک دؤیوشلرده، آتا سون درجه بؤیوک سئوگیده، اووا چیخماق دا، مجلس قوروب شراب ایچمک ده و س. گؤستریر. و بونلار نه قدر کیچیک تاثیرلر اولسا دا، بیر کلی حالیندا ائیک متنین طبیعتینی معین ائتمک گوجونده دیر .

"شاهنامه" نین آشاغیداکی میصراعلاری "کور اوغلو" داکی موافیق صحنه نی خاطرلادیر :

قولوندان آچیب قولباغی پهلوان،
او قولباغی کی، وصف ائدردی جاهان
دندی دیلبره: - آل بونو یادیگار!
اگر قیز وئرسه سنه روزیگار،
اونو زولفونه تیک الینله اؤزون
کی، خوشبختلیین رمزی اولسون قیزین .
اوغول قیسمت اولسا بیزه تانریدان،
قولونا بونو باغلا مندن نشان .
او، گؤرکمه سامی-نریمان اولار،
ایگیدلیک ده مشهوری-دؤوران اولار .

اصلینده، کور اوغلانون کورد اوغلو ایله گولش صحنه سی ده رستم زاللا سهرابین دؤیوش صحنه سینین بدیعی خلفیدیر. لاکین بیرینجیسی خوشبخت سونلوقلا، ایکینجیسی ایسه فاجعه ایله بیتیر .

مراقلیدیر کی، فیردووسی ایله باغلی یالنیز ایران دئییل، تورک تعصوبکشلیگی مؤوقعیندن ده

Əl-fərabî ilk var olan haqqında

فارابی ایلك وار اولان حاقیندا

هئج بیر وارلیغا بنزمیر. اونون وارلیق درجه سینده
هئج بیر وارلیق یوخدور.

اورتا اعصرلر شرقی نین داهی متفکری، شاعیری
و حاق عاشیقی مؤولانا جلال الدین رومی
تصادوفی دئییل کی، " وار اولان آنجاق سنسن،
آلاهیم! " سؤیله ییر. آلاهی فانی اولان هر بیر
شئی وار کیمی گؤسترن " حقیقی وارلیق " حساب
ائدیر. او یازیر: " ای بیزیم جانیمیزا جان
اولان ربیم! بیز کیمیک کی، سنه قارشى " بیز "
دئییه اورتایا چیخاق؟

اصلینده، بیز ده، بیزیم وارلیغیمیز دا بیر
" یوخدان " عیبارتدیر. آلاهیم، فانی اولانی وار
کیمی گؤسترن " حقیقی وارلیق سنسن " .
یعنی مؤولانا جلال الدین رومی ده ال-فرابی
کیمی آلاهی بوتون وارلیقلارین، او جومله دن هر
بیر کسین وار اولماسینی گؤسترن لوظف صاحیبی
حساب ائدیر. بئله کی، الله و اونون لوظفو
اولمازسا، وار کیمی گؤرونن هر بیر شئی اولماز و
گؤرونمز. بو معنادا مؤولانا جلال الدین رومی
ال-فرابی ایدئیالارینا صادق قالاراق یازیر: " آلاهیم!
بیزی حرکت ائتدیرن گوج ده، بیزیم وار
اولماغیمیز دا سنین لوظفون، سنین احسانیندیر.
وارلیغیمیزین هامیسی سندن دیر. سنین اثریندیر،
سنین ایجادیندیر.
یوخ اولان بیزلره وارلیق لذتینی سن داددیردین.
سونرا وار کیمی گؤرونن بیزلری اؤزونه عاشیق
ائتدین.

دوکتور، پروفیسور بولودخان خلیل او
Prof. Buludxan Xəlilov

ال-فرابیه گؤره، ایلك وار اولان بوتون دیگر وار
اولانلارین وارلیغی نین سببیدیر. وار اولماسی
اوچون باشقاسینا هئج بیر احتیاجی یوخدور.
اوندان باشقا، بوتون وارلیقلارین احتیاجی و
اسکیکلگی اولما بیلر. اما او، بوتون بو
اسکیکلکردن آزاد دیر. بو سببله اونون وارلیغی
ان اوستون وارلیقدیر. اونون وارلیغیندان داها
اوستون وارلیغین اولماسی مومکون دئییلدیر. دئمه
لی، او، وارلیق اوستونلوگو باخیمیندان ان یوکسک
درجه ده دیر. عثینی زاماندا وارلیق کامیللیگی
باخیمیندان ان اوست مرتبه ده دیر.
ال-فرابی نین فیکرینجه، او، ازه لیدیر. ازلی اولدوغو
اوچون ده اونو دایمی ائده جک هر هانسی بیر
شئی احتیاجی یوخدور. اونون وارلیغی نین بنزری

یارادیبدير. الفرابی نین بو دوشونجه سینه اولان اینامی مؤولانا جلال الدین رومی " الله-اینسان علاقه سی " وحدتینده بئله گورور: " ای کامال صاحیبی آلاهییم! نه سنینله یم، نه ده سندن آیریام. کئیفیتسیز، سببسیز، عیلتسیز من سنینله یم.

ای بوتون گۆزل صیفتلرین صاحیبی اولان آلاهییم! سن بیر حیات دنیزسن، بیز ده سنین

لوظفونله یاشایان بالیقارلیق " . اونو دا قید ائدک کی، مؤولانا جلال الدین رومی الفرابی نین " وارلیق-الله علاقه سی " ایله باغلی مؤوقعینه همفیکیر بیر ایستقامتده یاناشمیشدیر. یعنی وار اولان هر بیر شئیین آلاهدان گلدیگینی قئید ائتمیشدیر.

فرابییه گۆره، اونون مؤوجودلوغو اوچون هئچ بیر سببه احتیاج یوخدور. اونا گۆره کی، او نه بیر ماده دیر، نه ده بیر ماده ده ایستیفاده اولوناندیر. عکسینه، اونون وارلیغی هئچ جور ماده و اشیا اولما درجه سی ایله باغلی دئییل. اونون صورتی ده یوخدور. چونکی صورت آنجاق ماده ده اولما بیلیر. اگر اونون صورتی اولسایدی، او، ماده و صورتدن میدانا گلمه لییدی. بئله حالدا ماده و صورتدن بیرى اونون وارلیغی نین سببی اولما بیلردی. بو حالدا اونون وارلیغی نین سببی اولاردی. حالبوکی بیز اونون ایلك اولدوغونو قبول ائدیریک.

فرابی نین مؤوقعینه گۆره، اونون وارلیغی نین سببی هر هانسی بیر هدف و مقصد اوچون دئییل. اگر بئله اولسایدی، اونون وارلیغی نین سببی هدف و مقصدلرینی گئرچکلشدیرمک اولاردی، باونونلا دا او، ایلك اولمازدی.

بیزه وئردیگین معنوی وارلیق لذتینی، لوظف ائتدیگین نعمتی گئری آلم! احسان ائتدیگین معنا عشقی نین قدحینی، شرابینی، مزه سینى بیزدن اسیرگمه!

اگر او معنوی لذتی، او فیضی اسیرگسن، اونلاری سندن کیم آلا بیلر؟ نئجه اولا بیلر کی، رسم " سن منی بئله ائتدین " دئییه رساما قارشى چیخسین؟

آلاهییم! سن بیزه، بیزیم ائدیكلریمیزه باخما. سن اؤز لوظفونه، اؤز جؤمردلیگینه باخ.

آلاهییم! نه بیز واردیق، نه ده بیزیم دیلگیمیز واردی. سه نین لوظفون بیزیم سؤیلنمه میش سؤزلریمیزی دویور، ائشیدیر، بیزی وارلیغا چاغیریر. دئمه لی، مؤولانا جلال الدین رومی ال-فرابی نین گوروشلرینه صادیقدير. بئله کی، او دا بوتون وارلیقلاری آلاهیین یاراتدیغی اثر حساب ائدیر. عینی زاماندا الله بوتون وارلیقلارین وارلیق لذتینی داددیران وارلیق کمی خاراكتئریزه ائدیر. بوندان باشقا، الله بوتون وارلیقلارین رسامی کیمی خاراكتئریزه اولونور. او، وارلیقلارین هر بیرینی گۆزل یارادیب، اونلاری دویوب، ائشیدیب و ایندی ده دویور، ائشیدیر، قورویور. آنجاق الله وارلیقلار ایچریسینده اینسانی دونیانین اشرفی کیمی

مراجيعت " الفرابى نين فيكىرلىرى نين بديعى
ترننومو كيمى دىقتى جلب ائدير:

اوجالاردان اوجاسان،
كىمسه بيلمز نئجه سن.
سن آتادان اولمادين،
آنادان دوغولمادين،
كىمسه مالين يئمه دين،
كىمسه يه گوج ائتمه دين،
اولولوقدا حددين يوخ،
سنين بويون قددين يوخ،
ووردوغون اولاتمايان
كسديگين قاناتمايان
باسديغين سيندیرمايان،
ياخدیغين يانديرمايان،
سندن مدد، سنه سيغينيرام،
كاروانى نين دوه سيني
يوكلو قويدون، نر اولدو.
آغا يالدا آغجا قوينو
يوكلو قويدون، قوچ اولدو.
آلا گوزلو خاتا ونونو
يوكلو قويدون، آسلان اولدو.

تام اولان، تك اولان، بوتون وارليقلارين صاحيبي

اولان الله اوميدسيزليك درگاهى
دئييل. او، دپليندن، دينيندن
آسيلي اولماپاراق، هر بير كسين
اوميد يئردير. مؤولانا جلال
الدين رومى يازير:

گل-گل، يئنه گل! كيم اولورسان -
اول، يئنه ده گل،
ايستر خريستيان، ايستر مجوسى،
ايستر بوتپرست اول،
بيزيم درگاهيميز اوميدسيزليك
درگاهى دئييل،

الفرابييه گوره، اونون وارليغي اوزوندن اؤنجه گلن
هر هانسى بير شئيدن ده آسيلي دئييلدير. عيني
زاماندا وارليغيني اوزوندن آشاغيدا گلن بير
شئيدن آلماسى دا هئچ منطيقه اويغون گلدير.

الفرابي ايلك وار اولانين برابرى نين اولماماسى
باره ده

الفرابييه گوره، ايلك وار اولان تمل باخيميندان
اوزوندن باشقا، هر شئيدن فرقليدير. باشقا بير
وارليغين اونون وارليغينا صاحيب اولماسى
ايمكانسيزدير.

الفرابي نين فيكرينجه، ايلك وار اولاندان باشقا،
نؤوع باخيميندان اونون بنزرى اولسايدى، اوندا
اونون وارليغي (الله ين - ب.خ) تام اولماياجاقدى.
چونكى تام اؤز نؤووندن اولان هئچ بير وارليغين
اوزوندن باشقا وار اولماسى مومكون اولمايانى
دئمكدير. كؤك باخيميندان دا تام اوزوندن باشقا،
اؤز نؤووندن بير كؤكون وار اولمايغيدير.

ايلك وارليق تامديرسا، بو تام وارليغين آلاهدان
باشقا بير شئيه آيد اولماسى مومكون دئييلدير.
تامليجا يئنگانه الله صاحيبدير. او، بو باخيمان
تكدير.

" كيتابى-دده قورقود " داستانينداكى " تانرييا

تۆۋبە نى يوز دفعه پوزموش اولسان بئله،
يئنه گل!

دئمه لى، الله خريستيان، زردوشت، بوتپرست
اولماسيندان، تۆۋبە نى يوز دفعه پوزماسيندان
آسىلى اولمايلاق، هر بير كسه اؤز درگاهيندان يئر
وئير. آنجاق اينسانلار گرگ حاقا دوغرو گئتسينلر.
بئله اولارسا، اينسانلار آلاهيىن درگاهيندا يئر آلا
بيلرلر.

مؤولانا جلال الددين رومى يازير:

اگر بقا ايسته بيرسن، دونياني،

لقا ايسته بيرسن، عقباني ترك ائت.

اگر آلاهي ايسته بيرسن، دونياني دا، عقباني دا،
بوتون كۆون و مكاني دا ترك ائت و ائله گل بيزه.
مؤولانا جلال الددين روميه گۆره، اگر اينسان
ابدى حيات (بقا) ايسته بيرسه، دونياني، خارجى
گۆركم (لقا) ايسته بيرسه، او بيرى دونياني،
آخيرتى (عقباني) ترك ائتمه ليدير. اگر آلاهي
ايسته بيرسه، دونياني دا (عقباني)، بوتون عالمى،
كائياتى دا (كۆون و مكاني) ترك ائده رك آلاها،
حاقا دوغرو گئتمه ليدير.

يعنى آلاھ اينسانين سيغينديغى، گوونديكى،
اينانديغى بير وارليقدير.

آلاھا سيغينماقلا اينسان بوتون بلالاردان خيلاص
اولا بيلير. الفرابى گۆروشلىرى ايله اوست-اوسته
دوشن " آلاھا سيغينماق " مسله سيني مؤولانا
جلال الددين رومى بئله ايضاح ائدير: " آلاهيىن
ياخشيليغينا سيغينماغين لازيمدير كى،
قورتولاسان. ائله قورتولوش كى، سو و آتش بئله
سنيين عسگرين اولار.

مگر حضرتى نوحا و حضرتى موسى يا دنيز
دوست اولمادىمى؟ دوشمنلرينى ده كينله قهر
ائتمه دىمى؟

آتش حضرتى ابراهيمه قالا اولوب نمرودون
قلبيندن دومان چيخارتمادىمى؟

داغ حضرتى يحيانى اؤزونە چاغيراراق اونا قصد
ائدلنرى داشلارى ايله پارالاييب محو ائتمه دىمى؟
" اى يحياء! قاچ منه دوغرو گل كى، سنى
كسكين قيلينجلاردان قورتايريم! " دئمه دىمى؟
دئمه لى، حضرتى نوحون، حضرتى موسى نين،
حضرتى ابراهيمين، حضرتى يحيانين سيغينديغى
وارليق الله اولموشدور. اونلارين هر بيرى آلاھا
دوغرو گئتميش، آلاھا سيغينميشلار.

الفرابى ايلك وار اولانين ضيدى نين اولماماسى
بارە دە الفرابيه گۆره، آلاهيىن ضيدى نين
اولماسى ايمكانسىزدير. بير آرايا گلديكده بير-
بيرينى يوخ ائتمه وضعيتينده اولان ايكى شئى
بير-بيرى نين ضيديدير. ضيدىن طبيعتى ائله دير
كى، ضيد اولان بير شئيين يوخلوقو ديگرى نين
وارليغى ايله علاقه ليدير. بير شئى ديگرى ايله
حركتلىرى، خصوصيتلىرى و كۆكلرى باخيميندان
عكسديرسه، اونلار بير-بيرينه ضيديرلر.

اگر آلاهيىن بير ضيدى اولسايدى، بو ضيدلىك
كۆك باخيميندان اولماييدى. بئله اولان حالدا
بيرى ديگرينى اورتادان قالديرماغا يئنه جك و
آلاھ ضيدى طرفيندن اورتاليقدان قالديراجاقدى.
هئچ بير وار اولان آلاھ ايله عئينى وارليق مرتبه
سينده اولما بيلمز. چونكى ايكى ضيد هر زمان
عئينى وارليق مرحله سينده دير.

دئمه لى، الله وارليق باخيميندان بيرينجيدير و
اونون وارليق نؤوونو پايلاشان باشقا بير وارليق
يوخدور. بو حالدا او، تكدير.

الفرابى ايلك وار اولانين ايضاحى نين اولماماسى بارە دە

الفرابيه گۆره، الله بيدير. بيرين معنالاريندان
بيرى ده بؤلونمه ين دئمكدير.

تجربىلىنىدىرىپ ۋە اونو تام اولاراق تصور ائتمگىمىزە
انگل اولور.

الفرايى نين فيكرىنجه، ايشيق دا گۇرونن
شئىلرین ایلکی، ان گۇزە لی و ان پارلاغیدیر. دیگر
گۇرونن شئیلر اونون سایه سینده گۇرونور. او،
وارلیقلارین گۇرونمه سی نین سببیدیر. بو سببله
بیر شئی نه قدر تام و نه قدر بۇیوکدورسه، اونو
گۇرمک، ایدراکیمیز دا او قدر تام و بۇیوکدور.

آنجاق بو وضعیتده اونون عکسی ده اولای بیلر.
گۇرونن شئی نه قدر مکمل و قوووتلیدیرسه، اونو
گۇرمه گوجوموز او قدر زیغیدیر. باونون سببی
گۇردویوموز شئیین گیزلی و قوصورلو اولماسی
دئیلدیر. عکسینه، او (الله - ب.خ.) ان بۇیوک
پارلاقلیق و آچیقلیغا صاحیدیر. باونون سببی
اونون مکمللیگی نین گۇزلی قاماشدیران ایشیغی
نین باخیشلاریمیزی کور ائتمه سیدیر.

بو فیکری مؤولانا جلال الدین رومی " وارلیق
الله علاقه سی " وحدتینده بئله ایضاح
ائتمیشدیر: " اطرافا سولغون ایشیقلار ساچان بو
چیراقلار ایله ایچینده کی یاغی آلیشیدیران پیلته
باشقادیر. یعنی آیری-آیری ماده لردن
دوزلدیلیمیشدیر.

لاکین ایشیغی، وئردیگی آیدینلیق بیردیر. باشقا
آیدینلیق دئیلدیر، ازلدن گلن ایشیقیدیر. ینی
آلاهیین ایشیغی، آلاهیین نورودور.

اگر ایچریسینده یاغ یانان چیراقلارا باخسان،
حقیقتی آنلایا بیلمه ییب، چاشیب قالارسان.
چونکی عینی ایشیغی اطرافا یایدیقلاری حالدا،
اونلارین سایى بیر دئیل، ایکیدیر.

لاکین آیری-آیری یانان چیراقلاردان گلن عینی
ایشیغا، عئینی نورا باخارسانسا، ایکیلیکدن ده،
سونو اولمایان سایدان دا قورتولارسان " . بیر
سؤزله، ایشیق و پارلاقلیق آلاهیین مکمللیگی

فرايى نين فيكرىنجه، هر هانسی بۇلونمه ين بیر
شئی بۇلونمز اولماسی سببی ایله بیردیر. اگر بیر
شئی حرکت، خصوصیت و کؤک باخیمیندان
بۇلونمزه، او بیردیر.

الفرايى ایلک وار اولانین بیلن، دیریلیک،
گئچک اولماسی باره ده

الفرايیه گۇره، بیر وارلیق دیگر وارلیقلاردان
آیریلیب فرقلی اولورسا، او، بیردیر. بیر وارلیغین
اؤزلیگی وارسا، اونا دا بیر دئیلیر. " بیر اولان "
برابر اولور " وارلیغا ". بو حالدا دا ایلک اولان،
بیر اولان دئمکدیر.

الفرايى نين فيكرىنجه، ایلک اولان هر هانسی
مادده ده اولمادیغیندان و هر هانسی بیر نؤوده
مادده سی اولمادیغیندان کؤکو باخیمیندان اؤزو
اؤزونو یاراداندیر. ایلک اولانین هئچ کسه احتیاجی
یوخدور. اونون احتیاجی یالنیز اؤزونه دیر. او،
بیلندیر، او، عالیمدیر، او، حاکیمدیر.

الفرايى نين فيكرىنجه، او، دوغما و گئچکدیر.
او، دیری و حیاتییدیر. اینسانلاردا دویغو اورقانلاری
و عاغل، قاوراما باجاریغی اولدوغو اوچون اونلاردا
دیری دئیلیر. آنجاق هر شئی ان مکمل شکیلده
قاورایان و مکمل عاغیلا صاحب اولان الله دیری
اولاراق آدلاندیریلماغا داها چوخ لایبقدیر.

دیری کلمه سی بعضا جانلی اولمایان وارلیقلار
اوچون ده ایستیفاده ائدیلیلر. بئله کی، طبیعتده
کی ان مکمل یارانمیش وارلیقلاردا دیری
دئیلیر. آنجاق یئنه ده دیری کلمه سی آلاها
لایبقدیر. وارلیق ایله تام اولان هر شئی آلاهیین
الی ایله تام اولور. اگر بیر شئیین وارلیغی تام
دئیلسه، اونون ذهنیمیزده کی عاغیلا علاقه
سی ده اسکیک اولور.

الفرايیه گۇره، آلاهی ایدراک ائتمگیمیز
چتیندیر. اونا گۇره کی، اونون مکمللیگی بیزی

سَن اۋزونه باخ، يارادانا باخما. سَن ياراديلميشا ديقت ائت كي، ياراداني عقيل ايله درك ائده بيله سَن. آييق اول، واختي الدن وئرمه يه سَن، چونكي واخت كئچيجيدير، كئچيجي شئين ايسه اولي و سونو اولار.

باغلي گوردويون بو دونيانين باغليليغينا حيران اولما و گومان ائتمه كي، بو باغ هميشه آچيلمالميش قالا جاقدير. سَن يارادانين ياخشيلقلاري و نعمتلي حاقيندا فيكي رلش، اۋزو باره سينده فيكي رلشمه، چونكي يولو او آدام داها چوخ آز ميش اولار كي، يول اولمايان يئرده يول آختراسين. پيغمبر (ص) دميشكن: " آلاهي ن نعمتلي حاقيندا فيكي رلشين، ذاتي حاقيندا فيكي رلشمين "

" اگر بيزي يارادان الله شريعت صاحيبلري واسيطه سي ايله اۋز بنده لرينه اونون يولونو تاپماغا جسارت ائتمك ايختياريني وئرمه سه ايدى، هئچ كسده او جرأت اولما بيلمزدى كي، الله تعالانين درك ائديلمه سي حاقيندا بير سؤز دئيه بيلسين، چونكي سَن حاقى نه آدلانديرسان آدلاندير، اونا نه كيمي صيفت وئيرسن وئر، بو، يارادانين ايلاهيلىك و ربوبيتينه دئييل، يالني ز سنين عاجيزلىك و ميسكينليگينه دلالت ائدر، چونكي سَن آلاهي هئچ واخت لاييق اولدوغو قدر تعريفله يه بيلمزسن، بئله اولان تقديرده سَن اونو نئجه درك ائده بيلرسن؟ اگر سَن توحيدين نه اولدوغونو بيلمك ايسته ييرسنسه، بيل كي، سنين اوچون مومكون اولما بيلمه يهن هر شئى اونون اوچون مومكوندور، مثلا، تكللىك كيمي. كيم تكللين ماهيتيني آنلاسا، او، مشريكلىكدن آزاد اولموش اولار. تكللىك يالني ز بؤيوك يارادانا خاصدير، اوندان باشقا نه وارسا، هاميسى جوتدور.

قارشيسيندا كوردور. اونا گؤره كي، ايشيغين، پارلاقليغين گورونمه سي نين سببي ده آلاهدير. اونون سايه سينده بوتون وارليقلارلا ياناشي، ايشيق و پارلاقلىق دا گورونور.

فرايبيه گؤره، اونا (الله ي - ب.خ.) بزن دوشونمگيميزين سببي اونون (الله ين - ب.خ.) هر هانسي بير نؤقسانى نين اولماسى دئييل. اونا (الله ي - ب.خ.) قاوراماميزداكى چتينيلىك، اونون (الله ين - ب.خ.) اۋز وارليغي نين، اۋزاونون (الله ين - ب.خ.) قاورانيلماسى چتينيلىگيندن ايره لي گلدير. آنجاق بيزيم قاوراما قوووتيميزين اونا (الله ي - ب.خ.) تصور ائتمه ده كي ضعيفليگيميزدن ايره لي گلدير.

آلاهي درك ائتمك باره ده فيكي رلر موختليف قايناقلاردا، او جومله دن ۱۱ عصره آيد اولان "قابوسنامه " ده ده اۋزونه يئر آليز. بو كيتابدا "آلاهي درك ائتمك يولو " حاقيندا يازيلير: " اي اوغول، بيل و آگاه اول كي، دونيادا اولان، اولمايان و اولما بيلن هر نه وارسا، هاميسيني اولدوغو كيمي آدام درك ائده بيلر، يالني ز او بؤيوك ياراداندا باشقا. اونا درك ائتمه يه يول يوخدور، اوندان ساواي نه وارسا، هاميسى درك ائديله بيلر. سَن يالني ز او زامان حاق تعالانى درك ائده بيلرسن كي، اۋزون دركئتمز اولاسان.

درك ائديلن ناخيش، درك ائدن ايسه نقاش كيمي بير شئيدير، اگر ماده ناخيش قبول ائتميرسه، هئچ بير نقاش اونون اوزرينه ناخيش وورماغي باجارماز. گورمورسنمى، موم داشا نيسبتن داها تئز ناخيش قبول ائدن اولدوغوندا اوندان مهره حاضيرلاييلار، داشدان ايسه حاضيرلاميلار. دئمه لي، درك ائديلميش هر بير شئيده بير درك اولونما خصوصيتى وار و او، يارادانين نه يه قادير اولدوغونو گؤسترير. اونا گؤره

تصادوفى دئىيل كى، اصيل نجابتله اؤيرنمك " مسله سينه آيدىنلىق گتيرير. قيد ائدير كى، بير گون مؤولانانين (جلال الددين رومينين) اوغلو امير عاليم اونو زيارت ائتمه يه گلير. مؤولانا اوغلودان " ايخلاص سوره سيني بيليرسنمى؟ " دئيه سوروشاركن، او، " بلى، بيليرم " دئير. امير عاليم سوره نى اوخويور. سونرا مؤولانا دئير كى، گورورسنمى، الله نه دوغوموش، نه ده دوغولموشدور. آلاھين نه آناسى، نه ده آتاسى وار. بئله اولدوغو تقديرده اصيل نجابتله اؤيونمك اولماز. يعنى اصيلنجابت مهم، ديرلى اولسايدى، آلاھدا دا بو خصوصيتلر اولاردى. ائله ايسه آناسىز، آتاسىز، اؤولادسىز اولان آلاھين قوللارى، " سىز ده آنا، آتا، اؤولادلا اؤيونمگين! ديرينىز و اهميتينىز آنجاق آلاھا قوللوقدادير "

الفرايى آلاھين بؤيوكلوگو، اولولوغو و شرفى باره ده

الفرايى بئله حساب ائدير كى، آلاھين بؤيوكلوگو، اولولوغو و شرفى هر شئيدن اوستوندور. داھا دوغروسو، هر شئين بؤيوكلوگوندىن، اولولوغوندىن و شرفيندىن اوستوندور. اونون (اللاھين - ب.خ.) بو اوستونلوگو كؤكو ايله علاقه ليدير. اونون (اللاھين - ب.خ.) اؤيولمه يه، تعريفلمه يه، يوكسلديلمه يه احتياجى يوخدور. او (الله - ب.خ.) اؤزو بؤيوكلويه و شرفه صاحبيدير.

فرايى بئله حساب ائدير كى، هر وارليغين گؤزلىگى، پارلاقلىغى و اونون چاتمادىغى ان اوستون وضعيتى مكملىگى دئمكدير. ايلك اولانين وارليغى (اللاھين - ب.خ.) ان اوستون وارلىق اولدوغونا گؤره اونون (اللاھين - ب.خ.)

خصوصيتينه گؤره ايكىلشن هر شئى يا تركيبينه گؤره ايكىلشر، جيسيم كيمى، يا پارچالانماغينا گؤره ايكىلشر، عدد كيمى، يا جمعلشمه سينه گؤره ايكىلشر، صيفت كيمى، يا تظاهوره گؤره ايكىلشر، جؤوهر كيمى، يا منشايه گؤره ايكىلشر، اصلى و فرى كيمى، يا مكانا گؤره ايكىلشر، فضا و بوشلوق كيمى، يا وهمه گؤره ايكىلشر، عاغيل و نفس كيمى، يا مووازينته گؤره ايكىلشه بيلر، اوخشارلىق و فرقيليك كيمى، يا قورولوشونا گؤره ايكىلشه بيلر، مادده و عنصر كيمى، يا حاديتته نين باشلانغىچينا گؤره ايكىلشه بيلر، مكان و زامان كيمى، يا حددينه گؤره ايكىلشه بيلر، احتمال و قطعيليك كيمى، يا قبول ائدىلمه نقطه نظريندىن ايكى جور اول بيلر، ازلىق و چوخلوق كيمى، يا درك ائدىلمه نقطه نظريندىن ايكى اول بيلر، وارلىق و يوخلوق كيمى. بونلار نه قدر ضيديتلى و اكسلى اولسالار دا، يئنه ايكيلىك علامتينه ماليكدير و حقيقتده اونلارى تك آدلانديرماق اولماز. تكللىك يالنىز آلاھا آيددير. ايكيلىك خصوصيتى اولان نه وارسا، اونلارين هئچ بيرى الله اول بيلمز. توحيدىن ماهيتى اوندان عيبارتدير كى، اورگينه گلن هر شئين الله اولمادىغى بيله سن، اونلارين شريكى و تايى اولمايان بير الله طرفيندىن ياراديلدىغى قبول ائدسن "

" قابوسنامه " ده ده قيد اولونور كى، "آلاھين نعمتلى حاقيندا فيكىرلشين، ذاتى حاقيندا فيكىرلشمگين ". اونا گؤره كى، اينسان آلاھى لايىق اولدوغو قدر درك ائده بيلمز. هم ده تعريفله يه بيلمز، الله هئچ زامان ايكىلشمير، او، تكدير. تكللىك يالنىز آلاھا مخصوصدور. اورتا عصرلرين، ۸ جى عصرين داھى متفكرى، شاعيرى، حاق عاشيقى جلال الددين رومى

۱۶. قهار - ان گوجلو، قالب و حاکیمدیر
۱۷. واهاب - عوضسيز باغیشلايان
۱۸. رزاق - روزی وئرن
۱۹. فتاح - رحمت و روزی قاپیلارینی آچان
۲۰. عالیم - هر شئی یاخشی بیلن
۲۱. قائد - جانلاری آلان، سیخان، دارالدان
۲۲. بسیط - حیات وئرن، روزی یاغدیران، گئیشلندیرن
۲۳. حافید - آلچالدان، یوخاریدان آشای ائندیرن
۲۴. رافع - یوکسلدن، یوخارییا قالدیران
۲۵. معزز - گوجلو، قالب، شرفلندیرن
۲۶. مذیل - ذلیل ائدن، آلچالدان
۲۷. سعمی - هر شئی یاخشی ائشیدن
۲۸. باسیر - هر شئی چوخ یاخشی گؤرن
۲۹. حاکم - حکمو ردد ائدیلمه ین، حاقی یئرینه یئتیرن
۳۰. عدل - عدالتسيزلییه یول وئرمه ین، عادیل
۳۱. لطیف - ایشلرین اینجه لیکلرینی بیلن
۳۲. خابیر - هر شئیدن خبردار
۳۳. حالیم - گوناھلاری جزالاندیرماغا صبر ائدن
۳۴. عزیز - عاغلی یوکسک درجه ده اولان
۳۵. غفور - چوخ باغیشلايان
۳۶. شکور - یاخشی موکافاتلاندیران
۳۷. عالی - چوخ اوجا، لاپ یوکسک
۳۸. کبیر - چوخ اولو، بؤیوک
۳۹. حافظ - قورویان، موحافیظه ائدن
۴۰. موقعید - گئیشلندیرن، بار، روزی وئرن
۴۱. حاسیب - هامی نین احتیاجی نین قدرینی بیلن
۴۲. جلیل - یوکسک، بؤیوک، اولو
۴۳. کریم - چوخ جومرد، کرامتی بول اولان
۴۴. راغیب - بوتون وارلیقلارا گؤز قویان
۴۵. موجب - دوعلاری قبول ائدن
۴۶. وصی - نعمتی بول اولان
۴۷. حاکیم - حکمت صاحیبی، هر ایشین اؤز یئرینی بیلر
۴۸. ودود - سئون و سئولمه یه لاییق اولان
۴۹. مجید - یوکسک شان-شؤهرت صاحیبی
۵۰. باعث - پئیغمبرلر گؤندرن، اولومدن سونرا دیریلن
۵۱. شاهد - گؤزوندن هنج بیر شئی قاجمایان
۵۲. حاق - وار اولان، وارلیغی دیشمه ین
۵۳. وکیل - هامی نین ایشلرینی گؤرن، منفعتلی ائدن
۵۴. قوی - چوخ گوجلو، ضیفیلییه اوگرامایان

گؤزلیگی گؤزل اولان هر شئین گؤزلیگیندن اوستوندور.

الفرابی نین فیکرینجه، الله ایلک سئون و سئولندیر. فرابی بئله بیر موقاییسسه آپاریر کی، اینسانلار آراسیندا سئون و سئولن عئینی درجه ده دئیل. بئله کی، سئولن هر زامان اوستوندور. آنجاق بیر نین اللهی سئومه سینین و یا سئومه مه سینین، اونا عاشیق اولماسی نین و اولماسی نین بیر معناسی یوخدور. چونکی الله ایلک سئون و ایلک سئولندیر.

الفرابی ایلک وار اولانا وئریلن آدلار باره ده

الفرابی نین فیکرینجه، ایلک وار اولانا وئریلن آدلار ان مکمل گوردویوموز وارلیقلارا ایشاره ائدن آدلاردیر. آنجاق بو آدلارین هنج بیر (یعنی مکمل بیلدیگیمیز آدلار) اللهی ایشاره ائتمه یه لاییق دئییلدیر. اولسا-اولسا او آدلار اللهین کؤکونه خاص اولان مکمللییه آیددیر. بیر چوخ فرقلی آدلارلا مکمللییه ایشاره ائدن سؤزلرین سایى چوخدور. آنجاق بو مکمللییه ایشاره ائدن سؤزلرین جمعی اللهی ایفاده ائده بیلمز.

ان گؤزل آدلار اللهین آدلاریدیر و اللهاه مخصوصدور. اللهین ۹۹ آدی و معنلاری بونلاردیر:

۱. الله - جنابی حاقین اؤزل آدیدر
۲. رحمان - دونیایا، هامییا رحم ائدن، آجیبان
۳. رحیم - آخیرتده مؤمینلره رحمت ائدن
۴. ملیک - مولکو داواملی اولان
۵. قدوس - هر عئیب و قوصورلاردان اوزاق
۶. سلام - سالامتلیک وئرن
۷. مومین - امین-آمانلیق وئرن
۸. موحمین - همیشه لیک هامییا حیمایه لیک ائدن
۹. عزیز - مغلوبیت بیلمه ین گوجلو و تک قالب
۱۰. جبار - هر یئر هؤکم ائدن
۱۱. متکبیر - بؤیوکلوکده بنزری اولمایان
۱۲. خالیق - یوخدان وار ائدن
۱۳. باری - هر شئین آزا و جیهازینی بیر-بیرینه اویغون یارادان
۱۴. مصور - بوتون وارلیقلارا صورت وئرن
۱۵. غفار - گوناھلاری باغیشلايان

۹۴. هادی - یول گۆسترن، یول آچان
 ۹۵. بدیع - نومونه سی اولمایان، حئیرتوئریجی شئیلر یارادان
 ۹۶. باقی - داواملی اولان، فانی اولمایان، سونسوز
 ۹۷. وارث - داوام ائدن، ثروتلرین صاحبی
 ۹۸. رشید - منفعت یوللارینی گۆسترن، دوغرو یولو اولان
 ۹۹. صبور - چوخ صبریلى اولان
 آلاهی ۹۹ آدی و بونلارین معنالاری نه قدر مکمللییه
 خیدمت ائتسه ده، آلاهی ایفاده ائده بیلیمیر. ینی بو
 آدلارین جمعینین آلاهی ایفاده ائتمه سی مومکون
 دئییلدیر. یالنیز " اولسا-ولسا او آدلار آلاهی کؤکونه
 خاص اولان مکمللییه آیددیر "

الفرابی ایکینجی وار اولانلار و بیردن چوخون یارانماسی باره ده

الفرابیه گۆره، ایلك وار اولاندان سونرا ایکینجی وار
 اولان تۆره ییبیدیر. بو ایکینجی وار اولان هئچ بیر شکیلده
 جیسمی اولمایان کؤکدور و هئچ بیر ماده ده دئییلدیر. او
 هم اؤزونو، هم ده ایلك وار اولانی دوشونور. اونون ایلك وار
 اولانی دوشونمه سی نتیجه سینده اوچونجو وار اولان
 یارانیر. اؤزونمخصوص اولان کؤکون سایه سینده اوندان
 ایلك سما وارلیغی یارانیر.
 اوچونجو وار اولانین وارلیغی دا ماده ده دئییلدیر. او دا
 هم اؤزونو، هم ده ایلك وار اولانی دوشونور. اؤزونمخصوص
 اولان کؤکون سایه سینده اولدوزلار کوره سی نین وارلیغی
 یارانیر. بو وارلیق دا بیر ماده ده دئییلدیر. او دا هم اؤزونو،
 هم ده ایلك وار اولانی دوشونور.
 اؤزونمخصوص اولان کؤک سایه سینده اوندان ساتورن
 یارانیر. بو آردیجیلیقلا یوپیتئر، مارس، گونش، وئنثرا،
 مثرکوری، آی یارانیر.
 بونلارین هر بیرى نین ده ماده سی یوخدور و اونلار
 اؤزلرینی و ایلك وار اولانی دوشونور.

۵۵. متین - چوخ ساغلام، سارسیلمايان
 ۵۶. ولی - یاخشی دوستلارینا یاردیمچی
 ۵۷. حامید - هر یترده بیه نیلن
 ۵۸. موسی - هر شئی قاورایان، یاراتدیغی هر شئین سایین بیلن
 ۵۹. موبدی - هر شئی هئچ بیر مرجعتسیز یارادان
 ۶۰. موید - اؤلومه و اؤلومدن سونرا تکرار حیاتا قایتاران
 ۶۱. محیی - حیات وئرن، جان باغیشلايان
 ۶۲. ممیت - اؤلدورن، جان آلان
 ۶۳. حی - دایما دیری اولان
 ۶۴. قیوم - هر شئی، یئری-گۆیو یارادان
 ۶۵. واجید - همیشه زنگین، نیتینه چاتان
 ۶۶. ماجید - شان-شرف صاحبی
 ۶۷. واحد - ذاتیندا، صیفتینده، ایشلرینده تک اولان
 ۶۸. سامد - احتیاجسیز
 ۶۹. قادیر - قودرتلی، ایسته دیگینه گوجو چاتان
 ۷۰. مقتدیر - یقتیدارلی، هر شئی قودرتی چاتان
 ۷۱. مقدم - قاباقجیل، ایسته دیگینی یئردن
 ۷۲. ماهر - ایسته دیگینی گئری آلان
 ۷۳. اول - باشلانغیچ اولمایان، ایلك اؤولادی اولمایان
 ۷۴. آخیر - نهایتی اولمایان سون
 ۷۵. ظاهیر - وارلیغی گونش کیمی آچیق
 ۷۶. باطین - گیزلی اولان، اینسانلار اونو تام بیلیمه لیدیر
 ۷۷. والی - تکباشینا ایداره ائدن
 ۷۸. متعالی - اوجا، یوکسک
 ۷۹. میرا - یاخشیلیق و خیر وئرن
 ۸۰. توواب - تۆوبه لری قبول ائدن، باغیشلايان
 ۸۱. منطقیم - گوناھلاری عدالتله جزالاندیران
 ۸۲. عفو - عفو، باغیشلانماسی بول اولان
 ۸۳. رئوف - مرحمتلی، شفقتی بول اولان
 ۸۴. مالک - ملک، مولکون یگانه و داواملی صاحبی
 ۸۵. زوالجلالی و اکرام - اولولوق، کرم صاحبی
 ۸۶. مقصد - عدالتلی ایشلرینده چاشمایان
 ۸۷. جمعی - توپلايان، بیرلشدیرن
 ۸۸. قانعه - زنگین
 ۸۹. مقعنه - زنگینلیک وئرن
 ۹۰. مانع - بیر شئین اولماسینی ایستمه یه نده مانع اولان
 ۹۱. ضرار - ضرره اوغرادان
 ۹۲. نافع - منفعت وئرن، یارارلی شئیلر یارادان
 ۹۳. نور - ایشیق وئرن، نور یاغدیران

۸ اپریل ۱۹۹۲-جی ایل آغدابان سوئقیریمی

8- April 1992- ci il Ağdaban soyqırımı

چاقوووشان و آغدابان کندلرینه ائرمینیلر هوجوم ائتدیلر. آغدابانین ایشغالی پلانینی و سوئقیریمی ائرمینیستانین او زامانکی پرنزیدنتی لئوون تئریئتروسسیانین امری ایله حیاتا کئچیریلیمیشدیر. آغدابان قیرغینین سحرسی گونو، اپریل آیینین ۹-۱۰ جامات هر یئردن رایون مرکزینه توپلاشاراق

Dr.doç. Sübhan Talıblı

دوکتور، دوچنت سبحان طالیلی

آغدادان سوئقیریمی
۲۰-جی عصرین
ائرمینیلر و اونلاری
هرطرفلی دستکلهین
قوله طرفیندن
تؤردیلیمیش مولکی
اهالییه و گوناھسیز
اینسانلارا قارشى ان

"کلبجرین مدافعەسینە فۇوق العادە یاردیم کومیتەسی" یاراتدیلار.

سوئقیریمین تۆردیلیمەسی

قئید ائدک کی، آغدابان کندی کلبجر رایونوندا، آغدابان چاینین ساغ ساحلینده، آغدابان داغینین یاماجیندا، موروداغ سیل سیله سینین جنوب ایتینده، رایون مرکزیندن ۳۶ کم شمال-شرق ده یئرلشیر.

بونان اولده ده، تاریخی نظر سالاندا گۆروروک کی، تفروریست، دایم خیانتکار و قولدور ائرمینیلر ۱۹۹۰-جی ایل ایول آیین ۱۱-ده آغده رهنین

قانلی ترور و قانلی فاجعه لریندن بیریدیر. ۱۹۹۲-جی ایل اپریل آیین ۷-دن ۸-نه کئچن گئجه ائرمینیلر آغدابان یالینداکی گۆزتچی منطقه سینه قالخیب، بورادا کئشیک چکن ۳ نفری قتله یئتیردیلر. اونلار کندین اوست یانینداکی بند-بره لره دولوب سحر ساعت ۶-۱۰ سلاحلاردان آتش آچماغا باشلادیلر. ائرمینیلر پلانلی صورتده حرکت ائدیردیلر. ائرمینیلر تاریخده همیشه ائتدیکلری سوئقیریملار، قتلیملار، قاتلر، وحشیکیلر کیمی بو قانلی فاجعه ده ده ائولری کیملر غارت ائدجک، مال-قارانی کیملر آپاراجاق، یالین اینسانلاری کیملر اسیر گۆتوره جک، مقاومت گۆسترنلری کیملر قتله یئتیره جک اولجه دن موئینلشدیریلیمیشدیلر. و زویردن ایستفاده ائدرک ۱۹۹۲-جی ایل اپریل آیین ۸-ده آغده رایونونون چاپار کندی ایستیقامتیندن

رایانونون ۱۳۰ ائودن عبارت آغدابان کندی ائرمنی قوهلری طرفیندن تامامیله یاندریلیمیش، کندی ۷۷۹ نفر ساکینینه ایشگنجهلر وئریلمیشدیر. ۶۷ نفر قتله یئتیریلیمیش، ۸ نفر ۹۰-۱۰۰ یاشلی قوجا، ۲ آزیاشلی اوشاق و ۷ قادین دیری-دیری اوددا یاندریلیمیش، ۲ نفر ایتکین دوشموش، ۱۲ نفره آغیر بدن خسارتی یئتیریلیمیشدیر. فاجعه زامانی ترروریست ائرمنی قوهلری طرفیندن دده شمشیرین نسلیندن اولان ۱۵ نفر ساکین ده بو فاجعه نین قوربانلی اولموش، دده شمشیرین ۲۸ یاشلی نوهسی قوربانوو قولو دیری-دیری تونقالدا یاندریلیمیش، ۸ یاشلی اولوینین گؤزلری قارشیسیندا آتاسی جامالی گوللمیش، اؤزونو ایسه کارتوف قویوسوندا دیری-دیری باسدیرمیشلار. همچنین، ائرمنی ترروریستلری ساشا صالح اوغلو حسینووون اوز و بدن درسینی سویا-سویا قتله یئتیریب، کند ساکینلریندن موسی قارا اوغلو مامئدووو، حیات حسن قیزی مامئدوووانی، فاطما قاراجا قیزی هومبت اووانی، باکیر قوربان اوغلو قوجائیوی، زینب مامد قیزی قوجائیوانی، قولو صابیر اوغلو قوربانووو دیری-دیری باسدیریبیلار. ائرمنی ترروریستلری حادثهده قورخماز قاراجا اوغلو هومبت اوووون اوریینی چیخاریب، زید الدین القمه اوغلو مامدووو، ایسبندیار لطیف اوغلو مامدووو تیکه-تیکه دوغراییب، رایت بئهود اوغلو قاسیمووون اوزریندن ایسه بتر مارکالی آغیر دؤیوش ماشینینی کئچیرمکله اونو تانینماز حالا سالیب تورپاغا قاریشدیریبلار. باونولا دا کیفایتلنین قدارلار قمر عیسی قیزی کریمووونین سینهسینه گوللهلرله خاچ شکیلی چکمیشلر. کلجیرین ایلك شهیدلری محض بو کندی باشلا میشدیر.

اوتاق قایا آدلانان اراضیسینده ترتر - کلجیر مار-شروتو (خط) ایله گئدن ۱۵۰-یه یاخین ماشین-دان عبارت کاروانین قارشسی سینی کسرک، دده شمشیرین قیزی چیمناز خانیمی، شاهلار شوکوراووو (آزربایجانین میلی قهرمانی)، آسلان خیدراووو، اتفاق مقیاسلی «ایستی سو» دوشرگه سینده معالجه یه گئدن یوزلرله دینج ساکینی (اکثریتی ایسه خسته و قوجالاردان عیبارت) تررور نتیجهسینده قتله یئتارمیشدیلر.

۱۹۹۲-جی ایل آپرئیلین ۷-دن ۸-نه کئچن گئجه ارمنیستان ساحلی بیرلشمه لری داغلیق قاراباغداکی سئپاراتچی (تجزیه طلب) ائرمنی قولدور دسته لرینین کمکیله آغدابان و چایقوووشان کندلرینه هوجومدان خبرسیز اولان کند اهالیسی باشی آچیق-آیاقیالین قارلا اؤرتولو مئشه لره، داغلارا داغیلدی. کندلری مدافعه ائدن کیچیک دسته ائرمیلر طرفیندن محو ائدیلمیشدن اهالی مدافعه سیز قالمیشدی. کلجیر

کیمی دونیا جمعیتی طرفیندن تانیمالی، بین الخالق و رئگیونال تشکیلاتلار طرفیندن سویقیریم آکتی کیمی قبول اولونمالیدیر.

باونونلا باغلی ۲۰۱۴-جو ایل آپرئلین ۲-ده کلبجر رایاونونون ایشغالینین ۲۱-جی ایلدؤنومو ایله باغلی کئچیریلن آنیم مراسیمینده آذربایجان کلبجر رایونو ایجتیماعتینین نماینده لری کلبجر فاجعه سی ایله باغلی بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتینین تهلوکه سیزلیک شوراسینا (سازمان ملل) عنوانلادیقلاری مراجعتده ۱۹۹۲-جی ایل آپرئلین ۸-ده کلبجرین آغدابان و چاقوووشان کندلرینده، ۱۹۹۳-جو ایلین آپرئلینده باشلیبئل کندینده اثرمنی اوردوسو طرفیندن توره دیلن جینایتلرین آذربایجان خالقینا قارشی توردیلیمیش نؤوبتی سویقیریم آکتی اولدوغو قئید ائدیلیب.

فیکریمجه، خالقیمیزا قارشی توردیلیمیش بوتون بو کیمی فاجعه لر هم یئرلی، هم خاریجی Kiv-این، علمی ایجتیمایتین، بین الخالق و رئگیونال تشکیلاتلارین نظرینه چاتیریلمالی، بوتون دؤورلر فاجعه لرله باغلی یازیلار، مقاله لر، کیتابلار، خصوصیه ده خاریجی دیلدرده و خاریجی مؤلفرله بیرگه یازیلمالیدیر. بو ساحه ده دیاسپورامیز، علم آداملاریمیز، بو ساحه اوزره موافیق قوروملاریمیز، اؤزل لیکله ده، بین الخالق حقوقا و حاقا سؤیکنن داوامیزدا آذربایجان و تورکیه بیرگه سعیلری داها دا آرتیرمالی و بیزه دستک اولانلارلا فعالیت گؤسترمله لیدیر.

اثرمنیلر طرفیندن تاریخ، معمارلیق و مدنیت عابده لری داغیدیلیمیش، مقدس زیارتگاه و مزارلیقلار تحقیر اولونموش و محو ائدیلیمیشدیر. بوندان باشقا، آذربایجانین کلاسیک آشیق شعیرینین اوستادی آشیق قوربانی و اونون اوغلو اولموش ایفاچی و یارادیجی آشیق، آذربایجان یازیچیلار بیرلینین عضوو آشیق شمشیرین ائوی، زنگین آرخیوی و الیازمالاری یاندیریلیمیش و تالان اولونموشدور. بو کند هم شاه ایسماییل خطاینین سیلاحدشی اولان میسکین آبدال اوجاغینین نسیل داوامچی سی ایدی ده آغدابانلی قوربانینی یوردو ایدی.

خالقیمیز آغدابانین ایکین جی دفعه ایشغالی کلبجرین تامامیه ارمنیستان طرفیندن ایشغالی زامانی بو قانلی فاجعه نی بیر داها یاشامیشدیر. ایشغال زامانی کلبجر هر طرفدن محاصریه آلینا راق مارت آیینین ۳۱-دن آپرئلین ۲-دک تاما میله ارمنستان سیلاحلی قووه لری و خاریج هاوادارلاری طرفیندن ایشغال ائدیلیمیشدیر.

آغدابان فاجعه سی ایله نلر ائدیلیب و ائدیلمه لیدیر؟

اثرمنیلر طرفیندن توردیلیمیش بوتون فاجعه لر کیمی، آغدابان قتل عام دا توردیلیمه ایسپئسیفیکاسینا و کاراکترینه گؤره بیرلشمیش میللتلر باش آسسامبلئاسی طرفیندن ۹ دئکابر ۱۹۴۸-جی ایل تاریخلی ۲۶۰ (3) ساییلی قطننامه سی ایله «سویقیریمی جینایتینین قارشیسینین آیینماسی و جزالاندیریلماسی حاقیندا» کونؤنسییاسینین مدعالارینا اوینغوندور، بین الخالق حقوقا گؤره سویقیریم جینایتی آکتی کیمی قبول اولونمالی و آغدابان کندینین دینج اهالیسینه قارشی اثرمنی و دیگر سلاحلی قوه لری طرفیندن توره دیلن بو قیرغین سویقیریم جینایتی

فضولی بیشتر آثار خود را در نخستین سالهای حکمرانی صفویه به رشته تحریر درآورده است. و اغلب قصاید و غزلیات ترکی و فارسی و عربی را تا سال ۱۵۳۴ سروده است.

مثنوی های بنگ و باده و صحبت الاثمار را در دوره سلطنت شاه اسماعیل صفوی به رشته نظم کشیده است.

لیلی و مجنون را در سال ۱۵۳۷ به انجام رسانده و شاید بعد از آن به تالیف آثار فلسفی خود شروع کرده و ضمناً به نوشتن قصائد و غزلیات به زبانهای ترکی و فارسی و عربی نیز پرداخته است نگارش هفت جام، انیس القلب، صحت و مرض، مطلع الاعتقاد و رند و زاهد که از تالیفات فلسفی فضولی می باشد در سالهای پیری صورت گرفته و اشعار ترکی و فارسی خود را نیز در همین سالها تنظیم کرده است.

صدها و شاید هزاران کتاب و پژوهش و تحقیق در مورد این شاعر شهیر در طول سالهای سال در دانشگاههای مختلف دنیا انجام پذیرفته و هنوز هم معانی کشف نشده ای در آثار ایشان وجود دارد و سالهای سال اندیشمندان و محققانی بس باسواد و توانمند باید به این بزرگ همت گمارند تا به بتوانند به کشف معانی جدید دست یابند.

منبع: آثار دکتر داود رضایی

حکیم ملا محمد فضولی شاعر، فیلسوف و عارف پر آوازه ادبیات تورک، عرب و فارس

اکبر رضایی

شعرائی که در زبان ترکی آذربایجانی شعر سروده و گوی سبقت را از دیگران ربوده و نام خود را در صفحه ادبی دل این کهن زبان به یادگار گذاشته اند کم نبوده اند.

اگر شاعرانی چون عماد الدین نسیمی و قاضی برهان الدین در قرن هشتم بنیان بیت الادب و دارالفکر زمین را به لرزه درآوردند و اگر در قرن نهم، حبیبی، ملک الشعراء دربار صفویان گردید که البته خود شاه اسماعیل صفوی نیز با تخلص ((خطایی)) پا به پای این دسته در حرکت بود، در قرن دهم نیز با ظهور سترگ ترین نام در ادبیات و عرفان تورک محمد فضولی چهره هر سه ادبیات عرب و ترک و فارس دگرگون شد.

فضولی شاعر شهیر سده شانزدهم میلادی که مابین سالهای ۸۸۸ هـ. ق. و ۹۶۳ هـ. ق. می زیسته در آثار خود از ظلم و ستم و بیداد سخن گفته است. و این خود نشانگر این است که آن عصر، دوران پر ملالی بوده است.

قاھره ده تاپیلان اثر تورک مملوک لار باشچی
سی عزالدین آی دمیر طرفیندن یازیلیب
قوتادغو و بیلک ده یازیلان گۆزل قوشمالاردان
بیری

ایگیده بیر نئچه نشان گرک
یاغینا طرف اوز توتاندا، سفره چیخاندا
دوشمنی گورونجه گرک آسلان اورکلی اولسون
دؤیوشنده گرک قاپلان بيله کلی اولسون
قaban کیمی عنادکار، قورد کیمی گوجلو
آیغیر کیمی آزغین بوغرا کیمی غضبلی اولسون
تولکو کیمی حيله گر
اثرکک دوه کیمی کینلی اولسون
ساغساغان تک آییق سایيقا
قوزغون تک سر راست اولسون
آسلان کیمی دؤنمز آمانسیز
بايقوش کیمی گئجه لر یاتماز اولسون

@turk_bilgi

یوسف خاص حاجیب (۱۰۷۰-۱۰۱۷ م.)

یوسف خاص حاجیب ۱۰۱۹ جو ایله
تورکوستانین باراساغون شهریندن دونیایا گۆز
آجدی.

یوسف خاص حاجیب بالاساغون دا باشلادیغی
قوتادغوبیلیک اثرین کاشغرده باشا یئتیردی و بو
بؤیوک اثری قاراخانلی لارین حکمداری (تافقاچ
اولوغ بوغرا) خانا اتحاف ائلدی.

قاراخانی حاکیمی بو اثری چوخ بگنیب و اونا
(خاص حاجیب) یانی سارای وزیرى آدینی
وئرمیشدی.

قوتادغوبیلیک تورک ادبیاتینین ایلک بؤیوک اثری
اولموشدور که ۶۶۴۵ بیت قوشما دان و چوخلو
نغمه و اؤیود دن عیبارت دیر

قوتادغوبیلیک توپلو حالیندا یاشایان انسانلاری
خوشبخت ائده جک یوللارین گؤستریر.

یوسف خاص حاجیب بو بؤیوک اثر ده بوتون
یامانلیق لارین آناسین (جهالت) توصیف ائدیر و
میللتین ده آن قیمتلی شییین اویرتیم و تربیت
اولدوغونو قید ائدیر.

قوتادغوبیلیک دن بوگون اوچ آل یازما نسخه
تاپیلیب و هر اوچ نسخه ده تورک دونیاسینین
مختلف یئرلرینده تاپیلیب و بو اثرین تورک لره
عایید اولدوغون داها دونیایا بیللندیریر.

بو نسخه لردن بیرى استانبول دا بیری
تورکوستانین فرقانه شهرینده و بیرینده قاھره ده
تاپیلیب

آلپ ارسلان ۵۴ مین تورک عسگری ییغراق چوخ سرعتله ملازگرد اؤنونه گلدی

تورکلرین اورتاسیندا و دوشمنین تام قارشیسیندا سلطان آلپ ارسلان دورموشدو، ساغ قول دا کوتالمیش اوغلو سلیمان و سول قول دا بؤیوک امیر ساندوک دایانمیشدی

آلپ ارسلان بو دؤیوش ده تورکلرین اؤزل تاکتیکی توران تاکتیکاسیندا بهره آپاردی بئله که تورک اوردوسو بیر آز دؤیوش دن سونرا اوزون مغلوب گؤستریب و قاچدیلار و دوشمن اوردوسو تورکلری تعقیب ائدیب و محو ائتمک اوچون اونلارین دالینا توشور تورکلر یئنی دن قاییدیب و دوشمنی تله یه سالیب بوتونلوکله دوشمنی محو ائلدیلر.

بو دؤیوش ده ۱۵۰ مینلیک بیزانس اوردوسو دارماداغین ائدیلدی و قاچان دوشمن لر ده تورکون قیلینجی آلتیندا جان وئردی بیزانسین بؤیوک کوماندوسو رومئن دیوژن تورکلرین الینده اسیر توشدو بئلیک له ملازگرد ساواشیندا بیزانس اوردوسو بوتون عظمتی و گوجو ایله تورکلرین قارشیسیندا مغلوب اولوندو و آلپ ارسلان و اونون گوجلو تورک اولدوسو بو ظفره غالب گلدیلر.

@turk_bilgi

آلپ ارسلان سلجوقلو (۱۰۲۹-۱۰۷۲)

آلپ ارسلان سلجوقلو تورکلرین ایکینجی سولطانی ۱۰۶۴ جو ایله ۳۶ یاشیندا تاختا چیخدی.

آلپ ارسلان بؤیوک تورک سولطانی تاختا چیخاندان سونرا بیزانسین آلینماز قالاسی آنی شهرین فتح ائلدی،

گوجلو اوردوسو ایله بیزانس سرحدلرینه چاتاراق شیروان و گرجستانی دا آلدی اسکی اوغوز ائللرینی بؤیوک سلجوقلولارا تابع ائتدی.

بیزانس حاکیمتی تورکلرین گوجونون دایاندرماق اوچون بیر بؤیوک ساواشا حاضیر اولدو و چوخلو عسگر مختلف یئرلردن توپلادی.

بیزانس امپراطورلوغو بو بؤیوک ساواش اوچون مقدونیه یونان دان گوجلو قوه لری توپلادی و ۱۰۷۱ جی ایله ۱۵۰ مینلیک عظمتی اوردو ایله حرکت باشلادی.

بیزانس، بؤیوک اوردوسو ایله ملازگرده دوغرو ایره لیه یرکن آلپ ارسلان سوریا دا ایدی.

تورکون بؤیوک سولطانی آلپ ارسلان تئزلیکده سوریا دان چیخیب آذربایجانا گلدی و خوی شهرین دؤیوش میدانینا چئویردی، خزینه سین تبریزه گؤندردی و تئز بیر زاماندا عسگر ییغمایا امر ائتدی

بۆيۈك عمرۈن سالنامەسى صمد آغا آغامالی اوغلو

Böyük ömrün salnaməsi SƏMƏDAĞA AĞAMALI OĞLU

ئىدىن ۱-جى باكى توركولوژى قورولتايىنى خاطرلاماق كىفائىتىدىكى، صمدآغا آغامالى اوغلاونون مدنى، علمى فلسفى دوشونجه سيستىمىن ده اوينايدىغى بۆيۈك رول گۆز اؤنونه گل سين. روسيا، اوروپا و بير چوخ قرب عالملىرىن ۱-جى باكى توركولوژى قورولتايى باره ده تدقيقاتلار يندا صمدآغا آغامالى اوغلو بو مدنى اينقىلابىن تشكىلاتچىسى دئىيل، ايدئولوگو كىمى ده خاطرلانىر، ياد ائدىلىر. ميرزه فتحلى آخوندوون باشلادىغى، اما دؤورون، تارىخى شرطلر ين ايمكان وئرمىدى بو بۆيۈك مىسسىيانى صمدآغا آغامالى اوغلو عمر اونون ساونونادك شرفله، اوغورلا آپارا بىلدى. باونونلا دا خورافاتىن، گئىلىين قوربانى اولان روسيا توركلرى ايله ياناشى، عثمانلى ايمپىراطورلوغاونون قالىقلارى اوزرىنده مصطفى كمالين قوردوغو يئنى توركيه نين حياتىندا دا موستئنا رول اوينايدى. تورك دىلينه تطبيقىنده عرب اليفباسىن چوخسايلى، هم ده قبول اولونماز درجه ده اويغونسوزلوق ياراتدىغىنى ميرزه فتحلى آخونداو دا، م.شاختاخىنسىكى ده، ميرزه جليل ده دفعه لرله سؤيلىر، اليفبانين ده ييشيلمه سىن يوللار ينى آرايىردىلار. ۲۰-جى عصر ين اوللرىنده آذربايجان معارف چىلرى، توركيه ضيالىلارى اليفبا اصلاحاتىنى دؤنه دؤنه تكررلاماسىنا باخما ياراق پروبلئم هله ده قالىردى. بۆيۈك موتفككىر، فيلوسوف احمد بى آغا اوغلو عرب قرافىكاسىن دىشيدىريلمه سىنى دؤورون ضرورتينه چئور يلىدىنى M.K.Atatürk-ه تقدىر

Dr. Salatin Əhmədli

دکتر سالاتین احمدلی

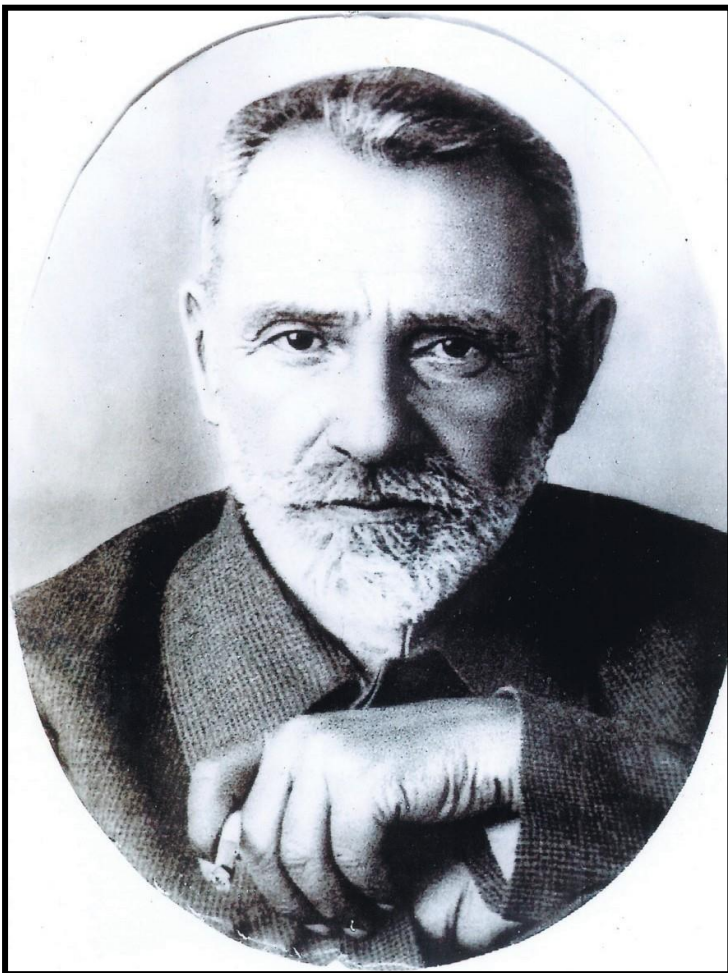

۱۹-جو عصر ين سونو ۲۰-جى عصر ين اوللرىنده آذربايجان ايجتماعى سياسى فيكىر تارىخىنده، دؤولتچى لىك سيستىمىن فورمالاشماسىندا، مدنى حياتىندا بۆيۈك رول وينا يان صمدآغا آغامالى اوغلاونون (۱۸۶۷-۱۹۳۰) آنادان اولماسىندا ۱۵۰ ايل اؤتور.

سوسىال دئموكرات ايدئولوگياسىن موكممل داشىييجىسى ولان بو تارىخى شخسىت ين فعاليتى چوخشاخه لى و احاطلىدىر. صمدآغا آغامالى اوغلو تىكجه آذربايجاندا دئىيل، بوتؤولوك ده قافقازدا سوسىالىست ايدئياسىن تمل پرىنسىپلرىنى معىنلشدىرن و حياتا كئچىرن ايدئولوگ، تشكىلاتچى دئىيل، هم ده فعال پوبلىسىست، ناشىر، ادبى تنقىدچى، ان مهمو ايسه تورك خالقلار ينىن حياتىندا موستئنا خىدمت لرىا ولان اليفبا اصلاحاتچىسى، توركولوگ دور. ۱۹۲۶-جى ايل ين فئورال ين ۲۶ دان مارت ين ۶ نا كىمى داوام

اصلاحینا باشلانیلدی، لاتین قرافیکالی الیفبایا کئچیدین اساسی قوبولدو.

جهالته، ساوادسیزلیغا، خورافاتا ضربه ووران بو بؤیوک مدنی اینقیلابین باشیندا صمدآغا آغامالی اوغلو و P اونون کومانداسی دایانیردی. کیم ایدی بو کوماندانین عضولری؟ آذربایجانین مدنی تاسیساتلارینی، میلی تئاترینی و صحنه قورولوشونو، آنادیللی مطبوعاتینی یارادان، ایلک درس لیکلری یازان شخصیتلر بو ایشیق لی یولون داوام چیلاری، دستک چیلری و تبلیغات چیلاری اولدولار. میلی ایجتماعی فیکیر تاریخیمیزده «موللا نصرالدین» چیلر مکتبی یارادان میرزه جلیل ممدقولوزاده، عمر فایق نعمانزاده، آذربایجان خالق جومهوریتینین فعال پوبلیسیستلری خلیل ایبراهیم، فرهاد آغازاده، اؤزبک تورکجه سینی مکمل بیلن،

ادبیات معلمی خالد سعید، تورکولوژی علمده بو گون ده یاراتمیش اولدوغو مکتب دن بهرلندیمیز بکیر چوبانزاده کیمی بؤیوک دوشونجه، علم و عمل صاحب لرینین بیر آرایا گتیریلمه سی آذربایجانین سووئتلشمه سنین ایلک ایللرینده مهم حادثه ایدی .

۱-جی باکی تورکولوژی قورولتایینین تشکیلی و کئچیریلمه سینده صمدآغا آغامالی اوغلو ایله بیرگه چالیشان، ۱۹۲۵ جی ایلین سئنتیابرین ۵ دن نو یابرین ۵ دک اونونلا بیرگه اورتا آسیادا سفرده P ولان خالد سعید یازیر: «عرب دیلینین قاید ااقنونلاری P ونو عصبلشدیریردی. صمدآغا آغامالی اوغلو دئییردی کی، یازیق تورک بالالارینی بو فلاکتدن قورتارماق لازیم دیر. عرب الیفباسینی چیخاریب آتمالی و P اونون یئرینه

ا ئدیر، اونو اینان دیرماغا چالیشیردی. آذربایجاندا ایسه بو ایشه باشلاما غی آغساققال آغامالی اوغلو لازیم بیلیر، حتی دنیا سوسیالیستلرینین، بولشئویکلرین «آتاسی» لنینه معروضه ا ئدیر و راضیلیغینی آما غا سی گؤستریردی.

شرقین مدنی گتیریلینین اساس سببینی عرب الیفباسینین چتینلینده گؤره ن صمدآغا آغامالی اوغلو گتیردی دلیلر و فاکتارلا نهایت کی، لنینی اینان دیردی. باونون جاوابیندا لنین دئمیشدیر کی، بو، شرقده بؤ یوک بیر اینقیلاب دیر. باونونلا دا عصرلره خالقین معاصر علمی و تکنیکی بیلک لردن کناردا ساخالنیلما سینا اساس P ولان عرب الیفباسینین

صمدآغا آغامالی اوغلو تکجه سلسيله مقاله لر قلمه آلمير، تورک دونياسينين آوروپا مدنيتينه ياخينلاشما سي پروبلملري باره سينده کيتابلار يازيب، چاپ ائتديريردي. بو بؤيوک شخصيتين ۱۹۲۹-۱۹۲۴ جو ايللر عرضينده اليغا اصلاحاتي، ساوادميزليغين لغوي، قادين آزادليغي، ديني خورافاتا قارشي موباريزه، معاصر ادبياتين تحليلى و صحنه مدنيتينين فورمالاشماسى باره ده مضمونجا زنگين ۸ کيتابي ايشيق اوزو گوروب.

«بيزيم يولوموز هايانادير» (۱۹۲۴)، «تورک عالمينده مدنى مسئله لر» (۱۹۲۴)، «تورک خالقلارينين تاخيره سالينماز مدنى احتياجلارى» (۱۹۲۵)، «علم دن و تاريخ دن» (۱۹۲۷)، «وکتيابر اينقىلابى و يئنى اليغا» (۱۹۲۷)، «ايكى مدنيت» (۱۹۲۹)، «ناموس» (۱۹۲۹) آدلى کيتابلارى دؤورون ان آکتوال پروبلملرينى احاطه ائدير.

بو کيتابلار اليغا اصلاحاتينين سببلرى، تورک دونياسينين بيرلينه انگل توره دن تاريخه قايديش نظريه سينين چوروكلويو، مذهب آيريسچکيليينين ياراتديغي پروبلملر و معاصر دونيايا اينتئقراسيانين مئتودلارينا حصرا ولونوب. بو گون معاصر تاريخچيلرين، تورکولوقلارين و تئولوقلارين (تئولوق ايلهايات اوزره متخصص) دوشونجه لرينه، فيکير محصوللارينا دقت يؤنلتديک ده آيدين اولور کى، صمدآغا آغامالى اوغلاونون باخيش سيستمى هئچ ده کؤهنه دئييل، يئنه ده آکتوالدى. تاسوف کى، ايدئولوژى احکاملاردان خلاص اولمايان علمى نظرى سيستميميز واختيله نشر اولونوب، بوتؤو بير دؤورو تحليل ائدن بو سايق کيتابلارا حساس ياناشمير .

يئنى اليغانى حياتا کئچيرمليگيک «خ.سيدا ونو دا يازير کى، تورک ادبياتى صمدآغا آغامالى اوغلاونون ايختيصاصى اولماسا دا و، بو ادبياتين تدقيقى ايله مونظم مشغول اولور، موقاييسه لر، تحليللر آپايريردى. تورک ادبياتى تاريخينى تدقيق ائتمين سببى هم ده اوندا ايدى کى، «او، عرب اليغاسينى يئنى اليغا ايله اوز ائتسک، اسكى ادبياتدا آيريلاجاغيق» دئييله اساسلى جاوابلار آختريردى. عرب اليغاسينين اصلاحى دئييل، لاتين قرافيكاسينا کئچيدين بيرمعنالى طرفدارى و اساس ايدئولوگو P ولان صمدآغا آغامالى اوغلو تکجه آذربايجان دا دئييل، تورک دونياسيندا اليغا ديشيکليينه فرقى موناسيبتلرى اؤيرنير و دؤورى مطبوعات صحيفه لرينه سلسيله مقاله لر و آراشديرمالارلا چيخيش ائديردى.

تاتارستان، کریم، اؤزبک، قازاخ معاريفچيلرينين دوشونجه لرينه ياخيندان بلد P ولان اصلاحات چى دؤولت خاديمي بير آى ياريم چکن اورتا آسيا سفرينده ساوادميزليغين، جاهيلليک و گئربيلين عرب اليغاسينين چتينلينيده گؤرور و يقين ائديردى کى، تورکلى مدنى دونيادان آيرى سالان ان اساس سبب بودور. بير او قدر ده خوش اولمايان سفردن سونرا صمدآغا آغامالى اوغلو اليغا ديشيکليينى صورته نديرمک اوچون بوتون مئتودلاردان، حتى اينضيباطى ريچارقلاردان يارارلاناراق اطرافينا خيلى سايدا ضيالى طرفدار توپلایا بيلدى. بئله ليکله ده ۱۹۲۶ جى ايلين فئورالين ۲۶ دا باکيدا ۱-جى تورکولوژى قورولتايين کچيريلمه سينه و اليغا ديشيکليينه واحد مؤوقعين فورمالاشماسينا اساسلار ياراتدى .

ن.نریمانوو، ت.ش.سیمورق، م.ب.محمدزاده و دیگر گؤرکملی شخصیتلر سیاسته سوسیالدموکراتلار اولاراق قاتیلیب. ۱-جی دونیا ساواشیندان سونرا آذربایجان سیاستچیلرینین بیر قیصمی فعالیتلرینده میللیتچیلییه اوستونلوک وئرسه ده، نریمان نریمانوو، صمدآغا آغامالی اوغلو، احمد بی پئینوو، الکبر آغا شیخ السلام اوو کیمی شخصیتلر سوسیالدموکرات پلاتفورماسینی ترک ائتمه ییبلر .

تاریخی فاکتورلار اونو گؤستریر کی، ن.نریمانووون لیدئرلیک ائتدی باکی «هوممت» چیلریندن فرقلی اولاراق صمدآغا آغامالی اوغلونون رهبرلیینده کی تیغلیس «هوممت» چیلری ۱۹۱۷جی ایلین نوپابریندا روسیا موسیسه لر مجلسینه کئچیریلن سئچکیلرده ایشتیراک ائدرک ۸۴ مین ۷۴۸ سسله پارلامنتده ۴ نفرله تمثیلچی لیک حقوقو قازانیب.

۱۹۱۸جی ایلین یانوارین ۵ده موسیسه لر مجلسینه زاقافقازیادان سئچیلن میللت وکیللری بولشویک چئویریلیشیندن سونرا روسیایا گئده بیللمه مه سی سببیدن زاقافقازیایا سئیمینده بیرلشمه لی اولدولار. بئله لیکله، سوسیالدموکرات «هوممت» فیرقه سیندن صمدآغا آغامالی اوغلو کیمین موسلمان فراکسیاسینا عضو اولور .

پارلامنت عضو کیمی کیمی ده فعال ایشتیراک ائدن صمدآغا آغامالی اوغلو زاقافقازیانین مستقیللینین طرفداری کیمی چیخیش ائدر، حلینی گؤزله یین واجیب پروبلملره مومتمادی مونساییت بیلدیریردی.

۱۹۱۸جی ایلین آپریلین ۶ داکی ایجلاسیندا «هوممت» پارتیاسینین سیاسی مؤوقعی با رده موداکره لر کئچیریلیر و صمدآغا آغامالی اوغلو

صمدآغا آغامالی اوغلونون سیاسی فعالیتینین تدقیقی ده یئترینجه آراشدیریلما ییب، بعضی کیتابلاردا اونون «هوممت» فیرقه سینه منسوبلوغو و آذربایجانین ۲-جی رئیسپولیکا دؤورونده کی فعالیت قیسا تئزیسلر شکلینده ایجتیماعیته چاتدیریلیب .م.س.اسگندراوون، زولفعلی ایبراهیم اوون، خلیل نجف اون تدقیقاتلاریندا صمدآغا آغامالی اوغلونون ۱۹۲۰جی ایل دن سونرا کی سیاسی مباریزه سینه حیات و فعالیتینه داها چوخ یئر وئریلیب. اما، آرخیو سندلری، ۱۹۰۵ - ۱۹۲۰- جی ایلره عایید دؤوری مطبوعات صحیفه لری بو تاریخی شخصیتین سیاسی حیاتیین، اجتماعی دوشونجه سینین، پولیسیستیک یارادیلگیلینین موختلیف ایسپیکتیرلرینی اورتایا چیخاریر .

آذربایجان رئیسپولیکاسینین پرئزیدنتی آذربایجان خالق جومهوریتینین ۱۰۰ ایللیک یو بیلئینین کئچیریلمه سی باره ده سرانجامی موختلیف ایدئولوگی یا داشیییجیسی ولان جومهوریت قوروجولارینین حیات و فعالیتینین آراشدیرلماسی اوچون گئنیش ایمکانلار یارادیر. ص.آغامالی اوغلو آذربایجان خالق جومهوریتینه گئدن چتین، شرفلی یولدا فعالیت گؤستره ن، روشوته، کورروپسییایا، یوخسوللوغا قارشى مباریزه آپاران و عمور بویو سوسیالدموکرات ایدئولوگیاسینا صادق قالان تاریخی شخصیت دیر. ۱۹-جو عصرین سونو، ۲۰- جی عصرین اولی تکجه قافقازدا دئییل، روسیادا و بیر سیرا آوروپا اؤلکه لرینده سوسیالدموکرات ایدئوسینین جلب ائدیجیلینی نظره آلساق، ص.آغامالی اوغلو نون روسیادا تحصیل آلیب ایلک ایختیصاصلی توپوقراف کیمی وطنه دؤنمه سینه دقت یؤنلتسک، اونون سیاسی آمال و مقصدی آیدین اولار. فاکت و دور کی، م.ا.رسولزاده،

صمدآغا آغا مالی اوغلو بو عالی تحصیل موسیسه سینی تاسیس ائتمه یه مانع اولانلارا توتارلی جاواب وئره رک دئییردی: «بورادا سؤیلیر لر کی، اونیوئرسیتت ۱۸ میلیون پول آپاریر، اونا گؤره، اونیوئرسیتتت آچماق اولماز.

من ایسه دئییرم کی، اونیوئرسیتتت آچماقلا بیز گله جک ده ۱۸ میلیارد مانا ت منفعت گؤتورجییک. بو اونیوئرسیتتت بیر پالید آغاجینا بنزیر، باسدیرسان ۲۰ ایلده ن سونرا نهنگ پالید آغاجینا چئوریلیر. بیر حالدا کی، فورصت، مقام اؤزو گلیب، پروفیسورلار وار، اؤزلری گلیب ایشله مک ایستیرلر، ونلاری الدهن بوراخماق اولماز.»

صمدآغا آغامالی اوغلو دؤورونون ان فعال سیاسی خادیمی، پارلامنتت عضو اولماقلا برابر پوبلیسیستی و ناشیری ایدی. ۱-جی دنیا محاربه سی ایللرینده، حتی بو تاریخ دن بیر آز اول ده اونون «موسولمانسکایا قازنتا»، «زاکافکازسکایارئج»، «زاریا» قزنتلرینده ادبیات، دین، تورپاق مسئله لری باره ده سیاسی پوبلیسیستیک یازیلاری، تحلیل لری چاپ اولونوردو.

۱۹۱۸ جی ایلین اییونوندا اونون رهبرلیگی ایله آذربایجان دیلینده تیفلیس ده «گله جک» آدلی قزنت نشر اولونور.

اساس مقصد قافقازدا سوسایلدئمکرات ایدئاسینین یایلماسی و «هوممت» ین سوسیال بازاسینی فورمالاشدیرماق اولان «گله جک» قزنتینین الده اولونان سایلاری ونو دئمه یه اساس وئریر کی، بو مطبوع اورگان آذربایجان خالق جومهوریتینه موخالیف مؤقع ده دایانمایب.

آذربایجان میلی حکومتی نین گؤردویو تدبیرلر، اصلاحاتلار، قافقاز ایسلام اوردوسوندان سونرا اینگیلیسلرین باکییا گلمه سی، م.ا.رسولزادنین

مستقیل لیک مسئله سینده اقیده داشلاری آراسیندا فیکیر آیریلیغی اولما دیغینی بیلدیریر:

«دئموکراتیانین منافعیی اوچون بیز زاقافقازیانین مستقیل لیین طرفینده دوروروق. بیزیم باشلیجا مقصدیمیز مستقیل لیک دیر»

زاقافقازیا کوالیسیاسینین داغیلماسیندان سونرا ۱۹۱۸ جی ایلین مایین ۲۸ ده آذربایجانین ایستیقلا لینی اعلان ائدن میلی شورانین بو قراری ص.آغامالی اوغلا نون دا اوزو اولدوغو «هوممت» چیلر طرفیندن آلقیش لانیر. نصیب بی یوسی فیللی، فتحعلیخان خویسکی، خلیلی خاص ممدادان سونرا چیخیش ائدن ص.آغامالی اوغلا نون عقیده داشی ا.شیخ السلامو مستقیل لیین اعلان اولونماسینین واجیبلینی و تاخیره سالینمازلیغینی اساسلان دیریر.

۱۹۲۰-۱۹۱۸ جی ایللرده آذربایجان خالق جومهوریتینین میللت وکیلی کیمی ص.آغامالی اوغلو فعال پارلامنتتاریزم سیاستی یورودور، آکتوال و واجیب مسئله لری موذاکره یه چیخا ریردی. دؤولت بودجه سینین تصدیقی، یئرلی مأمورلارین اؤز باشینالیغی، پلیس، گؤمروک، ژاندارما سیستئمینده کی الی ایریلیک

فاکتلارینین تنقیدی اونون موباریز میللت وکیلی اوبرازینی فورمالاشدیریردی. صمدآغا آغامالی اوغلو جومهوریت پارلامنتتینده آقرار (کشاورزی) کومیسسیایا رهبرلیک ائدیر، واختاشیری تورپاغین کندلیلر آراسیندا بؤلوشدورولمه سینی گوندمه گتیریردی. چوخسالیلی چیخیشلاریندا او، تنقیدی فیکیرلر سسلندیریر، مأمورلاری جدی تنقید آتشینه توتوردو. باکی دؤولت اونیوئرسیتتت آچیلما سی باره ده پارلامنتتین ۱۹۱۹ جو ایل ۲۱ آپرئل ایجلاسیندا موذاکیره لرده فعالیق گؤستره ن

سووتت جومهوریتی حکومتینده خالق تورپاق کومیته سینین صدری اولور.

تورپاغین میللیشدیریلمه سی، فهله و کندلیله پایلانیماسی باره ده دئکرتت ایضالاییر. همین گونلری خاطرلایان ص.آغامالی اوغلو یازیردی: «همیشه دئمیشدیم کی، تورپاق مولکدارلارین، بیلرین و آغالارین دئیل، تورپاق اونو بئجره ن زحمتکشلرین مالی اولمالیدیر. تاریخ ائله گتیردی کی، ایندی ۱۹۲۰ جی ایلده من بو دئکرتتی ایضالامالی اولدوم. البته، منیم اوچون بوندان بؤیوک موکافات اولای بیلمزدی.»

صمدآغا آغامالی اوغلو ۱۹۲۱ جی ایلده آذربایجان س س ری مرکزی ایجرییه کومیته سی صدرینین معاوینی، سوو.یکمکنین عضو، آذربایجان س س ری م ک صدری و زاقافقازی یا MK نین صدرلریندن بیر (۱۹۲۹-۱۹۲۲ جو ایللر (ولاراق اؤلکه نین اقتصادی و مدنی اینکیشافینا اؤز عوضیز توهفهلری نی وئریب، یورولمادان چالیشیب .

آذربایجانین دؤولت چی لیک تاریخینده مخصوصی یئر اولان ص.آغامالی اوغلو نون بو ایل ۱۵۶ یاشی (۲۰۲۱) تامام اولور. اینانیریق کی، بو اونودولماز شخصیتین حیاتی، فعالیتی اونون یوبیلئی ایلینده گئنیش تدقیق ائدیله جک، ایجتیماعیته چاتدیریلماق دیر.

باکینی آذربایجان دان آیرماق جه دلرینه قارشی تورکیه مطبوعاتینا وئردیی نوتا و مصاحبه لر «گله جک» قزئتینین صحیفه لرینده عکس اولونوب.

بو قزئت ایله یاناشی ائله همین ایلین اوکتیابر آییندا روسجا نشر اولونان سوسیالدموکرات منئشئویک «پروبوژدئنییا» قزئتینده ده ص.آغامالی اوغلو فعاللیق گؤستریر، اساس دقتی فهله و کندلی حقوقلارینین قورونماسینا یؤنلدر و تورپاقلارین کندلیله وئرلمه سینا تبلیغ ائدیردی .

هله ۱۹۰۵ جی ایلده، بوتون وار دؤولتینی یوزلرله ایری و خیردا بوینوزلو حیوان سورولرینی، آت ایخلیلرینی قیزیل و داش قاش کولپرینی، هکتارلارلا تورپاق ساحه لرینی خیدمت چیلرلرینه و کندلیلرینه پایلایاراق ۱۹۰۷-۱۹۰۵ جی ایللر اینقیلابیندا اهلینین سوسیال، مادی و معنوی وضعیتینی یاخشیلادیرماق، داها دینج و عدالت لی جمعیت قورماق اوچون فعال ایشتیراک ائتمیشدیر .

چوخ تاسوف کی، سووتتلر دؤنه مینده اولدوغو کیمی آذربایجانین موستقیللینین برپاسیندان سونرا بیر سیرا تاریخی شخصیتلر کیمی صمدآغا آغامالی اوغلو نون ارثی ده تام شکیلده آراشدیریلما ییب .

آذربایجان خالق جومهوریتیندن سونرا ۲-جی رئیسوبلیکا دؤورونده ص.آغامالی اوغلو تجروبه لی دؤولت خادیمی، خالقین ماراغینی مدافعه ائدن ضیالی، بشری ایدئئالارلا زنگین سیاست چی کیمی تانینیر، سئوبلیر، سؤزو عموم اتفاق میقیاسین دا ائشیدیلیردی . او، ۱۹۲۰-جی ایلین آپرئلیندن سونرا کوممونیست پارتیاسی سیرالارینا قاتیلیر و یئنیجه فورمالاشان آذربایجان

گيريش:

سید علی عمادالدین نسیمی نین حیات و یارادیجیلیغی ایله باغلی بیر سیرا مقاملار اوزون ایلردیکی، تدقیقاتچیلار آراسیندا جوخ بؤیوک مباحثه لره سبب اولموش و شاعیرین اعدامی، دؤنوکلوگو وس. دینی باخیشلاری اوزرینده قارانیق قالان طرفلری نین آراشدیریلماسی ان واجیب مسله اولاراق علمین قارشیسیندا اؤنملی طلب کیمی قویولموشدور. بئله کی، نسیمی نین دوغوم تاریخی و دوغولدوغو یئر دقیق بللی اولسا دا، دونیاسینی دیشدیگی مکان و مزاری نین هارادا اولماسی دایم مباحثه دوغوروردو. تدقیقاتچیلارین بو مسله ده قطعی قرارا گله بیلممگی نین سببلریندن بیرى ده الونون عؤمور یولونون افسانه لشرك دیلدن-دیله، آغیزدان-آغیزا کئچرک ماراقلی روایتلره چئوریلمه سی ایدی. اورتا عصر منبعلریندن بیرینده گؤستریلیر کی، نسیمینی سئون موریدلردن بیرى الونون شعرلرینی اوجا سسله اوخودوغو واخت اونو توتورلار، بو شعرین کیمه منسوب اولدوغونو سوروشاندا موریدی اوستادینی قوروماق اوجون " منیمدیر " - دئییب، اوستادی نین آدینی چکمه سه ده، بونو ائشیدن نسیمی اؤزونو یئتیریب تقدیم ائده رک شعرین مؤلیفی اولدوغونو بیلدیرمیش و اینسانی آلاها برابر توتوب، عاصی دوشوندویونو بهانه گتیره رک اونو دینسیز آدلاندیریب، جزالاندیراراق، اعدام ائتمیشدیلر. (۱، ص. ۱۰) حروفیلیگین چتین درک اولونان فلسفی، رمزی و سیرلی ایفاده لری او جومله دن " انالحق " ینی حاق منده دیر، کلامی نین دفعه لرله شعرلرینده سسلندیریللمسی نسیمی نین دایم تعقیب اولونماسینا و بو جور عذابلی اؤلدورولمه سینه سبب اولموشدور.

Farida Hijran VALIYEVA ,

Ph.D. in Philology, associate professor
feridehicran 60@mail.ru

Imadaddin Nassimi and divine love in the works of the 13-th century poets

SUMMARY

This article expresses an attitude shedding light on some unknown moments in the life of Imadaddin Nassimi. His position in the literary history of Oriental peoples is explained, then, reasons and results of execution of Nassimi in Aleppo for his conviction are deeply substantiated. Besides, narrations said and written about the poet are analyzed.

This article clarifies the similar and different features in Hurifi and Tasawwuf standpoints. It is stressed that the both sects are related closely to the Sufi studies. The article touches upon the parallelism found out in the irrational views and Nasimi's poetic mindset. The signification of a definition to be burned in the flame of love both in the Tasawwuf and Hurufi sects is analyzed. This explanation is accompanied with detailed information regarding poems of the said poet collected in his Divan.

The article contains poetic texts concerning the definition of ecstasy.

This article deals with parallelism of the folk motives reflected in the works of the 13-th century poets, which is explained based on various samples. The article touches upon the narrations related to the Noah's Ark, the Prophets, such as Yusuf and Khidr, as well as legends about Flower and Nightingale, Farhad and Shirin

The place of the divine love and the philosophy of vahdaty-vujud in Nassimi's works is indicated, being accompanied with ideas touching upon the spiritual cleansing function of the love.

دایما حق سؤیلم ، هم فضل حقدن گلمیشم،
 حق منم، حق منده دیر، هم آیت ایله بینات
 (۱، ص.۳۵)

و یا

سر انالحق سؤیلم ،عالمده پنهان گلمیشم
 هم حق دئرم ، حق منده دیر هم ختم اینسان گلمیشم
 (۱، ص.۱۶۹)

نسیمی حلب ده:

نسیمی حاقیندا آراشدیریلان گوونلی منبعلردن
 بیرینده اونون حروفیلیک مکتبی نین قوروجوسو
 اولان نیمی فض الالهین خلیفه لریندن بیر
 اولدوغو و اینانجینا گۆره، حلبده ۱۴۱۷-جی ایلده
 دریسی سویولاراق اعدام ائدیلمیگی قید اولونور. بو
 آراشدیرما ایلك تصدیقینی حلب کیتابخاناسیندا
 حلب شهری نین تاریخینه دایر کیتابلاری ورقله
 یرکن آذربایجانین خالق شاعیری رسول رضانین
 بئله بیر ماراقلی قئیدله راستلاشتماسیندان سونرا
 تاپیر: " ۸۲۰-جی ایل، بو ایلده حلب شهرینده
 یاشامیش... نسیمی اؤلدورولموشدور. او
 حروفیلرین شیخی ایدی. اونون طریقت
 طرفدارلاری نین آرتدیغینی گۆرن سولطان امر
 ائدیر کی، بوینو وورولسون، دریسی سویولسون و
 دار آغاجیندان آسیلسین " . (۳، ص.۲)

نسیمی نین مزارینی زیارت ائدن غضنفر
 پاشائیون ده ماراقلی ملاحظه لری واردیر. اونون
 ۱۹۹۶-جی ایلده بیر قروپ آذربایجانلی هئیتله
 سوریبیادا اولماسی، عمادالدین نسیمی نین مزاری
 اؤنونه گول-چیچک دسته لری قویمالاری، مزارین
 قارشیسیندا نطق سؤیلمه لری و نهایت سوریه لی
 والیلردن بیر نین آذربایجان هئیتی نین
 قارشیسیندا آذربایجان خالقیندان نسیمی نین
 غدارجاسینا اؤلومونه گۆره عذر دیله مه سی و
 باشقا بیر مأمورون بو گونا، بو قباحت ایلر اؤنجه
 باش وئردیگیندن " مقصیر بیز دئییلیک " - دئییه

اصلینده ایسه بو مضمونلو میصراعلار بوتون
 تصوف شاعیرلری نین یارادیجیلیغیندا یئر آیر و
 اینسان آلاهیین بیر پارچاسیدیر، یعنی اونون
 یئرده عکسیدیر فیکری ایله اوست-اوسته دوشور.
 تانری ایله باغلی اولماغی نیسبتا فرقلی اوصوللا
 ایفاده ائدن حروفی گۆروشلرینی عکس ائتدیریرن
 بو جور میصراعلاری بهانه ائده رک شاعیری
 آجیناجاقلی شکیده اؤلومه محکوم ائدیرلر.
 اصلینده ایسه اونون حروفی باخیشی اینساندا
 ایلاهی تجلیینی اینیکاس ائدیر. صوفیزمین چوخ
 آسپنکتلی طرفلریندن بیر کیمی وسعت تاپان
 حروفیلیک نسیمی یارادیجیلیغی نین اساس قایه
 سی اولموشدور. صوفیزمی تعلیمی ایله حاللاج
 منصور، فرید الدین اعطار، احمد یسوی، حاجی
 ولی بکتاشی، جلال الدین رومی، شیخ شبوستری
 کیمی اورتا عصرین بیر چوخ گۆرکملی
 شخصیتلری مشغول اولوردولار. لاکین، صوفیزمی
 تعلیمی نین موختلیف قوللاری و بو طرفلرده ده
 جزى فرقلی باخیشلار نظره چارپیردی کی،
 بوندان ایستیفاده ائدن فئودال حاکیمیتی نسیمی
 نین ظولم و عدالتسزلییه، بعضی ساختا دینی
 قایدا قانونلارا قارشى اعتراضینا گۆره ناراحات
 اولدوقلاریندان اونو تعقیب ائتمه یه
 باشلامیشدیلار. خصوصاً ده آذربایجانین مهشور
 شاعیری تبریزده دونیا یا گۆز آچان فض الله نعیمی

لردندیر و " ایسته گۆر " شعرى ایله باشلايان بو واریانتدا شاعیرین خیلی شعرلری جعملنمیشدیر.

جانیمی " آتش و نار " ین شوؤوقونه یاندرما کیم،
اولموشام موسی کیمی موشتاقی دیدار ایشته گۆر
(۲، ص. ۱۵)

میسراعلاردان دا معلوم اولور کی، ع. نسیمی درین صوفی باخیشا مالیک، آلاهیینی تانییب سئون، اونا عشق ایله یاناشماغا جان آتان بیر شاعیر اولوب. باخمایاراق کی، اونی بوتون دونیا دینسیز، ایمانسیز کیمی تقدیم ائدیپ، قتله یئتیریلر. شاعیر حرفلیک طریقتی نین بانیرلریندندیر کی، بو طریقتین کؤکونده ده صوفیزم تعلیمی دورور و تصووفی دوشونجه لردن جزی نوانسلارلا فرقله نیر. بورادا اینسان و دنیا حاقینداکی بیر جوخ مسله لر حرف و رقم لر واسیطه سی ایله شرح ائدیلمیر. عاغیل و عشق حاقینداکی قناعتلرده ده حروفلیک ده تصووف کیمی وحدتی ووجود فلسفه سینه اساسلانیر. نسیمی نین پوئزییاسی ایله دریندن تانیش اولارکن گۆروروک کی، بوراداکی حروفلیک و عرفانی باخیشلار عئینی ایله ۱۳- جو عصر تورک ادبیاتی نین تصووف و عرفان شاعیرلری نین باخیشلاری ایله اوست-اوسته دوشور. نسیمی ناله چکیر، آلاها قووشا بیلمه دیگیندن گیلئله نیر، لاکین او دا اؤز عشقی نین اونی یاندردیغینی بیشیردیگینی ایظهار ائدیر.

تصووف تعلیمده ایسه بو جوشقو، بو یول تعلیم شکلینده ایضاح ائدیله رک اؤیره دیلیر. اصلینده هر ایکی طریقتده آلاها عشق ایله قووشمانین موجدایله سی تجسوم اولونور. ۱۳-۱۵ عصرده یازیلان اکثر شعر نومونه لری باطینی موشاهیده و معنوی یوکسه لیش مقاملارینی بدیعی تخییول

اعتیراضی و س. چوخ بؤیوک ماراتق دوغوران خاطیره لر اولدو. شاعیری یازیر کی، حلب والیسی نین معاوینی محمد کاججاه بیزدن آیریلاندا- محترم مشاویر، دونیادا بؤیوک شخصیتلر جوخ اولوب، لاکین ماکندونیالی ایسگندر داخل اولماقلا اونلارین چوخاونون قبری ایتیب ، یوخا جیخیب. نسیمی ایسه آلاهیین کرامتی ایله ۶۰۰ ایله یاخیندیر کی، حلب شهری نین مرکزینده اوپویور، اونی سیز قوروپورسونوز -دئییه جناب محمد کاججاها میننتدارلیغیمی بیلدیردیم. (۴، ص. ۷۵)

یارادیجیلیغی:

۱۴- جو عصرین ضیدییتلی بیر تاریخی ایجتیماعی دؤورونو یاشایان نسیمی نین علم عالمینده خصوصی یئری اولان فارس و تورک دیلینده یازدیغی ایکی بؤیوک دیوانی الیمیزده دیر. اصلینده شاعیرین بیر چوخ اثرلری " سید " تخلصو، " حسین " تخلصو ایله آذربایجان دیلینده یازدیغی قاهیره نوسخه لری و دیوانلاری نین بیر چوخ باشقا نوسخه لری، فارس دیلینده یازدیغی بعضی شعرلری تدقیقاتچیلار طرفیندن دایم اینجلمکده دیر. امضالارینی تئز-تئز دیشمه سی ده طبیعی کی، شاعیرین تعقیب اولونماغی ایله باغلیدیر. ضیالیلار مسکنی کیمی تانیان شاماخیدا مکمل مدرسه تحصیلی آلان شاعیر اؤز آنا دیلیندن باشقا عرب، فارس دیلرینه ده یوکسک سوییه ده صاحب اول بیلیمیشدیر.

شاعیرین ۱۴۶۹- جو میلادی ایل تاریخی کیمی قیده علینیب، لاکین الیمیزه گلیب چاتمایان ایلك و ان قدیم دیوان نوسخه سی ده بو گون آراشدیریجیلاری طرفیندن آختاریلماقدادیر. پروفیسور غضنفر پاشایثوین ترتیباتی ایله حاضیرلانان ایراق دیوانی دا جوخ دیرلی نوسخه

سۆزايله گرچى دهانى، گوهر كانى دورور، ايللا
 زر اولدى ايشى، جان ويردى گونول سن سيم سيمايما
 (۶، ص. ۱۰)
 هر ايكي شاعيرين ميصراعلاريندا عشق اودونا يانما
 تصويرى وار. آتشين اود ساليب باطينى عالمى
 يانديريب، سونرا ايسه او عالمه نور وئرمگى دئمك
 اولار كى، بوتون اورتا عصر متصوفلرينه خاص
 اولان بير دوشونجه طرزبدير. بورادا دا عشق
 آتشى ايله يانما مقامى موختليف فرقى و فردى
 اوسوللا ترنوم اولسا دا هر ايكي شاعيرين سؤيله
 ديگى فيكىرلرين ايدئياسى عينيدير. عشق اودوندا
 يانما چوخ اوزاق كئچميشدن خبر وئرن داستان،
 ناغيل، افسانه لرین دا سوژئت خطينده ده تئز-تئز
 وورغولانير و بو آغريلى يانغى نين چاره سى يالئيز
 عشقه قوووشما مقامينا يئتشمكله باشا چاتير.
 ۱۳ عصرين متصوف شاعيرلريندن اولان دهقانى
 شعرلريندن بيرينده دئيبير:

عجب بو درديمون درمانى يوكمى؟
 يا بو صبر ايتمغون اورانى يوكمو؟

يانارام موملايين باشدان آياغا
 نئدور بو يانماغون پايانى يوكمو؟

گولئر دوشمئن بينوم آغلادوغوما،
 عجب سول كافيرون ايمانو يوكمى؟

(۶، ص. ۱۰)
 آنادولو شاعيرلريندن اولان ۱۳ عصر ديوان شعرى
 نين قوروجولاريندان بيرى كيمي تانينان دهقانى
 ده نسيمي دوغولاريني ياشاميش شاعيرلرندير.
 شعرلى نين مضمونوندا دا گورونور كى، اونو
 ديدن كناردا تصور ائتمك مومكون دئيبيل. او

چئوره سينه يئلدير. بو پوئزيبادا دؤوق، هونر،
 حيكمت، عاغيل، اينتويتيو دوشونجه بير-بيرينه
 قوووشاراق زنگين و رنگارنگ صنعت لؤوحه لرى
 يارادير. ايستر حروفيليك اولسون، ايستر تصوف و
 يا ديگر طريقتلر هاميسى عرفانى ديرلرى بديعى
 تفككوره و صنعته نفوذ ائده رك اسلام
 سيويليزاسيياسى مكانينا خاص اولان دينى
 ايدئولوژى و س. اخلاقى، معنوى و سوسيال-
 ايجتيمائى، علمى-معنوى باخيشلارلا ياناشى
 گئرچكلشير.

ياخدى، يانديردى منى، يارين فراغى نئيليم،
 طاقتيم، صبريم توكندى، يانيرام زار ايشته گؤر (۲،
 ص. ۱۵)
 ۱۴-جى عصر متصوفلريندن اولان سولطان ولد
 ايسه همين فيكىرلى باشقا ايفاده ايله شرح
 ائدير:

بو جيهاندا اول ائرى گئى ايستئغيل،
 آنى دوتگيل، آيروكين ائلدن كوگيل

(۵، ص. ۲۲)

اصلينده تورك تصوفى نين تمثيلچيلرى ايله
 سيد عمادالدين نسيمي ياراديجيلغى
 آراسينداكى، صوفيليك، ماددى دونيايا باخيش
 عيرفانى مضمونلارين قاورايشى و روحى
 ياشانتيلارى ايفاده سينه گلينجه، بورادا فردى
 ياناشما اوصوللاريندان باشقا ديقتى جلب ائدن
 ديگر فرق يوخدور. يالئيز نسيمي شعرلرينده بير
 چوخ تدقيقاتچيلارين دا وورغولادىغى كيمي عشق
 سرخوشلوغو، عاشيقانه كدر، زمانه دن گيلئى داها
 چوخ يئر آلير.

گرچى اول مستانه عينين سا قدريندن ايجميشم،
 باشيما چيخدى خمارى، گؤر نه خوممار ائندى اوش
 (۱، ص. ۱۳۶)

آذربایجان و اورتا اسیدا یایلمیشدیر. ذاونون
النصری و ابو عبد الله المحاسینی ۹-جو عصر
صوفی تعلیمین بانیلریندن سایلسا دا ۱۱-جی
عصرده یاشایان خوجا احمد یسوی تورکلر
آراسیندا عصرلر بویو آدی چکیلن، یاد ائدیلن
ایلک صوفی شاعیر و طریقت قوروجوسو کیمی
تانیلمیشدیر. صوفیلکله باغلی بیر چوخ طریقتلر
اوندان سونرا یارانمیش و تککه لرده ده دئمک
اولار کی، اساسا صوفی تعلیملر تبلیغ
اولونموشدور. حتی ۱۳ عصرین مشهور صوفی
شاعیری جلال الدین رومی ده بو تعلیمین
یایلماسیندا خصوصی خیدمتی اولان متصوف
شاعیردیر و اونون آتاسی بها الدین ایسه اوزون
مدت بو ساحه نین مرشیدی کیمی فعالیت
گؤستمیشدیر. حروفلیک ده صوفیزی تعلیمی
نین بیر جریانیدیر کی، عمادالدین نسیمی ده
حروفلیگی اوزون ایللر تبلیغ ائتمیشدیر.

نسیمی و ۱۳ عصر متصوف شاعیرلری نین
یارادیجیلیغیندا یئر آلان فولکلور موتیلری نین
پارالللیگی ده دیقتی چوخ جلب ائدیر.
۱۳ عصرین بوتون متصوف شاعیرلری نین
یارادیجیلیغیندا اولدوغو کیمی، حروفلیک
طریقتی نین یایجیسی اولان ع.نسیمی نین ده
یارادیجیلیغیندا بیر سیرا دینی روایت و فولکلور
اؤرنکلری نین تصوفی باخیمدان ماراقلی
یوزوملاری وار.

نوحون گمیسین ایسته کیم، یئتیشدی توفان قویماغا
سیلاب شووقون شؤیله کیم، بو چشمی گریان آخیدار
(۱، ص. ۹۷)

دونانین یارانیشی ایله باغلی افسانه لر آراسیندا
داها چوخ "نوحون گمیزی" کیمی سسلنن بو
موتیوی ع.نسیمی گومان کی، موقدس "قرآنی
کریم" دن آلمیش و خالقا منیمستمک ایسته
دیگی فیکیرلری خالقین داها چوخ گووندیگی ایسلام

حتی بعضی میصراعلاریندا دینسیزلری،
ایمانسیزلاری کافیر آدلاندیریر.

گؤزین حانجئرلیگین بونوما سالدی
عجب اول ظالیمون ایمانی یوکمو؟

(۶، ص. ۱۱)

نسیمی ایسه بوتون یارادیجیلیگی بویو ایلاهی
عشقین اودوندا یاندیغینی شعرلرینده وورغولاییر:

گرچی آغودور فراقین شربتی عاشیقلره،

ایله مز واصلین شرابی ایچنه اول آغی کار

(۱، ص. ۹۶)

نسیمی عشق سرخوشلوغاونون هاواسی ایله
یاشایان شاعیرلردنیر، حاقا قوووشمانین یولوندا
عشق باده سی نین واجیبلیگینی اساس بیلیر.
عشق باده سی ۱۳ عصر تصوف شاعیرلری نین
چوخاونون اثرلرینده ده یئر آلیر.

عشق الیندن گل شرابی-سلسبیل و کوثر ایچ

کنج بو میدن کیم، چکرسن اثرته رنجیندن خمار

(۱، ص. ۹۶)

نسیمی عینی زاماندا بو موتیوه اؤزاونون
خصوصی اداسی ایله، معنوی تلاتومو ایله یاناشیر.
اگر دیقت ائتسک گؤرریک کی، دهقانی ایسه بو
مسله ده "من" یئر دئییل، عومومین، جمعیتین
دوشونجه سینی نظرده توتور.

بیر کادحلی بیزی ساقی قامدان آزاد ایلئدی،

شاد اولسون گؤنلی اونون، گؤنلومی شاد ایله دی

(۶، ص. ۱۴)

صوفیلر کامللشمه یولوندا عشق باده سینه مبتلا
اولماغین واجیب شرطلردن اولدوغونو
بیلدیریردیلر. معلومدور کی، صوفیلیک ایسلام
ماهیتیندن قیدالاناراق موسلمان احکاملاری نین
تصوف فلسفه سی ایله تبلیغ اولونان بیر
تعلیمدیر. حروفلیک ده صوفیلیگین اون ایکی
جریانیندان بیریدیر. صوفیلیک ۸-جی عصرده
ایراق و سوربیادا یاراسا دا ۹-۱۰ عصرلرده ایران،

یئتری قدر یئر آلیر. دهقانی یارادیجیلیغینا نظر یئتیرک:

اینجئلدیسه هیجر ایله کارینجا کییی بیلون،
فیرقت نیجه بیر اولا ، سلیمان ایره، اومما
(۶، ص. ۱۲).

قدیم و اورتا عصره خاص اولان بو باخیشلار تیبی کی،
ایلك اولاراق شیفاهی سؤز صنعتیندن قاینقلاناراق
بدیعی-اؤستتیک دوشونجه نین محصولو کییی اورتایا
قویولموشدور.

نسیمی ایستیفاده ائتدیگی بو فولکلور اونسورلرینی
سیرلینده مهارتله یئرینه سالماگی باجاریمیش و
اوخوجوسونا تلقین ائده بیلیمیشدیر..

قورخورام مان درویشه سن دئیاسان دین ترکیب ائت،
نئجه کی، باغلادی زنار شیخ صنان گؤرمه نی
(۲، ص. ۲۵۴).

حتی یوخو آرختیپی ایله باشلایان بو روایتین ده معین
دئتالاریندان نومونه وئرمکله، نسیمی دینیندن دؤنلری
مذمت ائده رک، اولاری دینه، ایمانا جاغیریر. لاکین
مؤلیف فیکیرلرینی داها سانباللی تقدیم ائتمک اوجون
شئیخ صنان کییی مشهور اولان خالق روایتیندن
ایستیفاده ائدیر. معلوم اولدوغو کییی شیخ صنان
رؤیاسیندا بوتان آلان بیر عاشیق اوبرازیدیر و بو روایت
نئجه واریانتدا سؤیله نیر. واریانتلاردان بیرینده شیخ صنان
اول دینیندن دؤنسه ده سونرادان مسلمانلیغی قبول ائدیر
و داها سونرا دونیاسینی دیشیر.

شاعیر حروفیلیک ایدئتیلارینی یایماق اوجون بو جور
موتیورله جوخ گووه نیر. گول و بولبولون عشقینی ان
دیرلی عشق سیمولو تک وورغولاییر.

خالق ادبیاتی نین بو اؤرنکینده داها صاف، داها گوجلو بیر
عاشیق اوبرازی گؤردویوندن عشق ایله باغلی سؤیله دیگی
ان مؤحتشم فیکیرلری نین آراسیندا اوخوجوسونا گول و
بولبولون ایلاهی عشقینده کی ، وفانی، اعتباری، طغیانی
آندیریر.

گول یاناغین حسرتیندن بولبول ای جان عاشیقی،
آه ائدیر گول حسرتیندن، بیلیمز اول خاندان گلیر
(۱، ص. ۸۵).

اخلاقی نین گوجو ایله چاتدیرماق ایسته میشدیر (۸،
ص. ۵۹۲، ۱۲۵). نوحون گمیسی کییی مشهور اولان بو
روایت دینلرین یارانیشیندان جوخ-جوخ اولرله، داها قدیم
زامانلارلا سسلشسه ده سونرادان دینی قاینقلاردا اؤزونه
مهم یئر آلمیشدیر.. اصلینده ایدریس پیغمبردن سونرا
گلدیگی حساب اولونان نوه پیغمبر آدمین سویوندان
اولوب بئش اولو پیغمبردن بیری کییی تانینیر. نوح علیه
السلام حاقیندا یاییلان بوتون روایتلرین مغزینده یالنیز
حاقا گونمک، فضیلتلره صاحب اولماق اوجون یارادانین
حاق یولونو توتماق، عدالت و سخاوت صاحبی اولماق
کییی اینسانی صیفتلری دورور. عمومیتله خالق
حیکمتلریندن یوغرولوموش بوتون مأخذلر یالنیز
اینسانلارین اخلاق نورمالاری نین تظیمنمه سینه دلالت
اؤدیر. همین فیکری سلطان ولدین یارادیجیلیغیندا
آرایاق:

نوح ایجون توفان کامو کافیرلری

بوغدی، سودان کومادی کیمسی دیری

(۵، ص. ۱۹)

نسیمی ده بوتون داھی یازارلار کییی یارادیجیلیغی نین
اساس مایاسینی خالقین درین حیکمتلریندن آلمیش،
پوئزیاسیندا فرهاد و شیرین، لیلی و مجنون، قوشدیلی
بیلن سلیمان، خیرخواه خذیر و حتی شیخ صنان کییی
شیفاهی خالق ادبیاتی نومونه لری نین ائلمنتلریندن
یئرلی-یئرینده ایستیفاده ائتمگی مهارتله باجاریمیشدیر.
نسیمی اوخوجولارینی نفسینی بوغماغا سسله یرکن ایلك
نؤویه ده سلیمان پیغمبری خاطرلاییر، اونون سونسوز
سایدا اولان وارینی، مولکونو گؤز اؤننده جانلاندیریر،
آنچاق بو دونیادان الی بوش گئتدیگینی وورقولماقلا
اینسانلاری کؤنول توخلوغونا جاغیریر. بو موتیو خالق
آراسیندا بیر اتالار سؤزو اولاراق داها قدیم جاغلارا
باغلیدیر، " سلیمان قالمایان دنیا، کیمسه یه قالماز " -
دئییه خالقین جاهیللره آشیلادیغی بو اتالار مثلینی
شاعیر یارادیجیلیغیندا دؤنه-دؤنه وورغولاییر.

چون سلیمان مولکونو قوبدویوی گئتدی دونیادان

قالدی آندان سونرا بو مولکو سلیمان سیزلره

(۱، ص. ۳۰)

بو مضمونلو روایتلرین ائلمنت و موتیورلری ۱۳
عصرین ده تصووف شاعیرلری نین پوئزیاسیندا

دهقانی یاراديجیلیغینا دیقت ائدک:

ائگئر اوخ اورماديسا گول يئنا بولبول يورنگينئه،
نيجون كانا بولاشوپدور سئراسئر جوملئه پيئکانی

(۶، ص).

بو جور موتیولرین اورتا عصر ادبیاتیندا ایستیفاده سی جوخ گئنیش یاییلمیش بیر اؤرنکدیر. بئله کی، داها جوخ متصوفلر، موقدس ایلاهی عشق آنلاملارینی معصوم گولون و بولبولون عشقی ایله موقاییسه یه چیخاریلار. داها دوغروسو بو بنزتمه صوفیزمه بیر اؤرنک کیمی عنعنه شکلینی آلمیشدیر. نسیمی ده صوفیزمین حرروفیلیک جریانیندان جیخیش ائده رک، یاراديجیلیغی نین اساس معیارینی عشق حساب ائتدیگی اوچون بولبولون عشق عالمینده کی، محبت یوکاونون داها آغیر اولدوغونو نظره آلیب شیفاهی ادبیاتین بو اعجازکار نومونه سینه اوز توتور. شعرلرینده دفعه لرله خالق ادبیاتی نین بو موتیوینه توخونور. باشلانغیجینی خالق ادبیاتیندان گؤتورن بو سوؤت ۱۳-۱۵ عصرلر عومومتورک ادبیاتیندا ان ایشلک مؤوضولاریندان بیر کیمی دیقت جکیر.

ع.نسیمی یاراديجیلیغیندا خیزیر اوپرازی دا خصوصی یئر توتور. تورک خالقلاری نین فولکلوروندا یاشیللیق و سو ایلاهی سی کیمی معلوم اولان اولنگین و سونراکی مرحله لرده بو ایلاهی ایله باغلیلیغی نظره جارپان خذیر و ایلیاس کیمی معبودلارین ۱۳-۱۵ عصر تصوف ادبیاتیندا دا تئز-تئز وورغولانماسی تصادوفی دئییل. چونکی، دونیانین یارانیشی نین، حیات باشلانغیجی نین سو و یاشیللیقلا باغلیلیغی، همین آنلابیشلارلا ایلگیلی اولان خذیر ایلیاسین خالقین دوشونجه سینده خیرخواه بیر قوووه کیمی قطعیشمه سی اونو اورتاق تورک ادبیاتیندا نهنگ بیر اوپرازا جئویرمیشدیر. مقدس قرآنی کریمده دا یئر آلان بو اوپرازین تصوف ادبیاتینداکی مؤوقعیی اساسا ایسلام اخلاقی نین آشیلانماسی مقصدینی گودور. (۱۰، ص. ۲۷۰) سسی تاریخی عابیده لریمزدن گلن، آدلاری داش یازیلاردا حک اولونان بو قهرمانلار حاقیندا آذربایجان فولکلوراونون آراشدیریلماسیندا میسلسیز خیدمتلری اولن م.ح. تهماسیب دئییر: " خذیر اصلینده یاشیللیق معبودو، ایلیاس ایسه سو معبودودور.

سولطان ولد یاراديجیلیغیندا بو ائلمئنته آشاغیداکی شکیلده یاناشیلیر:

اول بونناردان، کی خذیر سو ایجدی،
دیری قالدی او نفسینی بیجدی

(۵، ۱۲).

ع.نسیمی ایسه یاراديجیلیغیندا خذیری مدح ائدرکن عنعنه وی اولراق جوشه گیلیر، اونون بوتون خیرخواه عملرینی سادالاییر و بعضا اونا بنزمه یه، اونون کیمی فضیلتلر صاحبی اولماغا جان آتدیغینی اظهار ائدیر.

فاضلیم منیم، ای خذیرمو ای آبی حیاتیتم،

شمسیم منیم، ای بدیرمو ساجی ظلماتیم

(۱، ۱۵۹).

خالق ادبیاتینداکی فرهاد و شیرین، ایسگندری ذوالقدر، قوش دیلی بیلن سلیمان، خذیر ایلیاس کیمی معبودلارا دایر افسانه لر، آدم نوه، یونس پیغمبر، یوسف پیغمبر، و س. دینی روایتلره دایر موتیولر بوتون تصوف ادبیاتیندا اولدوغو کیمی نسیمی یاراديجیلیغیندا دا جوخ گئنیش یئر آلیر. صوفی تعلیمین بیر قولو اولان حرروفیلیکده ده عینی ایله همین ایدئیالار خالقین اینانج مطعییندن بهرله رک تبلیغ ائدیلیر. اودور کی، جسارتله دئییه بیلریک کی، شاعیرین دینی گؤروشلری بهانه گتیریله رک، سیاسی باخیشلارینا گؤره اعدام ائدلمیشدیر.

İstifadə olunan ədəbiyyat:

1. İmadəddin Nəsimi, tərt. Həmid Araslı, 20 cildə V cild, Bakı, Elm, 1985, 365 səh.
2. İmadəddin Nəsimi İraq Divanı, tərt. Qazənfər Paşayev, CBS-PP 2018 ۳۸۴, səh.
3. Rəsul Rza Cahana sığmayan şairin qərib məzarı "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti 328 dekabr 1968-ci il səh. 2-də.
4. Qəzənfər Paşayev Nəsimi haqqında araşdırmalar. Bakı, Qarabağ nəş. 2010, 168 səh.
5. Sultan Valədin Türkce manzumeleri, haz. Mecdut Mensuroğlu İstanbul, Subat 1958, 309 s.
6. Dehhani ve Menzumeleri, Anadolu türkcesi (XIII asır) hazır. Macdut Mansuroğlu, İstanbul, B.Ə. metbaası. 1947, 41s.
7. Mine Mengi, Əski Türk Ədəbiyyatı tərc. Fəridə Hicran (Vəliyeva) Bakı, Elm və Təhsil, 2018, 336 səh.
8. M. Quluzadə, "Böyük ideallar Şairi "Gənclik, Bakı, 1973, 139 s.
9. Nəsimi İmadəddin. Secilmiş əsərlər, tərt. Həmid Araslı, Bakı, 1973 ۶۰, səh.
10. Qurani Kərim tərt. Z. Bünyadov, Bakı, Azərnəş 1991.

آرخادا قالان ایللر (۱)

«حسین عارف له باغلی خاطرہ لریم»

صدیاری وظیفه (ائل اوغلو)

اونودولماز ایللرین ده ، اونودولماز حادیشه لری ،اونودولماز گونلری اولورموش. هئچ ده بئله بلیمزدیم کی، اؤتن گونلردن اوزاقلاشدیقجا، او کونلرین سئوینجینه ده - کدرینه ده، یالنیز و یالنیز آغلا یا بیلرسن.

دونیا سینی دگیشدیکده، سندن آیریلان بیر دوستون بئله قوش اولوب گئتمه سی، اوریبندن گئتمه ین سیزی بیرگوینرتی کیمی، دامارلاریندا دولان بادولان گزیشر ، سیزی بیر حسرت کیمی، سنینله عؤمور بویو یاشایار. چوخ - چوخ سئودینگین بیر کیمسه دونیا سینی دیشسه ده، عؤمور بویو سنینله یاشایان بیر عزیز و دگیشیلمز وارلیقدیر.

شعیر دونیا میزا گلدیگیمدن بری ، بیر چوخ اونودولماز شاعیر و یازارلاریمیزلا یاخیندان دوستلوق ائدیپ ، اونلارلا ادبی محفیللریمیزده اونودولماز آنلار و گونلر یاشامیشام. ائله جه ده،

باکی دان تبریزه جن

جمعی ایکی اوچ آددیم...
بو ایزدن او ایزه جن،
آراز اوزانیب گئدیر
چئشمه دن دنیزه جن.
باخ چؤلومه دوزومه
اؤزوم حسرت اؤزومه
گئجه دن گوندوزه جن
عرشده جوؤلان ائيله دیم.
- مارسا نه وار؟ -
سؤیله دیم.

نئجه اوزاقمیش

دئدیم،

باکی دان تبریزه جن^۱ (حسین عارف)

(۱): آیری دوشه لی - ص ۷۸ / شاعیر: حسین

عارف/باکی - گنجلیک / ۱۹۸۳

بیز اوزون ایللر بویو دوستلوق
 ائتدیک، آما بیر- بیریمیزین
 یالئیز شکیلرله تانیش اولدوق،
 بیر- بیریمیزین سسیله تئلفون
 دستکلرله تانیش اولدوق. بو دا،
 یاشاییشیمدا نادر
 دوستلوقلاریمین بیرینین طالعی
 ایدی.

آما بو آجی طالعی بیر دائمی
 شیرینلیگی ده وار ایدی. اینانیرام کی، حتا اولوم ده بیزی
 بیر- بیریمیزدن آییرا بیلمز. بونا گۆره کی، بیز شاعیرانه
 مراجعتلریمیزله بیر- بیریمیزین دوغولارینی یاشاماغی
 باجاردیق. سۆزون داها دوغروسونو دئسه م ، بیز، بیرى -
 بیریمیزی گۆرمه دن، بیر- بیرله اوست- اوسته دوشن
 ایپک دوغولارین و هله ده منی یاشادان دالغین دوشونجه
 لرین قلم دوستلاری اولدوق.

من او واختلارین بیر گنج و چیلغین شاعیری اولسامدا، او
 مهربان دوست، منیم معنوی آتام اولماقلا برابر، آتام
 "حاج اسماعیل" دان دا ایکی ایل بؤیوک ایدی . من چوخ
 گنج ایکن اونون " من صلحه سس وئیریم "۳ ادلی
 شعرینی ازبردن اوخویاردیم. اونون من صلحه سس وئیریم
 شعرى، ایکنجی دنیا ساواشیندان سونرا دونیانین بیر
 چوخ دیلرینه ترجمه اولونموش و دنیا صلح
 جمعیتلری طرفیندن گئنیش صورتده قارشیلانمیش و
 سئوین شعرلردن اولموشدور. او، اولکه دن اولکه یه
 مکتوبلاشدیغیم و بعضن ده تئلفونلا قونوشا
 بیلدیغیم، شاعیر، اون یئتدی ایل اۇنجه دونیاسینی دگیشن
 اولمز شاعیریمیز حسین حسین زاده (حسین عارف)
 ایدی.

بوتون ادبیات عالیملرینین دئدیکلرینه گۆره، او ، تپه دن -
 دیرناغا شاعیر ایدی. یارادیجیلیق ایللرینده اونا آذربایجانین
 دیری " صمد وورغون" و دئی ن عالیملر ، حسین عارف ین

۴: حسین عارف ین بوهمانیست شعرى دنیا نین بیر چوخ
 دیلرینه ترجمه اولموش و ایکنجی دنیا ساواشیندان
 سونرا ، دنیا انترناسیوناللاری طرفینده بیرچوخ میتینگلر و
 باریش آکسیالاریندا اوخونوردو. شعره گۆزل موسیقی
 یازیلدی و آذربایجان خالق مغنیسی پروفئسور بولبول اونو
 بیر اونودولماز ایفا ایله اوخودو).

یاشاییشیمدا اونلارلا باغلی هئچ واخت ایزی ایتمه
 ین خاطره لریم و گونلریم اولوبدور.

ایندی اللی یاشیما واردیقدا، " آرخادا قالان ایللر ۲
 " ادلی کیتابیمین وراقلاریندا، او زامانلار تئز-
 تئز گۆروشوب یارارلاندیغیم و بیر دگرلی دوست
 کیمی دونیالارینی اؤیرندیغیم او اینسانلارین
 آدلارینی قلمه آلسام، محبتیمیزدن اوزاقلاشمیش
 اولارام دئییه، لیسته لرینی خاطرلارماقدان واز
 کئچمه لی اولورام، بونا گۆره کی، اونلارین آدلارینا
 سون وراقلاردا گلن یازیلاردا تئز- تئز توش گلجه
 ییک.

آما، عؤمورومده بیر کره ده اولورسا اولسون
 ،اوزونوگۆرمه دییم دوستلاریمین آراسیندا بیر
 شاعیر دوستوم دا اولوب کی ، او منیم حیاتیمی
 شعیرله اوج- اوجا دوینولویه بیلیمیش و صنعت
 یولاریندا ایلك بلدچیلریمدن داهادا اؤتگمی
 اولوموشدور. حایف کی ،هئچ واخت اونون اؤزونو
 یاخیندان گۆره بیلمه دیم. آما، چوخ واختلار
 اونون کؤیرک و شاعیرانه دوغولاريله یاشادیم.
 دئییه بیلرم کی، مزاریمدا آپاراجاغیم داهادا آغیر
 نیسگیلریمین بیرى ده ائله گۆروشونه حسرت قالدیغیم او
 مؤحتشم دوستومون اولومودور.

۲: آرخادا قالان ایللر کیتابیم هله چاپ اولماییب ، بو کیتاب دا
 ۱۹۸۰- نجی ایلدن برى ادبی محیطیمیزده گۆردوکلریمی
 و شخصی دوغولاریمی یازمیشام داها آرتیق ادبی خاطره
 لریمی ائحتیوا ائدیر. (ائل اوغلو) -

یارناماسینا سبب اولان حادثه لرین قئیدلرینی قلمه
آلماغی، اؤزومه بیر میلی و ادبی بورج بیلیرم.....

۱۳۵۹ - جی گونش ایلی نین شهرپور آییندا تبریزده
یایینلانان "دده قورقود" ژورنالی نین ۲- نجی ساییندا
چاپ اولان شعریمی، همین ایل باکی دا الده ائدیپ،
اوخویان حسین عارف، او گونلرده آذربایجان
رئسپوبلیکاسیندا اولان بیر آذربایجانلی ادیب دن، منه بیر
کیتاب گؤندرمیشدی. او، "دده قورقود" ژورنالیندا آتجاج
گنجلیک ایلیریمین دوغوولارینی اینعیکاس ائتدیرن
شعیرلریمدن بیرینی اوخویوب، سؤزو گئدن
سویداشیمیزدان: بو شعرین شاعیرینی گؤرموسونوزمو؟
دئییه- سوروشموشدو.

تبریزلی وطنداش ایسه: ائل اوغلو ۲۰ یاشیندا بیرگنج
دیر- دئییه، جواب وئرمیشدی. حسین عارف او تبریزلی
ادیب دن "عؤمور دفتری" آدلی شعر کیتابینی منه
پای گؤندرمیشدی.

هدیه تبریزده الیمه چاتدی، اولدوقجا سئوینیب و کؤورلدیم
. کیتاب الیمه چاتان گنجه، بیر چوخ شعرلرینی اوخودوم.
اونون بیر چوخ لیریک شعرلیندن فرقله نن بیر شعیری او
گونکو جنوبی آذربایجانین اینقیلابی- ایستریک
اتمسفوروندان بیر جانلی صحنه، بیر جانلی یادداشت
ایدی

. "تبریزیم" آدلی او شعر، منی حسین عارف
یارادجیلیغینا وورغون ائدن ایلك اثر اولدو. همین شعیره
تبریزین تاریخی رولونو و اونون قورتولوشلار قهرمانی
اولدوغونو قیزغین میصرعلرده رئال جاسینا جانلاندیریردی.
حسین عارف تبریزیم شعرینی ۱۳۵۶ - نجی گونش ایلی
نین بهمن آیی نین ۲۹ دا باشلانان تبریز قیامی
موناسیبتینه ایشاره لرله، آزادلیق بنشیگی اولان تبریزه و
اوندا اوز وئرن تاریخی قهرمانلیقلاری شعر دلیله
وورغولایارق یازمیشدی:

تبریزیم

نه مودد تدیر گئیش سیننه ن

دولوب تلاشلا تبریزیم

بوغما یاریدا سسینی

باشلادین باشلا تبریزیم

سئحیرلی صنعت دونیاسینی آراشدیردیقا، آذربایجانین
تایسیز شاعیرلردن بیر ییلیمیشلر.

اؤتن اون ایلیک لرده حسین عارف له بیرگه آرامیزدا اولان
ادبی علاقه لری ائشیدیپ- بیلن تانیشلار، بوخصوصدا
اولان خاطیره لری یازیب درج ائتمگی مندن دؤنه- دؤنه
ایسته میشلر. من ایسه، دوستلاریمین بو یئرلی دیلکلرینی
باشقا آرخایینلیقلارا تاپشیریپ، بو خصوصدا هله ده
اؤنملی بیر یازی حاضیرلامامیشدیم.

او دونیاسینی دگیشیبسه ده، من اونو اورگینده یاشادان
میلیونلاردان بیر ییری تک، اونون شاعیرانه دوغوولارینه
یاشاییر و چوخ جهت لردن حیاتی اؤزوم اوچون
معنالاندیریرام.

بو یازیدا ایستردیم کی، حسین عارف له اوزاقدان - اوزاغا
بیر- بیریمیزه حصر ائتدیگیمیز قوشمالاری، گرایلالی
، پوئمالاری و بعضی ده تئلفونلا قونوشمالاریمیزی اولدوغو
کیمی یازیلی ادبیات فوندوموزو ایزله ینلره سونموش اولام

.
بیرداها قئید ائتمک لازیم دیر کی، اؤتن ایللرده ایلك دؤنه
چاپدان بوراخیلان و ایلكین قلم اثریم اولان "قوشمالار"
آدلی شعر کیتابیمی، حاقلی اولارق اونودولماز دوستوم
حسین عارف" ین عزیز خاطره سیننه سونموش و اورادا
، "حسین عارف" اوچون یازدیغیم شعرلرین بعضی لرینی
ده درج ائتمیشم.

رحمتلیک حسین عارف ایسه، منه یازدیغی شعرلرین
چوخونو سون اثری اولان "دوینا فیکیر دونیاسی
دیر" آدلی شعر کیتابیندا چاپ ائتدیرمیشدی ((دوینا
فیکیر دونیاسیدیر/ حسین عارف/ چاپ: ۱۹۹۲ - باکی -
یازبچی نشریاتی/ ص ۳۴-۳۵-۳۶-۳۷-۳۸ و
۲۳۰الی (۲۴۰)). بیر- بیریمیزه یازدیغیمیز شعرلر بعضی ده
، او تایی- بو تایی درگیلرینین شعر صحیفه لرینده اورتادا
اولان آغیر شرایط لره گؤره شرح سیز درج ائدیلمیشدیر. "
حسین عارف" ین ۸۵ - ایل لیگینه و او شاعیرانه
دوستلوغون تام ۳۰ یاشینا چاتماسینی آنارق،
اوستادیمین واونودولماز دوستومون عزیزخاطیره سیننه
حصر اولونان بو یازیدا، سؤزو گئدن شعر و پوئمالارین

۴) قوشمالار-قوشمالار/بیرینجی چاپ: تهران ۱۳۸۱ / نشر
نخستین

همن گنججه "حسین عارف" ه بیر شعر حصر ائتدیم کی،
بئله باشلانیردی:

" حسین قارداش گلیب چاتدی کیتابین

پاسلی زینجیر پارچالامیش تبریزه

بیر اوره یی ایکی یئره بولدولر،

قیسمت اولای بیر اوتوراق اوز- اوزه

شعری یازیب، بیر آی سونرا باکی یه قاییداسی اولان او
وطنداشا چاتدیردیم . بیر آی سونرا، حسین عارف ایسه،
منیم قوشماما یازدیغی جاوابینی باکی رادیو و تلوویزیون
وئرلیشیندن اؤز مئهریبان و دالغین سسیله ائفئترلردن
یایماغا باشلادی. اونون بو ادبی فداکارلیغی بیرداها آرادا
اولان قورخونج هاوانی پوزدو و بیؤوره سی ۵۰- ۶۰ ایل
قاباقلاردا یاپیلان قورخو دووارلارینی اوچورماغا باشلادی
حسین عارف بو باشلانیش ایله، بیرداها اوتایلی - بوتایلی
قلمداشلارا جورعت وئرن ایلك شاعیرلردن اولدو . من ایسه
بورادا شرایطی نظرده آلاق اونون شاعیرانه حیسلرینی
هنج واخت جاوابسیز قویمادیم. اونون اینجه باخیشلارلا
دولو اولان کؤپرک دوغولارینی آرادیقدا، فیکیرلری
تاریخیمیزین درین کؤکلرینده اولان بیر اولو شاعیر بابا و
بیر مقدس آرزو وولکانلاری تاپیردیم. اؤز ایستیسيله آنا
وطن، اینسانلیق و سئویب- سئویلمک عشقی له منی
ایسیندیرن او وولکان یالاولاری، چوخ چکمه دن بوتون
وجودومو بورودو.

او، همیشه مهارتلی بیر شاعیر کیمی، اوره ک
دؤیونتورلینی میصرعلره چئویریدی و بو یولون اوغورلو
شاعیرلریندن اولدوغونا گؤره اونا آنادان شاعیر دوغولان بیر
شخصیت دئییردیله.....

حسین عارف داها آرتیق لیریک شعیرلر شاعیری اولسادا
آذربایجاندا بسته لنن بیر چوخ میلی ماهنیلارین شاعیری
اولسادا، ایکینجی دنیا ساواشینین دؤیوشکنی اولدوغونا
گؤره، اونون موبارزلیک روحو بوتون ایجتیمایی
شعیرلینده داهادا آیدین گؤرونور. او بؤیوک شاعیر، منیم
اونا یازدیغیم ایلکین شعرین جاوابی اولراق منه بئله بیر
شعر حصر ائتمیشدی:

جنوبلو شاعیر دوستوم " ائل اوغلو " نا

محنت دولو مکتوبونو اوخودوم،

هاوایا باخ دان سؤکولور
گؤیدن یئره نور تۆکولور
یاز بویلانیر، گونش گولور
اویناما قیشلا، تبریزیم.

آچ قولونو قانادینی،

باتیرما حاققین آدینی،

اؤز خیلاصکار ائولادینی،

اؤزون آلفیشلا، تبریزیم.

یانما اودا دیری- دیری،

شرقین قوجا جنگاوری

پارچالا پاسلی زنجیری

ده بیلقه، داشلا، تبریزیم.

دولا اوفوقو قولونا،

شفق چیلنسین یولونا،

میلیون قیزینا، اوغلونا،

سئوینج باغیشلا، تبریزیم.

ساوالانی چیسگین آلیب،

قارتال قایادا مات قالیب

جاوان حسین قوجالیب

یاش اؤتور یاشلا، تبریزیم.

آنالارین آلتیندا تر

آیریلیق اولومدن بتر

ال وئریب گؤروشمک ایستر

قارداش- قارداشلا تبریزیم

آپار اوره بین عارفی

آرخان دیره بین عارفی

چاغیر حسین عارفی

گلر جان باشلا، تبریزیم.

عاريف دوستون گلجكدى ائل اوغلو))
بئيتينه مراجعتله ، ((گل باشينا دولانديغيم)) شعريمى
يازديم.

اولان اولدو، بو گنرچكدى ائل اوغلو.
يىكى اوره ك بير سيينه ده دؤيوندو،
يىكى اوره ك بير اوره ك دير ائل اوغلو.

گل باشينا دولانديغيم

يوللارينا گول سپهره
گل باشينا دولانديغيم
گل كى، اوزوندىن اوپهره
گل باشينا دولانديغيم

ائلر تانير سيرداسيى
منيم هيجران آتشيى
گل منيم ده گؤز ياشيى
سيل باشينا دولانديغيم

قانادلانديم اؤتوشمگه
قارداشيىملا اؤپوشمگه
گؤده گاولدو گؤروشمگه
قول باشينا دولانديغيم

غم باغريمى بيچه - بيچه
گؤز ياشيىمى ايچه - ايچه
دؤزمهلى يم نئچه - نئچه
ايل باشينا دولانديغيم

سيينه ن يانيق، سينم آلقان
پوشكوموزه دوشدو هيجران
گل - گل دئير بيزه موغان -
ميل باشينا دولانديغيم^۷

قاقيه سيني كلاسيك آشيى ادبيياتيميزدا ن گؤتوردويم
بوشعر او زامان او تايدا ياييلان بير چوخ مطبوعات
اورگانلارينا و بوتاييدا ايسه، شعر اوجاقلاريندا اؤز كؤيرك
تائيريني اوزون سوره ده گؤستره بيلميشدى. (بو شعره
اوخشار يازان شاعيرلريميزده اولدو، اونودولماز
دوستلاريمدان شاعير م. ق. قافلانتى نين شعرى داها دا
گؤزل ايدى.) ماراقلى ايدى كى ، حسين عارف ده "باشينا

خبر وئرين ياخيىنما، يادىما،
بير اودوملوق سو چيلنسين اودوما.
آنا تبريز ائله دوشوب يادىما،
قول اوزالى، ال گؤدكدير ائل اوغلو.

قاراداغين فاراغينا دوشموشم،
ماراغانين ماراغينا دوشموشم
بينه لر ين سوراغينا دوشموشم،
هله يوللا چن - چيسكدير. ائل اوغلو

يامان اولور سئلر - سولار داشاندا،
داشلار قوپوب قايلاردان آشاندا
آخشام - صاباح ساوالانين باشيندا،
چاخان شيمشك، نه شيمشكدير؟ ائل اوغلو

گئيب بايرام ليباسيني بو يئرلر،
تاماشادير قيزيل باكى، گؤى خزر.
"شهر يار"^۵ لا قوناق گلين بيرسحر،
قدمينيز موباركدير ائل اوغلو.

داها نئيلر بره بيزه ، بند بيزه .
اينصاف ديرمى حسرت قالا گؤز - گؤزه.
بالالارين توى گونونده تبريزه
عاريف دوستون گلجكدى ائل اوغلو^۶

بو احساسلى قوشما ، حسين عارف ين منه ايلكين پوئتيك
موراجعتى ايدى. شعرى بير چوخ بوتايلى هوسكار دوستلار
لئنته يازيب، ال به ال دولانديرديلار. من ده، شعرى
ائشيتديگيم گون چوخ سئوينديم و اؤز دويغولاريمى
آشاغيداكى ميصرعلره بوكوب ، بيرداها آذربايجان اوره كلى
شاعيره چاتديرديم. اونون :
((بالالارين توى گونونده تبريزه

۵ : اوستاد محمد حسين شهر يار آ ايشارادير.

۶ : آيرى دوشه لى - ص: ۷۸ / باكى ۱۹۸۳ / گنجليك نشريياتى

دولغون و شاقراق میصرعلری ، منی داهادا یازماغا، داهادا شعیر دونیاسیندا یاشاماغا چاغیریردی .

بو شعیرلر یازیلان گونلرده، بو تایدکی سازلاریمیز، داها سوسقون، داها کدرلی گونلرینی یاشاییردی او، ((تبریز دئییر سازیمداکی / تئل، باشینا دولانديغیم)) میصرعسینی اوخویاندا ، اۆته سی هفته یانديریلان کیتابلارین گونونه قالان بیر ساز ماجراسی، بیر داهادا گۆزومون اؤنونه جیلوه لندی. " ساز نه دئییر؟" شعیریمی یازیب حسین عارف اوچون تۆحفه گوندردییم . اونا حصر ائتدیگیم همن شعیری آشاغیدا اوخویوروق:

« ساز نه دئییر؟ »

ساز اوره کدن آسیلی دیر،
اوره ک سازدان.
منیم اوزان بابالاریم
سارایلاردا،
یئمه دیلر چۆره ک سازدان.
ساز "قورقود" ون اوره کلره آتش آچان
دویغولارا ایشیق ساچان،
مرمی لردن گوجلوسسی،
سوسماز دیلی.
سازین سیزی
جان نغمه سی.
ساز، ماهنی لار اۆلکه سی نین
یاراشیغی، خزینه سی.
ساز، «بستی»، نین
کوللار اوسته قیزیلانمیش بیر چگی دیر،
اوره گی دیر،
ساز، «بستی» نین آغ لچگی،
قیزیل تئلی.
ساز گونشین رایحه سی،
دویغولارین اینجه سسی،
ساز، " قورقود" ون سوسماز دیلی،
ساز، «کرمین» اوره گینده یانار کۆزو،
ساز، «پری» نین اینجه بئلی،
سرو بویلو،
گوموش تئلی،

دولانديغیم" ردیفلی شعیریمه داها دا گۆورک دویغولارلا پوئتییک بیر جاواب قایتاردی. او، جاواب اولارق آشاغادا کی گرایلیسینی یازیب ، منیم گرایلیملا یاناشی، او زامانلار او تایدی چاپ اولان نشریه لرده چاپ ائتدیردی.

(اودلار یوردو قازه ته سینده) او، بئله یازمیشدی:
داستانینی واراقلا دیم.

بیل، باشینا دولانديغیم.
نه دوغما دیر، نه شیرین دیر،
دیل، باشینا دولانديغیم.

" قوربانی" نی سالدیم یادا،
ده ده قاسیم دوشدو اودا،
ایکیلشدی بیر دونیادا،
یول باشینا دولانديغیم.

نه طوفاندی یازیمداکی،
عشقیمده کی، آرزیمداکی،
- تبریز!

دئییر سازیمداکی،
تئل، باشینا دولانديغیم.

ساوالانی چیسگین آلیب.
دلی قوشقار فیکره دالیب
،بیر-بیرینه حسرت قالیب،
اتل، باشینا دولانديغیم
دۆیوش حاقدی،

حاقی دوشون،
دۆنمز اوزو حاق دۆیوشون،
اؤلنده ده وطن اوچون،
اؤل، باشینا دولانديغیم^۸

او بؤیوک شاعیر ، او گونلرده، منیم کیمین بیر چیلغین و گنج شاعیرین بو کیمی احساسلی میصرعلر ایله نه گونه قویدوغونو، آنجاق بو گونه قالانلار بیلر دئسه م، سۆزون دوزونو دئمیش اولارام. اونون جاواب اولاراق یازدیغی بو

۸: دنیا فیکیر دونیاسیدیر : ص: ۳۴ / شاعیر: حسین عارف / باکی ۱۹۹۲ / یازیچی نشریاتی

مىضرا بلار قانادىندا ياتيشانلار
 ساز، اودلارا قالاقلاندى،
 ارىمه دى،
 مضرا بلارلا قامچىلاندى! كيرىمه دى،
 بلكه ده ساز تور باقلارا كوك سالاندا،
 بىر آغاجىن گووده سىنده،
 عىنى دۇزوم هئىكلى ايدى.
 ساز آسىلدى اىگىد كىمى،
 دىزى- دىزى يئر يىمه دى.
 آنجاق، سازىن آسلانغى
 آشىقلارىن اگىلمه يىن قامتى دىر.
 ساز اوره كدن آسىلى دىر،
 اوره ك سازدان.
 ساز آسىلدى غملى- غملى،
 مىن اوره گىن نغمه آخان تىللر ايله،
 نئچه- نئچه اوره ك تىلى
 مئيدانلاردا اولدو كندىر،
 آشىقلارىن اراده سى پولاددان دىر،
 ده مىردندىر،
 او مئيداندا اوغول كىمى
 آددىمىنى قويماز گئرى.
 ساز اوره كدن آسىلى دىر،
 اوره ك سازدان.
 ساز از يىلدى چىلىك- چىلىك
 اوره كلر ده قالدى يئرى.
 ساز از يىلدى چىلىك- چىلىك
 هر تاختاسى بىر ساز اولدو
 تاپان باسدى سىنه سىنه
 اوبا- اوبا، اويماق- اويماق
 ياشا منىم سازىم، دئدى.
 قوچ آنالار
 نئجه دۇيوش مئيدانىندا،
 دۇنه- دۇنه
 ساچاقلارى قانا باتمىش
 قىزىل سازا
 سازىم دئدى
 قىزىم، دئدى
 گۇزوم، دئدى

اۇزوم، دئدى،
 ساز نئيله دى؟!
 ساز نئيله دى؟!
 آخدى سازىن تىللرىنده
 مىللىتىمىن ايلك عصيانى
 ايلك هارايى
 داغ نفسلى عاشىقلارىن
 بارماقلارا سىغىشمايان مضرا بلارى
 ايلمه له دى-
 نئچه دۇيوش چوخاسىنى
 زامان- زامان، پرده- پرده
 شوش داغلارىن قلىنج لانمىش هبكلينه
 ار اوزانىن
 قىزىل سازى دىلله ننده
 پولادلارى يونتالايان اراده لر
 بوز داشلارىن قىنتاسىنى ايتىلده لر
 قوش قونمايان زىروه لرده
 قانلى قانلى دۇيوشلرده
 سازىن قىزىل تىللرىنه داراق چكن
 ساده جه بىر مىضرا ب دئىل
 بلكه، اينام قايناغىندا
 سوار يلمىش بىر قلىنج دىر
 بىر قلىنج كى،
 حقيقتىن گئرى دۇنمز كسىرىندن يونولوبدور.
 بىر قلىنج كى، نئجه گونش جىغىرىندان،
 اوزه رىنه جان سورولور.
 اويناغىندا جان دورولور.
 ساز گونش دىر
 ساز گونش دىر.
 " ساز نه دئىر " شعرىم ده، بىر آز مدّت دن سونرا حسين
 عارف يىن الينه چاتدى. او، همن هفته " سازا توخونما " ۹
 آدلى مشهور پوئماسىنى يازىر و بىر هفته سونرا آذربايجان
 رادىو و تىلويزيونونون جانلى وئرلىشلىرىنده چىخىش ائدىر،
 هر ايكىمىز يىن پوئمالارىمىز حاققىندا دانىشىر و هر ايكى
 شعرى اوخويوب يارق مىنلرله دىنله يىجى نىن ماراغىنى
 قازانىر.

۸: دۇنيا فىكىر دۇنياسى دىر : ص: ۲۳۰ / شاعىر: حسين عارف/
 باكى ۱۹۹۲ / يازىچى

او گونلرده من تهراندا ياشاييرديم. سونرالار شاعير دوستوم اوستاد كريم مشروطه چي (سؤنمز) ۱۹۸۵- نجی ایل باکی یه گئتدیگی واختلاردا، حسین عارف (سازا توخونما) پوئماسینی آذربایجان شاعرلر و یازیچیلار جمعیتی نین اورگانى اولان "آذربایجان" ژورنالیندا چاپ ائتدیرمیش و ژورنالین بیر نوسخه سینی ده اوستاد سؤنمزدن منه گؤندرمیشدی. ایندی اونون سون درجه ده مهارتله یازیلان پوئماسینی آشاغیدا اوخویوروق:

سازا توخونما

بیر خبر ائشیتدیم،

نه یامان خبر،

آزقالا بیینیمه سیچرامیشدی قان .

ضربه لر دالینجا دلی ضربه لر،

بو نئجه قراردی بونئجه فرمان.

حقیقت دیلیندن چکیلیر دارا،

آغیل دا ظلومتده دوستاغ اولارمیش.

سازتوتوب، سؤزدئییه ن بیر سنتکارا،

چایخانا کونجوده یاساق اولارمیش.

اولارمیش ،

اولارمیش،

ائله اولارمیش...

خزان حؤکم ائندنه باغچایا، باغا،

چیچک سارالارمیش، یارپاق سولارمیش،

چیسگین اله ننده قاشا- قاباغا،

یاناق سارالارمیش، دوداق سولارمیش.

سولارمیش،

سولارمیش،

ائله سولارمیش...

توفان قودوراندا وار قووتیله،

سرولر باشینی بولار، بولارمیش.

قوروموش آرخ بویو سو حسرتیله،

سؤیودلر ساچینی یولار، یولارمیش

یولارمیش،

یولارمیش،

ائله یولارمیش.

بیر خبر ائشیتدیم،

نه یامان خبر،

ماراغا نه کؤکده، سالماس نه کؤکده،

آرخادان چاتیلیر قوللار، بیلکلر،

گؤرکیملر ازیلیر کیملر اؤنونده.

گؤیدن قار تۆکولور، پلسنگی قار،

باهارین قوینوندا قیش گیزله نرمیش.

بیرجاندا نه قدر محنت، اینتیظار،

بیرگؤزده نه قدر یاش گیزله نرمیش.

کوسگون مارال کیمی قیزلار، گلینلر،

نیشان او نیشانمی؟

توی او تویدمو؟

هانی مجلس - مجلس دئییب گولنلر،

تبریز او تبریزمی؟

خوی او خوی دومو؟

آیریلیغا نئجه دؤزوم،

سوی باشینا دولانديغیم.

باشدان گلیب کئچنلری،

سای باشینا دولانديغیم.

" ائل اوغلو "نو انار گؤنول،

هاواداری سانار کؤنول.

آچیق-آشکار یانار کؤنول،

هئی، باشینا دولانديغیم.

"آشیق حسن"، "آشیق عیسی"،

هر ایکیسی باتیب یاسا.

نه حالدادی "قشم"، "موسی"،

دوی، باشینا دولانديغیم.

گئجه لری داش قفسده،

نئچه لری کمریسته.

گل الینی سینم اوسته،

قوی، باشینا دولانديغیم.

قارتالار مسكنى ارک قالاسیدا،
ارک قالاسى كىمى اۆز يئرینده دیر.

نه سس لر گورلايیر، نه سس لر گلیر،
اریر ایندین قیشین قارى دا.
بؤيوكلر حالى دیر، كىچىكلر بیلیر،
فریدون ده ساغدير، يولداشلاری دا.

سؤیله دین ساز توتوب، شعیر یازانی.
مین فریاد قویاریر بیرپرده، بیر سیم.
دینله دیم حئیرتله غلامرضا نی،
دینله دیم آی آلاه، نئجه دینله دیم.

اوتوروب اؤنومه سسیز، سمیرسیز،
هیجان ایچینده، ال-آماندایر.
آنادان نیگران، ائودن خبرسیز،
اوره ک او یاندایر، جان بو یاندایر.

گولوشونده خزان، باخیشیندا قیش-
بو نئجه امتحان، نئجه سیناقدیر؟
ایکیه بؤلونن داها آغیرمیش.
یوز یتره بؤلونوب پارچالانماقدان!

باجینی، قارداشی گتیریر یادا،
فیکرینده او حیاط، او باغ، او باغچا،
چایی بوزا دؤنوب، وارلیغی اودا
باشدان کئچنلری خاطرلادیقجا.

آینابند ائیوانلار، الوان اوتاقلار،
عؤموردن اوزولوب، گۆزدن ایتدیمی؟
او فرحلی آنلار، سئودالی چاغلار،
خیالا چئوریلیمیش حقیقت دیمی؟
سازنه دئییر؟

۹: دوکتور غلامرضا بوداقی یه ایشاره دیر. او، همن ایل باکی دا
تحصیل آیردی، شاعیرین قونشولوغوندا یاشاییب و اونونلا
مونس اولانلاردان بیرى اولموشدو. مرحوم دوکتور بوداقی
تبریزده وفات ائتدی. او بیر واختلار تبریزده یاییلان تورکجه
اخترهفته لیگینین باش یازاری اولدو. یولو داواملی اولسون

قربیه اویوندور واختین اویونو،
نه سیرلی چک-چئویر، نه درین قرض،
سئوینج داملا بویدا، گؤرونورسونو،
کدر دریا اولوب سونو گؤرونمز.

ایشلتمه بو قدر فیتنه- فعلینی،
قضیینی گیزله، الینی ساخلا.
سوسدورا بیلمزسن سازین دیلینی،
ووروب چاناغینی پارچالاماقلا.

اونون نعره سینی، اونون سسینی،
کندیرله، زنجیرله باغلاماق اولماز.
بابک دونیاسینین زنگوله سینی،
قیلینجلا، قالخانلا ساخلاماق اولماز

شیمشکلر گورلايیب چاخیر تئلینده،
وارلیغی ایناملا، اومیدله دولو.
قلینج بیر الینده، ساز بیر الینده،
بئله جه هوجوما کئچدی کوراوغلو.

دؤزوب چوخ بؤهتانان، دؤزوب چوخ شره،
اثلین صحبتینی ائله یاییبیدی.
سفره چیخانلا چیخیب سفره،
چؤلده قار اوستونده آخشاملایب دیر.

اوندا یانیق کرم، قریب، علعسگر،
یارالی دیلقمین حئکایتلری.
شعیر دئییه-دئییه یوز سینه دفتر،
اؤتوروب گئجه نی، آچیب سحری.

آزادلیق آرزوسو، سعادت عشقی،
بو یوردون، بووانین تملینده دیر.
بونو بیرده آنلا، بیرده ائشید کی،
ستارخان هله ده آت بئلینده دیر.

گئجه لی گوندوزلو او دوشور یادا.
اوجاق یئرینده دیر، کۆز یئرینده دیر.

قاغاييلار توكندى،
 باليقلار يوخا چيخدى.
 دۆز بونا دۆز طبيعت،
 نئجه طبيعى نعمت
 ثروت ، وار يوخا چيخدى،
 دريانيىن نه گوناھى؟
 دنيزين نه گوناھى؟

ساز نه دئيير؟
 ساز دئيير:
 قاپيسى باغلى قالان،
 سينه سى داغلى قالان،
 اوستادا باخ،
 اوستادا
 نئچه ائلده اوبادا
 اوزون ايللردن برى
 قارلى قيش گئجه لرى
 ناغيل دئييب ساز چاليب،
 گۆزللمه، مخمس.
 قوربانى، عابباس، گولگز،
 چنلى بئلىلى ات چاپيب.
 كوراوغلويهاى وئريب،
 سينه سينين اودوندان،
 اودسوزلارا پاى وئريب
 كرم له آلولانيب،
 «ارزروم»ون داغيندا
 ديلقملة بيرگه يانيب
 تئلىلى نين سوراغيندا.
 آشيق اتلين نفسى،
 سئوينجى ، قمى ، سسى،
 آرزوموز، ايسته ييميز.
 صؤحبتيميز، سؤزوموز.
 اوجاغيميز كؤزوموز،
 او سؤزون نه گوناھ؟
 او كؤزون نه گوناھى؟
 اوستادا باخ ،
 اوستادا
 كيم اونو ساليير يادا

ساز دئيير:
 - داش قوپور، داغ اريير،
 توسو دومان يئريير،
 او چؤلون نه گوناھى؟
 بو دوزون نه گوناھى؟
 بوزاريب آييم، ايليم،
 تالانيب اوبام اتليم.
 آلولار ديليم - ديليم،
 گئجه نين نه گوناھى؟
 گوندوزون نه گوناھى؟
 سؤز - سؤزه حسرت قاليب،
 گؤز - گؤزه حسرت قاليب،
 اوز - اوزه حسرت قاليب.
 او اوزون نه گوناھى،
 بو ايزين نه گوناھى؟
 يولوموز چايدا يارى،
 بؤلونوب چاي دا، يارى،
 بير ايز او تايدا يارى
 بير ايز بو تايدا يارى.
 او ايزين نه گوناھى؟
 بو ايزين نه گوناھى؟
 او سورونن چن ديمي؟
 گؤزگؤروب سئچن ديمي؟
 مئشه گلديگين مئشه،
 چمن او چمن ديمي؟
 بو دولو او دولومو؟
 آپاردى ساغ - سولومو
 لاله نين نه گوناھى؟
 نرگيزين نه گوناھى؟
 بير قاييق اوزدو گئتدى،
 اوزده يوخ، سوزدو گئتدى.
 آز بير زامان ايچينده،
 توسو دومان ايچينده

يامان سانجدى اورە يىم!..
 سىز اتادان آرالى،
 آتا سىزدن نيگران
 جانينىزدان نيگران
 ايشينىزدن نيگران
 دوشونور آخشام- صاباح
 على ھاردادير گۇرن
 حسن ، حسين ساغدىمى؟
 ممد قايىدا جاقمى؟
 بىرى ياتمىش بختىمى
 گلىب اويادا جاقمى،
 اوستادا باخ ، اوستادا
 ساچ- ساققالى قار كىمى
 قوللار يانينا دوشوب
 سىنمىش بوداقلار كىمى
 يئنه دە آرام-آرام
 پىچىلدايىر دوداقي
 سىنە سىنى تىرپدىر
 ھلە دە قلىبىندە كى
 قاينايان سۇز بولاغى
 دىلىننن اوجونداكى
 باياتىمى ، آغىمى؟
 اردىيل ين نىسگىلى،
 مرندين اينتىظارى
 قاراداغىن داغىمى،
 اوستادا باخ، اوستادا
 حىيات، حىكىمت لى حىيات
 دونن مجلىس، توى- بوئات
 جىدىر، گولش، كۇھلن آت
 بو گون دىلسىز گوشە دە
 گۇرون نە حالا دوشوب
 گۇرون نە كۇكدە قالىب
 آغ صدفلى تىللى ساز
 ايللر دوستاغى كىمى
 قارا كۇينكە قالىب،
 ساز نە دئىير؟
 ساز دئىير:
 بئله آھ

واخت اۇتوب وعده كئچىب،
 نور چكىلىب گۇزوندىن
 قارى دونيادان گۇچوب
 قووه قاجىب اۇزوندىن
 چۇلدە كولك ائو سويوق
 ھايىنا چاتانمى وار
 تاي- توشلار اوزولدىلر
 قوھوم- قارداش خىرسىز
 بئش اوغولون بىرى يوخ
 ھويونا چاتا اونون
 تىرپنمك اىستە يندە
 قولوندىن توتا اونون
 طالعه باخ، باختا باخ،
 زامانا باخ، واختا باخ،
 كۇمك نە دىر ، چاره نە،
 بئله تك قالان كسە
 ايختيار چاغلارىندا.
 گۇزو توتولان كسە
 ياخىندا ، اوزاقدا بىر.
 قارادا بىر آغدا بىر،
 ياز آچىلدى ،
 خئىرى نە؟
 نە گۇزە گۇز قوياندى،
 نە يئره، نە چمنە
 بئله سىنە گوللو باغ
 قارا، بوز، تورپاق دا بىر
 بىر گۇزون يوخلونغونا
 بىر اينسان تاب گتىرمز
 جھالتىن اليلە
 نئچە ائلىن، اوبانىن
 گۇزو توتولاندا بس؟
 اوغوللار!
 آى اوغوللار!
 آتىب يوردو، يووانى،
 ھاردا توتودونوز قرار؟
 بلکہ؟
 بلکہ؟
 نە دئىيم؟..

ساز دئيبير:
 بو قانا بو قيرغينا،
 سون قويلسون حياتدا.
 نه شهرلر داغلييب،
 كندلر تارمار اولسون.
 اولكه لر شان فيراوان
 خالقلار بختيار اولسون
 دونيا اولوم - ايتيملى،
 بئله دئيب بابالار
 نه واخسىز اولوم - ايتيم
 نه ده آيرىلىق اولسون!
 بوتون يئر كوره سينده
 دوستلوق،
 صافلىق ،
 تميزلىك
 بوللوق، حالاللىق اولسون.
 قارشيدا گوللو باهار
 قاباقدا چيچكللى ياز،
 بىرى توى هوسينده .
 موللا ياسا مئىللى
 آشيق توى ماراغيندا،
 بىرى يورغانا محتاج
 بىرى آرىق دانا اوچون،
 اوتا، سامانا محتاج
 اتى، ياغى دئميرم
 شورا،
 آيرانا محتاج
 او بىرى الدن ايتى
 بو زواللى مئىللى
 سوي ها سوي ماراغيندا
 اود ياغىر داغا، داشا
 ياشا،
 آي آشيق، ياشا.
 ائله توى هوسينده ،
 ائله توى ماراغيندا!
 يادىمدادير او گونلر ،
 او هارايلار، او اونلر،
 گوزومون قاباغيندا

بئله آمان
 بئله ديوان اولارمى؟
 آشيق دا اونودولوب
 ساز دا سينديريلارمى؟
 باخ چؤلومه، دوزومه
 اوزوم حسرت اوزومه
 يوخو گلمير گوزومه
 گئجه دن گوندوزه جن
 عرش ده جوولان ائيله ديم
 مارسا نه وار؟
 سؤيله ديم.
 نئجه اوزاقميش دئديم
 باكيدان، تبريزه جن؟!
 گون اوتوب، واخت تله سيب
 كولك دؤيوب، يئل اسيب
 آرانى كسن كسيب،
 باكى نين نه گوناھى؟
 تبريزين نه گوناھى؟
 يوز درده يوكله نيب عؤمرون بىر گونو
 بو نئجه هيجان نئجه تلاشدى
 گاه ساغا گاه سولا توتوب يۇنونو
 فيكرىمىن يئلكنى دالغالار آشدى
 هره بىر طرفه ايز ساليب گندير
 گوزونه آلولار گوزندن برى
 دنسىز قوشلارى دا آزالىب گندير
 طالع قرارىنى وئردن برى
 كولك ساحيللره اوخويور مئيدان
 داشلار ناخيش - ناخيش، قابالارخال - خال
 يارالى بىر قارتال ائنيير هاوادان
 هارداسا توشويور يورغون بىر مارال
 هارداسا ماشينلار سر حدى يارير،
 يوللار توز ايچينده دومان ايچينده.
 هارداسا آنالار هاراي قوپارير،
 هارداسا بالالار آل - قان ايچينده.
 ساز نه دئيبير؟

احوال دان سونرا او، آشاغیداکی شعرین یازدیغینی منه
خبر وئردی..

سن گلدی - گندرسن حیاتدا قافیل،

دؤورودو، زاماندی، سازا توخونما.

همین بو شعرین یازیلدیغی گونلر "حسین عارف" ه ائل
بایرامی(= ایل

" اینانیرام او واختا

اینانیرام دریندن

تبریزده "ائل اوغلو"نو

باغریما باساجام من "

دئییه، بیرداها اورگینده اولان محبتینی میصرعلرینده
گوستریمیشدی. او همیشه بیر وفالی دوست و بیر معنوی
آتا

یاستیغین یونگول اولسون"

آشیق قشم^{۱۲} اوچون

سینه غم،سینه حسرت

گۆز-گۆزون فراغیندا

گۆزون گوناھی نه دیر؟

اوز- اوزه سؤ یکنمه دی

اوزون گوناھی نه دیر؟

یا خشی کی ، آرا- سیرا

گلیب چاتیر سؤزلرین

اوخویور آغیر- آغیر

دوشونور درین- درین

مصیبت، نه مصیبت

هارایینا، گتتمه دیم

سازلار سیندیریلاندا

سن گوژدورون.من ائشیتدیم

((کۆرپونون حسرتی))ایله

وورغونون اوخودوغو،

((یاندیریلان کیتابلار)).

یادیمدادیر ، یادیمدا

بئله ستم اولارمی؟

کیتابدا یاندیریلیب

سازدا سیندیریلارمی؟

یاندیرا بیلیرسینیز

محاریبه مؤهورونو

فرمانلاری یاندیرین

سیندیرا بیلیرسینیز

اولدوزلارا توشلانان ،

سیلاحلاری سیندیرین

او نغچه پرده لی او نغچه سیملی،

ایناملی، ایستکلی، سؤزلو ، هوسلی.

نیظامی کاماللی واقیف نفسلی،

ساحیلسیز عومماندی سازا توخونما.

توپلار، توپخانالار کئچیب باشیندان،

آیری دوشمه یبدی جان سیرداشیندان،

دوشمنه دوشمنددی یارانیشیندان

دوستا مهربانندی سازا توخونما.

سسینه سس وئریب کامانین، عودون،

دویوب عیلتینی آلوون اودون.

گوجوندن گوج آلیب دده قورقودون،

عایاس دی ، قوربانندی، سازاتوخونما.

داشلاردا دیل آچیر اؤتنده دیل- دیل،

هنچکسه، هنچ کیمه باج وئرن دئییل بایرامی= نوروز

بایرامی) اوچون تهراندان تئلفون آچمیشدیم،حسین عارف

له تئلفوندا بایراملاشانان سونرا ،او، آشیق قشم ین حال-

احوالینی مندن سوروشدو. بیر دوستوم اونون گوژوشندن

تره جه گلیب ، آشیق قشم یورغان- دؤشکده دیر، داها

اینجارسیزدیر- دئدیم. او : منیم ده سالاملاریمی "آشیق

قشم" ه چاندیرین دئدی. اوچ دؤرد آی سونرا من

بیرداها"حسین عارف" ه زنگ ائتمیشدیم کی،حال -

۱۱: .. اینقلابدان سونرا« دده قشم» ین ائل منی آتماز عنوانلی
بیر شعر کیتابی دا چاپدان بوراخیلدی. آشیق قشم ۱۳۶۸-
نجی گونش ایلینده اؤز دوغما کندی «کوندورو» ده ۸۸
یاشیندا وفات ائتدی.

ئىچە سۆزون، داستانين
 نسيىلرە يادىگار
 گزىر دىلدە، دوداقددا
 گرايىلىلار، قوشمالار
 تويلار، نيشانلار گۆروب
 مجلىس لىر يولا سالدىن
 آنا دىلىندە اۆتدۇن
 آتاكۆكۈندە چالدىن
 كىملىرى خاطرلايىب
 كىملىرى سوراقلادىن
 قوربانىنى، اىمرە نى
 امراھى واراقلادىن
 بىر آشىغىن سسىندە
 بىر عۆمرون حىكايتى
 يانىق كرم نىسگىلى
 قاچاق كرم جورعتى
 شرە، بۆھتانا دوشدۇن
 ھدە، قورخو بىلمە دىن
 نىملى زىنداندا دوشدۇن
 زىنداندا اىىلمە دىن
 اورە ك وطنە باغلى
 يانماق پىشم دىر يىنە
 ھىمىن "ھىسەن عارف"
 ھىمىن "قىشم" دىر يىنە
 تورپاق عطرىلە دولو
 چىنارلار چىتىر - چىتىر
 باشى قارلى قوشقاردان
 "مىشوو" اىسلام يىتىر
 سالام يىتىر دوستلارا
 دىكى، دارىخماسىنلار
 اوزانسادا آيرىلىق،
 بىرشىرىن گۆروش دە وار
 اينانىرام او واختا
 اينانىرام درىندىن
 تىرىزدە « ائىل اوغلو » نو
 باغرىما باساجاغام من
 شىرىرىن قىرىنە
 ايناندىرىن ھىركسى
 الىم لە آپاراچام
 باكىدان گول دستە سى
 نوە ملە گىئە جە يە م
 ((سالماس)) ادا، ((خوى)) ادا
 ((زال بابا)) نىن گۆز آچىب
 بوى آدىغى او يوردا
 اينانىرام ھامسىنا
 اينامى وئرمە بادا
 اينام ايتىندە، ايتىر
 نە وار سا بو دونىادا
 ايناملا سىنە گىردىك
 مىليون ياغىيا، يادا
 قارتال ايناملا قورور
 يوواسىنى قايدا
 ايناملا يىئىل تىك اوچدو
 عرب آتدا، قىر آتدا
 ابدىتە دۇندو
 قوچ كوراوغلو حىياتدا
 ايناملاچىچىك آچىب
 گولور آرزودا، كامدا
 اينام ايتىندە ايتىر
 بۆيۈگە ائحتىرامدا

بابالار دۇوران سوردو
 آرانیندا، داغیندا
 برکتی اینام دیر
 بیرقاریش تورپاغیندا
 چال سازینی، ائله چال
 قلبیمیز تئل - تئل اولسون
 دو یغولار دالغا - دالغا
 فیکرلر سئل - سئل اولسون
 بوغاق محنتی، یاسی
 یئرہ دیمز آرخاسی.
 او شخصین کی، آرخاسی
 وطن اولسون، ائل اولسون
 اینامینی بسله سن
 همیشه گۆز اوسته سن،
 ائشیتیمیشم خسته سن
 یاستیغین یونگول اولسون.^{۱۳}
 بو دیرلی پوئمدان سونرا حسین عارف ین بیر شعرینه
 مراجعتله، آشاغیدا گلن " ایتمیش بولاق " شعریمی یازیب
 حسین عارف اوچون حصر اتدیم و اونا گوندردیم.
 ایتمیش بولاق
 بیر شاعرین قلبینده
 قاینادی ایتمیش بولاق
 گولده یئرین قلبینده
 اوینادی اویماق - اویماق
 نه دیر باهار؟
 نه دیر یاز؟
 باخیش درین
 فیکر آ یاز
 چؤللرده زحمت چکیب
 چشمه - چشمه تر توکن
 اوغلان عطری - قیز عطری
 بولاقدا یارپیز عطری
 قاریشدی بیر - بیرینه
 یاییلدی طبیعتہ
 چئوریلدی علوییتہ
 گاه سازا دؤندو شاعر
 گاه سؤزه دؤندو شاعر
 دره تپه توتمادی
 اونون آچیق فیکرینی
 داغا اوچوندو شاعر
 یایدی بوتون عالمہ
 ایدراکنین چترینی
 گاه یروہ یه
 گاه داغا
 گاه دوزہ دؤندو شاعر
 طبیعتین سئحری ده
 شاعرین اوو جوندادیر
 طبیعت ده سئحرده
 اونون اوو سونوندادیر
 گۆزه للشدی طبیعت
 داغدا پالید بیتنده
 دوزده لاله بیتنده
 باغدا بولبول اؤتنده
 گۆزه للشدی شعریت
 قیراقلاری چاییرلی
 قیراقلاری یارپیزلی
 داغلی دره لی یوللار
 میصراعلار دؤندو
 یوللار میصراعیا دؤندو
 یوللار میصراعلار کیمی
 یاشیل دوشونجه لرله
 یازیلدی سطیر - سطیر
 یازیلدی وراق - وراق
 اؤلمز اثرلر کیمی
 میللتیمین عومرونه
 او یوللار دؤنه دؤنه
 اولدو بیزیم شاعرین
 ((عومور دفتری)) نده کی

^{۱۳} : دنیا فیکر دونیاسی دیر : ص: ۳۵ / ی شاعیر: حسین عارف/ باکی ۱۹۹۲ / یازچی

اولو ساوالانین زیروه سینده چن،
بیر یورغون بابادیر ساچلاریندا دن،
خویون ماراغانین باشینا گۆیدن،
کیملر آخشام- صاباح اودالر ایندی.

هانى او ازلكى، او مئيدان هانى؟
حاق اوچون وئرلن ايمتخان هانى،
كوراوغلو قزبلى ستارخان هانى،
هانى اودسته لر جرگه لر ايندى؟

((حسين عارف)) ام باغريم پارادير،
تاريخ نه لر توتور نه لر يارادير،
بلکه ده يانيندا اوزوم قارادير،
نه گلر اليمدن، نه گلر ايندى؟

من ايسه بو شعيره جاواب اولاراق آشاغيداكى شعريمى
يازيب گؤندرديم.

حسين عارف او قدر ظريف نوقطه لره توخونوردو كى،
حقيقتا بوتايين اينقىلابى-اىستريك وضعينده ياشادان
شاعيرلرينى روحلانديريردى. او داغلار قدر ووقارلى
بیرشاعير ایدی. حسين عارف گئنيش و دولغون بیر
ادبياتين وارثى كيمي، اوفوقلرى عادى اينسان تخیولونه
سيغيشمايان ياراديجيلىق دايره سينه ماليك بیر سؤز
صرافی ایدی. یوخاريداكى شعردن سونرا، "چنلى داغلار"
شعيرینی يازديم. آشاغيدا اوخويوروق:

چنلى داغلار

قوى دومانلى چنلى داغلار
آغلاسين عارف عشقينه
زومزومه لی گور بولاقلار
چاغلاسين عارف عشقينه

"ای بولود چاخ شمشيگینی
يا من چاخيم سنين كيمي"
هيجران اودو اوره گيمي
داغلاسين عارف عشقينه

من اؤلسم ده گؤيره چك
آرزيلاريم چيچك- چيچك

سؤزو گونش ضيالى
دؤنو افق بويالى
ياز يلان سطيير كيمي
اؤلكه ميزين بويونو
دولانيب ساريقلانان
آناميزين قوينونا
كؤرپه كيمي سيغيشان
آخينيپ جيغير - جيغير
افق لره ديرماشان
داغ يولو - مئشه يولو
چاي يولو - چشمه يولو
آنچاق يئنه دئيم كى
شاعير داغا دؤنرميش
مين بولاغا دؤنرميش
بولاق اونون قلبينده
شيرين قهقهه لرله
اوغونوب گئچينه رميش
اوغونوب گئچينه رميش

حسين عارف ده اونا يازديغيم شعيرين جاوابيندا، "
ايندى"^{۱۱۴} باشليقلى شعيرینی يازدى و منه سوندوغو شعرلر
آراسيندا ۱۹۹۲ - جى ايل ده چاپدان بوراخيلان ((دونيا
فيكيير دونياسى دير)) آدلى شعير مجموعه سينده نشر
اولوندو.
ايندى

قارداشيم "اثل اوغلو"، چاتدى مکتوبون،
فيکريمده جومله لر، کلمه لر ايندى.
حياتدا نقدر سوال - سورغولار،
نقدر بلکه لر، بلکه لر ايندى

اييلىب قامتى دوستون، عزيزيم،
سورونور يول بويو اثل ديزين - ديزين.
ساغيندا، سولوندا آنا تبريزين،
كؤلگه لر دالينجا كؤلگه لر ايندى.

(۱۲): دونيا فيكيير دونياسى دير: ص: ۳۵ / شاعير: حسين عارف /
باكى ۱۹۹۲ / يازيچى

گن اولسا بیرجه چلنگ
باغلا سین عارف عشقینه^{۱۵}

سالیب اؤزومه ساکیتلیک وئرسم ده بابالار اؤزلری ده بو
آیریلیق، بو نیسگیل و بو درده آغلاردی دئییب ، تکرار
آغلادیغیم گونلر هنج ده آز اولمامیشدیر.

ائل اوغلو یا مکتوب

آلدییم مکتوبونو، یئتیشدی تۇحفه ن،
سئوینج بیر گۆزومده غم بیر گۆزومده،
اؤتن یازیلاری خاطرلادییم من،
سن منی تبریزه چاغیریر قوناق
من سنی باکیدا آرزولاییرام...

دامالار سوزولور کیپریکلریمدن،
یاخیندا یاخینیق، اوزاقدان اوزاق!
یئتر، عؤمور سوردوک جان چکه - چکه،
بو تایدان او تایا گۆز تیکه - تیکه

نه لر ائیشلتدیلر، نه لر توتدولار،
آشغی آسدیلار، سازی چاتدیلار.
نیه واخت آشیری توفارقانلی دا
عاباسلا گۆروشوب سالاملاشمادیق
نیه تیکمه داشلی خسته قاسیم دان
دوستلارلا جمع له شیب صۇحبت آچما یاق،
شعر اوخوما یاق اوره ک دولوسو؟..

اوردا نئچه بئله صنعتکار یاتیر،
نیسگیلر او یویور، آرزولار یاتیر،
دده شهر یاری گتیرک یادا،
کسک چۆره ینی " قافلانتی " نین دا.

نیه - اؤز اؤزومه من بئله حسرت،
قالمیشام ساحیلدن ساحیله حسرت.
بیر سوال دؤور ائدیر باشیمدا بو دم،
کیم - کیمی قورویور کیمدن بلمیرم.

شکلینه باخیرام، باخیشین اودلو،
فیکرلر ایچینده چاتیلیب قاشین.
گرمیسن ایره لی پولاد سینه نی،
زیندانان - زیندانا آتدیلار سنی.
چکیلک بیلمه دین، سوسماق بیلمه دین،

شعیر بولاغی کیمی دائم چوشغونلوقدا اولان شاعیر
حسین عارف، بیر آز سونرا "ائل اوغلو یا مکتوب" باشلیق
شعیرینی ده یازدی و اوخوجولارینا چاتیردی. اونون
چوشغون اوره یی ، گنیش دنیا گۆروشو و توکنمز
وطنداشلیق سئوگیسی اوزون ایللر بویو منه ایلهام قایناغی
اولدو. او، ایشیغی محبتدن یارانان چیراق کیمی،
قارانلیقلاردا ایز سالان گونشلی حیات یوللاریندا اینسانلیق
دونیا سینا دوغرو ایرلیله یشینده ، میلیونلارین بیری تک
منه ده حیاتین سیرلی و چیخ - چئویرلی یوللاریندا
بلدچیلیک ائتدی ، معنوی آتا کیمی، ادبی حیات
یوللارینین بندلی - بره لی جیغیرلاریندا اوزاقدان - اوزاغا
ایمدن توتدو، ائله کی حاقلی اولاراق ، ادبیات
شوناسلاریمیز بو تایدان منی ده، طبیعت و لیریک قوشمالار
شاعیری کیمی قلمه آلدیلار. ایندییه دک نشره چاتان
ایکی شعر کیتابیمین اؤن سؤزلرینین موالیف لری بو
بوخوصوصدا آچیقلامالار وئرمیشلر. ایستردیم علاوه
ائتمیش اولام کی دونیانی سئیر ائدیگیم گوندن بری آنا
طبیعتدن آلدیغیم لذتی هله هنج نه دن آلا بیلمه میشم ،
اودا حیرانی اولدوغوم آذربایجان تورپاقلاریندا اولان مین
سئحیرلی آنا طبیعتین اؤزو اولوب. شعیر کیتابلاریمین اؤن
سؤزلرینین موالیفلری دئدی کیمی، بودا حسین عارف
خطی نین داوامی دیر. نئجه کی حسین عارف خطی ایسه،
صمدوورغون خطی نین داوامی کیمی گۆرونور، ائله جه ده
"صمد وورغون" دا واقف یین اوغورلو داوامچیسی کیمی
قلمه آلینان مهارتلی شاعیر اولور.

ایستردیم حسین عارف یین منه یازدیغی سونونجو شعیرینی
بیرلیکده اوخویاق. بو شعیر (ائل اوغلو یا مکتوب) اوزون
ایللر داوام ائدن ادبی دوستلوقون سون اوره ک
چیرپینتیلاری دیر. بو شعیر ، دنیا شؤهرتلی شاعیر
دوستومدان آلدیغیم سون نونجو محبت نغمه سی و
سیرداشلیق زومزومه لری دیر. بونو یاخشی بیلیرم کی بو
دئیشمه لر ، بو نیسگیل پایلاشمالاری و بو ادبی گندیش
باشایشیمدا هنج واخت بیر داها تیکرارانما یا جاق ، من، او
گونلرین حسرتیله باشااییرام. هله ده وار اونا آغلا ییرام
بابالاریمیزین " کیشی آغلاماز" دئدی آتا سوزونو یادیم

اونون اورینده اولان بیر معنوی آتا حیسینی دویوقدا ، اؤز ایچریمده اولان بیر معنویلیگی آنجاق حسین عارف اوچون یازدیغیم شعرلرده برونه وئیردیم . او زامان یوللار باغلی ایدی و گندیب گلمگه ایمکان یوخ ایدی .

بیز ایسه ، آنجاق شعر دیلی ایله بیر- بیریمیزله دردله شیردیک حسین عارف آشاغیداکی شعر یازیب منه گؤندرمیشدی و من هله اونا جاواب یازمامیشدیم کی ، اونون اؤلوم خبری یاییلدی . آذربایجان رادیو وئرلیشینده ادبی وئرلیشلر گورویونون مودیر مهمان ولی یئو (شبهستان اوغلو) حسین عارف ین اؤلومو اوچون بو تابا یایدیقی اؤزه ل وئرلیشه باشلایاندا ، پراگرامین ایلکینده حسین عارف ین وفاتی موناسیبتله اؤزو و همکارلاری طرفیندن منه ده حسین عارف ین صمیمی دوستو کیمی اؤزه ل بیر باش ساغلیغی متینینی اوخودو، سونرا گونده لیک وئرلیشینده باشلادی . بونا گؤره کی او، اون ایله یاخین دئکتورو اولدوغو وئرلیشده، بیزیم، بیر- بیریمیزه یازدیغیمیز شعرلری دؤنه - دؤنه رادیودان سسلندیرمیش و اونلارا یازیلان ادبی شرحلری ائفیردن یایمیشدی . او اؤز ادبی تحلیلینده منیم له حسین عارف آراسیندا اولان ادبی علاقه لر و بیر- بیریمیزه حصر ائتدیمیز شعرلر باره سینده بیر چوخ وئرلش لر یایدی .

آتام قدر سئودیکیم ، اونودولماز دوستوم، بوتون وارلیغی ایله شاعیر یارانان حسین عارف ین وفاتیندان سونرا چوخ اوزولدوم . یادیمدا دیر کی ، بیر ایل ، هئج بیر شادلیق مراسیمینه قاتیلما دیم . بونا گؤره کی، عادت اولاراق بیزیم عائله ده هر بیر ایستکلی نین تام بیر ایل عزالیسی اولارلار . حسین عارف ین وفاتینا گؤره ، عؤمرومده بیرینجی دؤنه اولاراق اوزون مودت قارا کؤینگیمی اینیمن چيخارمادیم (بیر ایل) .

اونو یاخیندان گؤرمه دیگیم اوچون ابدی بیر نیسگیل منیم له بیرگه بوتون گونلریمی یاشاییر . آشاغیداکی شعر "حسین عارف" ین وفاتیندان سونرا یازیب، وفالی دوستوما و اونون گنجلیکده وفات ائدن بیرجه اوغلو رحمتلیک " عارف حسین زاده"^{۱۷}یه حصر ائتدیم .

آنا وطن دئدین ، آزادلیق دئدین ،
نئچه یول آرخاندا چاتیلدی قولون ،
بیر اولدو مسلکین ، بیر اولدو یولون .

هله آچیلما ییب قووغادان باشین ،
یئریر آرخانجا دوستون ، سیرداشین .
حیات سیناق دولو، اینتظار دولو،
گل وئرک قول- قولا چین - چین ،
سند ائل اوغوسان، منده ائل اوغلو .

سسلرائتیدیم، سسلر نه دئییر،
آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار-
قوهوم- قوهومونو گؤرمک ایسته بیر
آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار .
اوفوقده اریبر عؤمرو گنجه نین،
پوزولور کاروانی دومانین، چینین،
الی اوزالی دیر اولو گنجه نین،
آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار .

اوتوراق اوز- اوزه، دوراق اوز- اوزه،
آشیقار باشلا سین صؤحبتنه سؤزه .
اوغول - قیز توپونا گندک تبریزه،
آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار .

ننه مین قولاقدا قالان اؤیودو:
بابام خوی دان اولوب، بوردا بؤیودو!
سوموک خوی سومویو، سود قازاق سودو
آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار .

آیریلیق اینسانین باغیرینی یارار،
جانینی ابدی اوشوتمه سارار،
" قارداش- قارداش " دئییه هارای قوپاریر .
قطعی دیر زامانین وئریدی قرار-
آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار!^{۱۶}

۱۵): حسین عارف ین دونیادان واختسیز کؤچن ناکام اوغلو .
شاعیرین اوغلو عارف ماشین قزاسیندا دونیاسینی دگیشیر
و او زامانا دک شاعیر حسین حسین زاده ایضاسیله

۱۴): دونیا فیکیر دونیاسی دیر : ص: ۳۵ / شاعیر: حسین عارف /
باکی ۱۹۹۲ / یازچی

حسین عارف ین ۱۹۹۲ - نجی ایل باکی دا نشر اولونان " دونیا فیکیر دونیاسی دیر" آدلی شعر کیتابینا یازیلان اؤن سۆزله ، سۆزومه دایاق وئرم . بونا گۆره کی، اورادا ، حسین عارف حاقیندا ییغجام و عالیمانه اینجه لمه گندمیش و کیتابدا گندن اؤن سۆزون موالیفی حؤرمتلی عالیم " جمال مصطفی یئو" اؤز گۆروشونو " گرک شاعیر دوغولاسان " باشلیقلی مقاله سینده اوخوجولارا بئله چاتدیرمیشدیر:

" گۆزهل شعیری ایلهام اودو یارادیر، سئحیرلی افسونلو ایلهام. یارادان بهرهللی خیال یوکسک قابیلیتینی شعیرده تجسم ائتدیریر. طالعین بخششی دیر بو عالی نعمت، اؤتن ایلنجه دئییل. شاعیرلیگه «پئشه» دئمک گوناهدیر، او بخت دیر، آیری قسمت دیر؛ پئشه اؤیره نیلیر، شاعیر دوغولور. اوندان نه دیر شاعیرلیگین معیاری، نه دیر اونو باشقالاریندان سئچهن؟ شاعیر عادی آدم لارین همیشه گۆردوکلرینده یئنی معنالاری گۆرور. اونون قلبی نین گۆزو گئچک لیگه داها درین نوفوذ ائدیر. حیاتین آخاریندا ماهییتی، مهم اولانی داها یاخشی سئچیر. اوره بی نین دویدوغونو طبیعی دویغولارینی اؤز دیلینده، آهنگینده جانلاندیریر. دویغولارین موسیقیلی دیلینده یاراتدیغی اثرینه نجیب ساده لیک گئیریر. گۆزهل لیگین ساده لیک ازلدن بری صنعتده بدیعی معیار ساییلیب. بو معیارلا اؤلچولنده حسین عارف شعیری یوکسکده دورور. یاریم عصره یاخین اولور شعرین بیر یوکسکلیش یولوکنچیب، اوره ک لری افسونلاییب. شاعیرین گنج چاغلاریندان ائل شۆهرتی قازانماسی چوخلاری نین یادیندادیر. صمد ووغونون بسله دیگی بؤیوک اومید، یادداشتلاردا یاشاییر. اینانمیشدی وورغون اونون شاعیرلیک استعدادینا، دؤنه - دؤنه اینانمیشدی تمیز بیر ائل نفسینی گتیرمیشدی گنج شاعیر شعیریمیزه. سۆزده فیکیرده طراوت، اورژینال بدیعی لیک، تزه جیغیر گتیر میشدی. شعرده یاشاماق، شعرده یاشاتماق - بو آمالی گتیرمیشدی اؤز ایلله. او زامان چوخ گنج ایدی عزیز شاعیر، آنجاق حیات اونو چوخ سینامیشدی. وطن ساواشیندا، اؤلوم - قالیم ساواشیندا قابلیت قازانیب قاییتیمیشدی. سونگونو قلمله عوض ائتمیشدی؛ رنج- زحمتی، محبتی، حیاتی جوشغون ایلهام لا ترنم ائدیردی. ایندی صلحون کئشکیگینده دورومشودو، بوتون بشری باریشا چاغیریر، ساواشا درین

عارف داغی

یئنه او ایتمیش بولاق
گۆزلریمده قاینادی
اوزونو دیدمیش بولاق
پارچا- پارچا آینادی

من او بولاق باشیندا
صولح شعیرینی اوخورام
ایپک دویغولاریملا
یاشیل ماهنی توخورام
اوره گین تمیز لیکده
گوزگونو هاردان تاپیم
عشقینی عکس ائتمگه
اؤزونو هاردان تاپیم

تورپاق سویودا جاقمی؟
سندده عارف^{۱۸} داغینی
بولاق سویودا جاقمی
مندده عارف داغینی

فیکیریم او داغ کند^{۱۹} ی نین
داش حصاریندا قالمیش
نه بو دنیا ده بیشمیش
نه او قوجا، قوجالمیش.....

او منیم شعیر و دوشونجه لریمه ایلهام قاینای اولان اونودولماز دوستوم و پرستیش ائتدیگیم بیر "دده" دیر دئسم، سۆزون داها دا دوغروسونو دئمیش اولارام ایستردیم فیکیریلره راضیلاشدیگیم بیر آذربایجانلی عالیمین ده حسین عارف حاقیندا دوشونجه لرینه بیرلیکده موراجعت ائدک.

یازیردی و اوغلونو اثرلرینده یاشاتماق اوچون اوغلونون آدینی اؤزونه تخلص گۆتورور و او گوندن بری حسین عارف تخلص ائدیر. اونون نیسگیل اؤلومو بوتون آذربایجاندا چاغداش بیر دیرام روایتینه چئوریلدی .

۱۶) - نجی رنفرنس ده شرحینی اوخویاییلر سنسز/
۱۷) - حسین عارف ین مشهور داغ کندی شعرینه ایشاره دیر.

نغمه‌سی شعر دئیلمی». فیرچا اوستاسیندا لایبق منظره!
 رسام خیالینی چه که بیله جک باشقا سطیرلره یاخیندان
 باخین:

سئیر ائله حوسنونو گۆی ده دورناین،

قایادا ککلییین، گۆلده سونانین.

آینابند اوتاقدان گلین آنانین

شیرین لای - لای سه‌سی شعر دئیلمی؟

شعرده باهار طبیعتی انسانین حیات عشقینه روح وئرن
 فسونکار گۆزه للیک جانلانیر:

دره ده موروق دور، دؤشده چیه‌لک،

گاه یاغیش خوش گلیر، گاه سرین کولک.

باش اؤتور دونیادان دویماییر اوره‌ک،

یاشاماق هوسی شعر دئیلمی؟

بئله شاعرانه شعرین وارلیغی، البت ده طبیعی ایله‌مادان
 دوغور. شعرین طبیعی لیگیندن باشلانیر شعر گۆزه‌ل-
 لیگی، شاعیر دوغولانین صنعت کارلیغی. بیر صنعتکار
 شاعیر کیمی حسین ین نوفوذو سورعتله آرتدی.
 اوستادینی آنا - آنا اوستاد اولدو یئنی یازان گنجلره.
 "بولدا" شعرینده اونودولماز اوستادی‌نین نورانی اوبرازینی
 محبت‌له جانلاندردی. وورغونون وطنه ووغون لوغوندان
 صؤحبت آچدی. داستانی‌ندا، شاعیرله خالقین آیریلماز
 وحدتینی تصویر ائتدی. پوئمانین قهرمانی خالق روحونا
 صداقتلی بؤیوک شاعیر تیمثالی دیر:

هانئ ائله شاعیر، ائله بیر هونر،

عصرین نفسینی او دویا بیلسین؟

هانئ شعرینینده ائله بیر اثر،

عالیم ده، فهله‌ده اوخویا بیلسین؟

عصرین نفسینی او دویا بیلسین؟

«بولدا» پوئماسی صمد وورغونو خالق وارلیغی‌نین معنوی
 سیموولو کیمی شعر دیلینده معنالاندیردی.

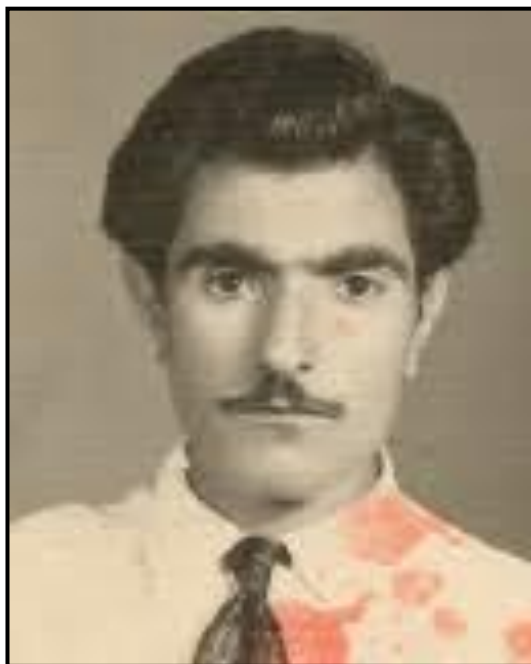
سونرالار شاعیرین یارادیجیلیق آختاریشلاری‌نین بیر قولو
 تاریخه - دیلقم دونیاسینا دوغرو اوزاندی. توپلادیغی
 معلومات‌لار دیلقم حاققیندا پوئما یازماق نیتی اویاتدی.
 مطبوعات‌دا پوئمادان پارچالار درج ائدیله‌ده گئنیش مارات
 دوغورموشدو. اوول‌لر حسین ین شعرینه طبیعتاً خاص
 اولمایان فاجعه‌نت‌لاری سسلندی بوردا، اوخوجونو
 غم‌لندیردی. ناکام عاشیق یحیی، نئجه دیلقم،
 اولماسیندان، کدرلی محبتیندن غم‌لی حیکایت باشلادی.

نیفرت اوپادیردی. اونون " من صلحه سس وئیره‌م"
 شعیری صلحدن یازیلان شعرلرین ان یاخشی‌سی
 ساییلیردی (بسته‌کار سعید رستم اوو بو نغمه یه گۆزه‌ل
 موسیقی یازدی. بولبول اونو عوضسیز اوخویوردو؛ سسی
 یئنه قولاق لاردان گئتمه‌ییب). موضوع‌لاری گئتدی‌کجه
 زنگینله‌شیر، کیچیک، یاخود اییری جملی اثرلرینده
 بدیعی کشف‌لری دایم آرتیردی.

حسین ین مشاهده حساس‌لیغی، عادی‌ده غئیرعادی‌ده
 دویمایغی گنج لیکن اوندان میل ایدی. شاعرانه فیکری،
 معنای حیکمت ایله ساده بیچیمده جانلاندرماق مهارتی
 اسلوبونون آنا خطی اولموشدور. شعرینین جاذبه قوه‌سی
 اونا ساییسز قدر اوخوجو قازاندیردی ماهنی لاری مغنی-
 لریمیزین، اوستاد عاشیق لاریمیزین ایفاسیندا ائلدن ائله
 یاییلیدی. آنجاق او ماهنیلار تکجه موسیقی ذوقونو
 اوخشاماقلا محدودلاشمیر، شاعیرین لیریکاسیندا شعریت،
 مثلودیک آهنگ، رسام بویالاری کؤنول آچان بیر گۆزه‌ل
 لیک یارادیر. مثلاً ائله حسین ین «شعیر دئیلمی؟»
 ماهنی‌سینی خیالینیزا گتیرین (اونو گول آغا ممداوو
 ملاحظه اوخودو). بو شعیری شاعیر قلمی، بسته‌کار-نت-
 لاری، رسام فیرچاسی بیر وحدت‌ده بیرلشنده یارادیب،
 اونون هر سطرینه باهار نفسی، طبیعی پوئزییا آشیلانیب.
 شعیرده موسیقی، شعیرده منظره رسمی‌نین نمونه‌سی دیر
 بو اثر. حسین ین‌ده نادر منظره یادداشتی اثره خصوصی
 کولوریت وئریر. بوردا رسم ائدیله‌ن نئچه پارچانی کتانا
 کؤچورمک اولار: «... ایوانا ایله‌ن چارپاز بوداقدان، بولبولون

آذربایجان تورپاغینی یورولمادان دولاشماغی دونیا سیاحتیندن اوستون توتدو. سیئرینه دالیدیجا آنا تورپاغین، اونا یئنی دهن وورولدو، حسنونه یئنی - یئنی شعرلر یازدی. بعضاً قلبدن آجیدی طبیعته - اونا ایسراف ائندن لرین اوزوندن ایندی یوخسول طالعینه آجیدی. «طلبات طبیعتی اؤز احتیاج لاری اوچون استفاده ائتمه یه اونون حدودلارینی یوزماغا، اونا طاقتدن سالماغا، بیر سؤزله، اونا محو ائتمه یه یؤنه لیب.» دئییردی هگل. ائله بیل هگل بوگونو اؤنجه دهن خبر وئیردی. بوگون طبیعتی ایستمار ائتمک گورونمه میس میقیاس آلیب. اکولوژی بحران ایندی نه قدر هیجان، تشویش دوغوروب. شعریمیزده بو هیجان نوتلاری اؤز عکس - صداسینی تاپیب. حسین عارف ین بو قبیل دهن اولان گؤزهل شعرلریندن تکجه بیرین اوزرینده دایناماق کفایت دیر. «بیر داغ کله یارالادیم زیروه ده» اثریندن صؤحبت گئدیر. شاعیرین همین اثری دویغولو اوخوجولارا بیر فاجعه درامی کیمی گوجلو تأثیر باغیشلا ییر. اووچولوق ائتدی و اختلار آغیر یارالادیغی داغ کله یین هلاک اولدوغو صحنه نی مهارتله جانلاندیریب. داغلارا پناه گتیرن بو مغرور حیوانی قانا بویاماق اووچونون اؤزونو نئجه سارسیدی!

نیه غمه چئویرمیشدی اوزونو، نه ایدی دامان اوره یینه شاعیرین؟ عارف هله ساغ سالامات یانیندا ایدی، «دیلقم» ی چوخ به یه نیردی؛ اثری تاماملماغی دیله میشدی آتاسیندان، عارفدن سونرا «دیلقمه» شاعر بئله حوزنلو سؤزلر یازدی؛ «... عارف گئده حسین عارف اوغلونا سلسله شعرلر حصر ائتدی؛ شاعیر کدرینی اوخوجو بؤلدو. عارفین خاطیره سینه یازیلان «ناتوان» پوئماسیندا بو جهتدن شاعیره نین طالعینی اؤز طالعینه بنزتدی. آنجاق وورغون یاخشی دئییب: «نعمتسه ده گؤزهل شعر، شاعیر اولان غمده یئیر». شاعیر یارادا - یارادا غم - کدره اوستون گلیر قلمله. سوسمادی حسین عارفین شعر روبابی نین آهنگی، ایلهامی الیندن توتدو، یازماقدان یارتماقدان یورولمادی!

اونون شاعیر وارلیغیندا اودو سؤنمز صنعت عشقی یاشاییر. هاردان باشلانیب بو عشقین توکنمز، ازه لی حیات چشمه - سی؟ آنا طبیعتدن - آنا تورپاق دان، معنوی کؤکلرین درینلیگیندن، عؤمره معنا وئرن یورد سئوگی سیندن.

صنعت سیرلرینه، ائستیتک ذوق طبیعتدن گلن صاف گؤزهل لیگی فیلسوف کانت بئله قیمتلندیریب: "نجیب، یاخود گؤزهل ساده لیک اؤزونده طبیعتین موهورونو داشییر" فیلسوفون بو فیکرینی حسین ین شعریتینه تطبیق ائتمک یئرینده دیر.

دوغما طبیعتین شاعیر سیردشی، خیالی قانادلان دیران بو موعجوزه لی عالمه اولفت، اونسیت باغلادی. اوشاقلیق دان اونا حئیرانلیق دویبدو، بو حئیرانلیق همیشه یاشاتدی.

نین فصیل لربینی خیالیندا گۆز اؤنونه گتیریب.
 آلتیمیشین زیروه سیندن اؤز طالعینه
 بویلا نیب، آجی لی - شیرین لی خاطرهلری
 یئنی دهن یاشاییب یئنی دهن دو یوب. یئنه یادا
 سالیب بوردا بیر واخت اووچو اولدوغونو. داها
 داخلیلی بیر قووه تۆبه ائتمه یه ذوق ائدیپ.
 (بیزه حاکیم اولان قووه جان ائوینده ساکین
 لشن ویجدان دیر)؛

آ مارال قانریلیب بویلانما گئندن
 آ جو یور گۆزومون قاچما اؤنوندن
 داغ که لی یانیندا خجالتم من
 او یخونو پوزاندا او یخوم قاریشدی
 گلین حاللا شاق اووچو دوستلاریم
 من اووچو دئیلم یاش آلتیمیشدی.

آلتیمیشی کئچسه بئله حسین عارف قوجالماغا تله سمیر،
 اوره ینده مین - مین آرزولاری وار. کؤنول وئردیگی شعر
 ایلا هه سینه همیشه اولدوغو کیمی صادق دیر. شعریتله
 نفس آلیر، یارادیر، صنعتدن آیری تمنا گۆزله میر. عینی
 زاماندا فولکولور صرافی دیر، خالق یارادیجیلیغیندان درس
 دئییر؛ گۆزهل دیرلی اثرلر، مقاله لر نشر ائتدیریب. عاشیق -
 لار بیر لیگینه رهبرلیگی سایه سینده بو صنعت ایندی
 او یانیش دؤورو کئچیریر. اولو سازین شهرتینی نئچه -
 نئچه دیارا یاییب. بوتون بونلارلا بیرلیکده حسین عارف
 چوخ اوخونان، سئویلن، شاعیر دوغولان طبیعی
 شاعیر دیر.^{۱۲۰}

حؤرمتلی عالمین یوخاریدا گلن یازسی گؤستریر کی
 حسین عارف دونیاسی عصیرلر بویو اؤز وورغونلارینی
 تاپاجاق و اؤز معنوی تاثیرینی گؤسترچکدیر. اونون صنعت
 دونیاسی او قدر جانلی، او قدر دوغمادیرکی، میصرعلرینی
 اوخویاندا حیاتین قاینارلیغینی یاشامین گۆزلیکلرینده
 اولان ظریفلیکلری داها دا دریندن حیس ائده بیلیریک .
 ماراقلی دیرکی، حسین عارف یین اصلی - کؤکونون بیر
 اوجو آرازین جنوب تاینندان اولدوغو، اونون آرا - سیرا
 شعرلری نین ائتحواسیندان گۆرونور.
 اونون آشیق قشم اوچون یازدیغی «یاسدیغین یونگول
 اولسون» شعرینده باخ بئله بیر میصرعلری وار :

اونا نئجه حایف سیلانیب، یاراسی نین دهشتیندن اؤز اوره -
 یی یارالانیب! گونا هه سی، پشمانلیق دو یغوسو -
 بوشعرین مغزی - جانی دیر. داغ که لی نین جانلییا
 اوغراشدیغی حالی خصوصاً قاریق وئرنده بو حیس داها
 دهرینله شیر. اینصاف، شفقت حیس لرینه قوووشور، مهم
 معنوی ماهیت قازانیر:

اؤز حالینا تکجه اؤزو آغلادی
 کیمی وارکی، کیم دایانا یانیندا
 دیل اوزادیب نم توریاغی یالادی،
 سومو کئچدی خیالیندان بو آن دا؟
 دوداق یانیر، یاناق یانیر، اوز یانیر
 بولدومو، دومانیمی ایله سین
 بویلاندىقجا باخیش یانیر گۆز یانیر
 بویانغیا سئل لر - سولار نئيله سین.

آغیر - آغیر دارتیب بو کدو دیزینی،
 مونجوق لاندی کیریکلرده دونان تره.
 ایندن بئله توز باساجاق ایزینی،
 ایندن بئله نه یوروش وار نه سفر.

اثرده دراماتیزم سونلوقدا آرتیر: سن دئمه بوگوناهین
 حایفینی طالع اوندان آلاقمیش. بو اعتراف انسانلاری
 قان تۆکمکن ساقینماغا چاغیریشی گوجلندیریر:

بیردهن - بیره ائله چیرپدی اؤزونو،
 ساغ بوینوزو قوپوب قالدی قایادا.
 ای حسین مختصر ائت سؤزونو،
 بو قان سنی توتمالیدی توتدودا.

شاعیر بو اثرین موتیونه سونرالاریزدیغی «یاش آلتیمیش
 دیر» شعرینده یئری گلنده توخونوب. آنیلان شعر
 حقیقتاً یوکسک پوئتیک گۆزهل لیک، مودریک لیک نمونه -
 سی دیر. حسین عارف بوردا عؤمور یولونو، حیات کیتابی -

۱۲۰) : دونیا فیکیر دونیاسی دیر/ ص: ۳ / یازیچی/ باکی ۱۹۹۲

"نوه م له گنده جه يه م
 "سالماس" ا دا، "خوی" ا دا
 "زال بابا" نین گۆز آچیب
 بوی آتدیغی او یوردا"^{۲۱}

گۆرونورکی حسین عارف ین بابا سی زال کیشی خوی-
 سالماس یؤوره لریندن دیر. و شاعیر نوه سیله بیرلیکده
 سالماسی و خویو دولانماق آرزوسوندادیر. «اثل اوغو یا
 مکتوب» پوئماسیندا دا بو شعره داهادا منطقی بیر دایاق
 وئریو سۆزونون سندینی آچیقلا یاراق بئله یازیر:

"ننه مین قولاقدا قالان اؤبودو:

بابام خوی دان اولوب، بوردا بؤبودو!

سوموک خوی سومویو، سود قازاق سودو

آچیلین - آچیلین باغلی قاپیلار."^{۲۲}

داها آیدین اولور کی حسین عارف ین آنا سینین آتاسی
 خوی ماحالیندان اولوب و آتاسینین آتاسی ایسه آرازین
 شیمالیندا یئرلشن قازاق بؤلگه سیندن دیر بونا گۆره کی،
 اونون نه نه سینین سوموک طرفی (آتا-بابا طرفی) خویدان
 اولدوغو اوچون نه نه سی دئییر: "سوموک خوی
 سومویو، سود قازاق سودو" بللی دیر کی، آتا باباسی قازاقلی
 اولور. اونون اجدادی نین بیر طرفی آرازین او تاینندان و
 بیر طرفی ایسه آرازین بو تاینندان دیر (قازاق و خوی).

او آنادان شاعیر دوغولان اوغوللارین بیری کیمی،
 حیاتی سئوه-سئوه یاشادی، بوتون اینسانلاری اوره ک
 دولوسو سئوگی ایله سئودی، آذربایجانین یام-
 یاشیللیغینی اؤز شعیر - صنعت عالمینه بایرق ائتدی و
 اونو یارادیجیلیق ذیره لرینده ظفر چالان بیر اوغول تک
 دالغالاندیردی. او بیر حقیقی شاعیر کیمی بیر حقیقی اثل
 خادیمی و اثل اوغوللاریندان بیری اولدو. نئجه کی
 شعرینده دئییر:

"هله آچیلما ییب قووغادان باشین،

یئریر آرخانجا دوستون، سیرداشین.

حیات سیناق دولو، اینتظار دولو،

گل وئرک قول-قولا چیین - چیینه ،

سند اثل اوغولوسان، منده اثل اوغلو."^{۲۳}

.....

ویا

"ظولمت چکین کؤچونو،

ارلر چیین - چیینه،

مردلر دیز-دیزه اولسون!

«کور»، «آراز» قاریشسین،

اونودولسون بند-بره،

قوشا هئیکل اوجالسین،

"آلی" یا، علعسگره،

آرخاسی کلبه جره،

اوزو تبریزه اولسون! "^{۲۴} (حسین عارف)

بو بیر گئرچک کی، اونون شعیر دونیاسی آذربایجان خالق
 یارادیجیلیغینین اساسلاریندان اولان قوشماقالیبلرینده و
 آذربایجانین میلی شعر قالیلرینی اؤزوند یاشادان آشیق
 ادبیاتی ژانرلاریندان آیری دییل. او، حتا سربست ویا آیری-
 آیری قه لیبلرده شعرلر یازسادا، موصولاری خالق روحونو-
 خالق احوالینی اینعکاس ائتدیریر. یارادیجیلیغی آشیق
 ادبیاتیندان و آشیق شعریندن مایالاندیغینا گۆره همین
 ادبیاتین قایغیسینی چکنلردن اولور و بیرنجی دؤنه
 آذربایجان آشیقلا بیرلیینی قورور و بو یولدا آغیر عذابلارا
 قاتلاشیر. دئییه بیلر کی او آشیقلا بیرلیگینی
 قورماقلا، خالق وارلیغینین کنشیکینده دوران ایلک رسمی
 و گئنیش بیر کولتور اوچاغینین یارانماسینین تملینی
 قوردو، او بیر متفکیر عالیم کیمی اودلار یوردوندا دده
 قورقود اوچاغینین سؤنولمزلیگینی بیر داها ثبوت ائتدی.
 من بورادا حسین عارف ین شعیر دونیاسینی آچیقلاماغا
 یوخ، بلکه آرامیزدا اولان خاطریره و ادبی ایلگیلری یازماغا
 چالیشدیم. یقین کی، گلجک آرخاینلیقلاردا اونون ادبی
 ایرثینه داییر یازیلاریم اولاجاق اینانیرام کی، دده قورقود،
 یولونون قوروقچولاریندان اولان بو اوزان ادبیاتینین
 وورغونو و اونون چاغداش ایللرده تشکیلاتچسی ساییلان
 حسین عارف اؤلمز قوشمالاریلله ساز و سؤز دوناسینی
 آذربایجان ادبیاتیندا یاشادانلاردان اولاجاق. یولو داواملی
 اولسون.

(۲۱): دنیا فیکیر دونیاسی دیر/ص: ۲۶ / یازیچی / باکی ۱۹۹۲

(۲۲): دنیا فیکیر دونیاسی دیر/ص: ۱۴۹ / یازیچی / باکی

(۱۹): دنیا فیکیر دونیاسی دیر/ص: ۲۲۸ / یازیچی / باکی ۱۹۹۲

(۲۰): دنیا فیکیر دونیاسی دیر/ص: ۳۷ / یازیچی / باکی ۱۹۹۲

سنى قويموشدۇن آخى منىم آدىمى
توپلوچا يېغىشان پو اولدوزلارا.

سنىن گۈزلىرىندىن پاخدىم اۋزومە
ايسىتە ديم اونلارى سىنىك ايزله مك

پنن چىتىن كلىد، اينان سۈزومە
قارائلىق كنجە نى سحر گۈزلە مك

قايىت سحرىمە، انله ايندىچە
گولومسە سىن گونش، يئنه اوزومە
سنىسىز دە اولمور كى آيلى پير كنجە
سنى گۈزىدە اونو، پاخىم اۋزومە

سنىن اوياندىغىن آنى پىلىم
صباحلار پىن خنىپىر، هر واختىن خنىپىر
گۈروشونە هر دن كنجە كلىم
اولدوز دا گونشە سالاملار دنىپىر

قوى گونش دە اولوم پارلايىم هر آن
ايشىقدان اطرافا ساليم مئىلىمى
سحرلر نور ساچىپ سمادا دوران
پو گونش دە پير نۇ اولدوز دنىلمى؛

پوز باغلامىش سويو پو فضالاردا
كۈنول چنشمە سىنە، قىشدا دا يايدير.
سحرلر قارالان سويوق سمادا
بلكە پاتان گونش گله چك آيدير.

شعر يىمىز

سوزوموز

ŞEİRİMİZ
SÖZÜMÜZ

قنداب صادق

Qəndab Sadiqdan şeirlər

گۈزلىرىم ساتاشدى كنجە اولدوزا

گۈزلىرىم ساتاشدى كنجە اولدوزا
پورودو هيچان سىنىق كۈنلومو
او آندا اور گيم دۈنموشدو پوزا
اريتدى اولدوزلار دونموش اوزومو

آلار ايشىغىيلا دۈرد پير يانىمى
دنيە چك سۈزلىرىم واردير اونلارا

آخار سو دا کوسدو پره دن-سالدان
پهانه گزیرم آتلاماق اوچون.

گولمک ایسته ییرم تویدا-پوساتدا
گۆزل گۆنلر گۆروم من ده حیياتدا
سۆنمه سین اولدوروم بو کایناتدا
پهانه گزیرم پارلاماق اوچون.
گنجه دوشور یئنه گۆرونور منهتاب
گوندوزلر ده یوخدور سورغوما چاواب
یازیم آغ ورقی اولسون پیر کیتاب
پهانه گزیرم قاتلاماق اوچون.

آریقلادیم دوشدوم، فرق یوخ ناسازدان
یوخ اولاجام من ده یقین پیرازدان
قورو نان ینییرم کنچمز بوغازدان
پهانه گزیرم یاغلاماق اوچون.

گۆزومده قییمتسینر چواهییری-لال
دیرسینر عقدلردن اولورام پیهال
اعتیراضیم وار پس دایانمیشام لال
پهانه گزیرم دانلاماق اوچون.

ایسترم هایقیریم باشیم دا دمیدیر
گولوم دلی کیمی گۆزلریم نمیدیر
باتیدیر زیل سسیم قالاتی بمدیر
پهانه گزیرم سازلاماق اوچون.

روحوم چاندان چیخید اوچورام یامان
اورک آغری ونرید تاپمادیم درمان

منیم آغ ساچلاریم گونش شوعاعسی
ینره توخوناندا آهو-زار اندیر.
ککلیک بالاسیتک الوان حیناسی
ینره کی ایستیدن آند-آمان اندیر.

حسرتی قلبیمه قازدیم بو گنجه

حسرتی قلبیمه قازدیم بو گنجه
عومورلوك سنوگیمه باغلاماق اوچون.
بو هیچرانا کی من دۆزوم دی نئجه
پهانه گزیرم آغلاماق اوچون.

قاناد چالیپ قوشتک گۆیده سوزرکن
نازلی باخیشلارلا آغینر پوزرکن
گلپشیمه سن ده گوللر دوزرکن
پهانه گزیرم قوخلاماق اوچون.

یوخوسوز گنجه لر درد اورتاغیمدیر
خیاللار آل-الوان باغچا-باغیمدیر
سنسینر عیمارتیم تک اورتاغیمدیر
پهانه گزیرم دولانماق اوچون.

اورک آلیشیدیر سسینر فریادا
درد کدر ایچینده خوررملیک دادا
یاوانشچا دۆیونور، دۆیونمور یا دا
پهانه گزیرم یوخلاماق اوچون.

خاطیره لر کنچیر فیکری-خیالدان
آچی باش قالدیریب زهری بالدان

یوخسا، هئچ سؤنمه میشدی؟
 ایندی بوکولمه سین کورگین
 چونکی عشقیمی سؤنمه میشدی.
 وطن بلاسیندان دؤنمه میشدی.
 روحون آز دا اولسا،
 قوی راحتلیق تاپسین.
 قارا تورپاغا وئردیکلرین،
 قوی ایندی راحت یاتسین.
 بیز گلدیک دیرچه لیشه،
 آزادلیق روحو اؤنوند.
 ائتمریک سیزدن پای،
 قودورموش ایته-لئشه.
 ایستیقلاالین یؤنوند،
 ساواشماقدیر بیزه پئشه.
 قان باهاسینا، قیصاص اوچون
 گئجه-گوندوز دئمه دن
 ووروشان اوغوللاریمیز
 گولله یاراسی بیلمه دن
 تاریخی یئنیله مک اوچون
 سفربر اولدولار اوندا.
 بیر شهید خبری گلسه
 داماردا دونور قان دا.
 فریاد قوپاریب آغلادیق

دؤیونورمو قلیپیم آخیر بو زمان
 پهانه گزیرم پارتلاماق اوچون.

یورولدوم سوسماقدان ائدییم شیکایت
 اؤزومه که لرسم اوندا نهایت
 بدنییم کنییگیپ یوخدور حرکت
 پهانه گزیرم سیرلاماق اوچون.

پوللا آلینمیر حیسس، دئییلدیر باها
 دیلگیم یئتمه دی اومید آلاها
 قیغیلچیمی سؤندو آلیشمیر داها
 پهانه گزیرم اودلاماق اوچون.

دریندن نفس آدییم اولدو قاصیله
 داغا-داشا ووردوم یئتدییم هاسیله
 دردییم یوزده یوزدور چاتیب خالیسه
 پهانه گزیرم پایلاماق اوچون.

قالخسا دا پرده لر عینی تاماشا
 سؤز قوووه سیز اولوب دیییدیر داشا
 قاریشییدیر هر شئی دوشمورم پاشا
 پهانه گزیرم آنلاماق اوچون.

خوجالی، وطنین قانایان یاراسی

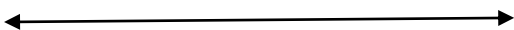
خوجالی، وطنین قانایان یاراسی
 اؤتسه ده ایلر سونراسی
 سن اولدون قلبی یانان
 اولدون ان بختی قاراسی.
 هله ده یانیرمی اورگین؟

بر-بزكلى خونچالار.
 تورپاغىن اوزو گولسون
 اويانسىن قيش ايندن
 دوزلرينده اوغول-اوشاق
 كئچىرسىن آت ياريشي
 قالخسىن قامتلي شاخا
 فرحلىسىن داچالار.
 خوجالىيا باهار گلسىن
 باتىرسىن قيشىن سسىن.
 تمىزله يېك بدخاه نفسلري
 يايلىسىن كۆرپه سسلري
 چاپلارن گورولتوسو
 قيشقىرسىن بو سۆزلري:
 " ياز يادداشينا، ازربايجان
 خوجالى سنىندىر، سنده قالاچاق،
 نىنكى بىر تورپاق، بىر جان
 دونيانىن قلبى اودلار يوردو
 شاه دامارى قاراباغدا
 نبضى دايم اوردا آتاجاق " .

Türkün Töresi Hamit Göksoy

Töresiyle yürür hep bütün büyük devletler
 Temelinde ter yoksa yan yatar memleketler
 Hayal, umut uçarken kanat geçer, kol geçer

۱۴۰۰ تىر ۱۹۵ خۇدافەرىن 195 (2021)

خوجالىدىر قان يادداشىمىز
 لاكىن بىز بىخىلمادىق...
 شپىد اولدو نچە قارداشىمىز
 ديله گلسه هر كسك-داشىمىز
 اونلار دا هاي قوپاراردي
 دوشوب قم درياسينا
 اۆز باغرىنى ياراردي.
 سوسسا دا بوتون دونيا
 حاق اۆزونو تاپدي
 هر شئي ناغىلميش گويا
 اولسايدى اگر بىر خوليا
 منى اويادارديلار.
 ايللر اوزونو بو خالقي
 بلکه من دلي ساندىم
 يا اۆزوم دلييميشم
 روايته ايناندىم.
 هر نفرين قلبينده
 بىر آغرىدىر خوجالى
 بىز تاريخى بىليرىك
 جاوان، اوشاق، قوجالى.
 قفلتدن اويانمايان دونيا
 هميشه بىزه ياد باخار
 بىز حاقىمىزي آلميشىق
 ايندى كناردان سوسوب باخار.
 سن ده گوله جكسن، خوجالى،
 توي-ماغارين بول اولاجاق.
 داشلاريندا يازيلان هر قانين
 بىر سئودا عوضى اولسون
 هر يابان اوتون يئرینده
 گوللرين تزه سي اولسون.
 طراوتلىسىن باغچالار
 دوزولسون بايرام گونونده

قورخدوغوم آن اکبر رضایی (سسسيز)

قورخدوغوم آن اؤلوم سسی

اؤلولرله بیرلیک سسی

گلیر منیم قولاغیما...

قورخدوغوم آن سانکی هر شی

اؤزون ساتیر یادا باتیر

کؤلگه لرده باتیق لاردا

یادا قویون قوزو کیمی

یاتیر قالیر یاتیق لاردا

او ان گه لیر قولاغیما

اؤلوم سسی اؤلوم سسی...

بیله بیله قانا قانا

اؤز دیلیمه یانا یانا

قورخو منی توتدو بیر آن

گؤردوم او آن اؤلدوم اینان

قورخودان اؤلدوم من او آن...

مزارا قویدولار منی

سونرادا هوی دولار منی

هه ره سی بیر قیافه ده

آجیقلی نیفرتلی نوخوش

باخیردیلار سانکی منه...

قورخودان اؤلوموش بیر آدم

نیفرته لایبقدی هر آن.

آغیزدا رحمت اوخویان

گؤزلریندن یاش بوراخان

فیکیرده همده سئوگی ده

دورو بولاق تک دورالان

کؤنولده لعنت اوخویوب

یئرین خوش اولماسین دئدی

عقرب ایلان قوناق اولسون

گؤرون بوش اولماسین دئدی...

دوغروداندا قورخدوم او آن

قالخدییم مزاریمدان اینان

قاجیب چاغیردییم اونلاری

توتوب باغیردییم اونلاری...

منه قولاق وئرمه دیلر

نه بیر آدم نه بیر اینسان

بیر اؤلوده سایمادیلار

کیتاب کیتاب شعرلریمین

بیرجه سینده یایمادیلار...

جان جییه ریم شعرلریم

اود آلولو شعرلریم

کیتاب کیتاب قوجاق قوجاق

بومبا کیمی قیلینج کیمی

اود قوپاران شعرلریم

آتیلدی گئتدی قیراغا

منده کی گئتدییم ایراغا...

کؤنلوم آلولاندى منیم

حیاتیم اودلاندى منیم

بیر آن آتیلدیم اویخودان
 اوزاقلاشدیم او اویغودان
 ایچیم جوشدو و قاینادیم
 کۆنولده دولدو دویغودان
 هارای چکدیم ائلیمده من
 هاممی قولاق وئردی منه
 هاممی اورک وئردی منه
 اوندا بیلیم و آنلادیم
 بؤیومک ایسته سن اگر
 ائله آییل ائله ییخیل
 بؤیو کلوگون رسمی بودور
 حقیقته دؤزوملو دور...

آدیم چیخدی قهرمان تک
 هاممی عزیزله دی
 ائلی سئودیم اؤمور بویو
 ائلده منی عزیزله دی...

ائلیم دایاغ دوردو منه
 قورخماز اولدوم اؤمور بویو
 قورخو مندن اوزاقلاشدی
 یولوم اولدو ایگید یولو.

اونودولماز آتام و قارداشلاریم آدینا یازدیغیم شعر:

اؤلورم

اکبر رضایی (سسسیز)

دوشموش جانیم آتش هیجران ، اؤلورم
 آتمیش منی اول سئوگیلی جانان ، اؤلورم

غم بزمی آچیبیدیر قوجاغین ، کۆنلوم ایچین
 اولماز منیم احوالیم درمان ، اؤلورم

یارسیز نه بلالر چکیرم ، بیلمه لی دیر
 یار اولسا وئره ر حالیما سامان ، اؤلورم
 گلسین بو یانان کۆنلومو ، بیدار ائله سین
 وئرسین بو یازیق کۆنلومه فرمان ، اؤلورم
 جان سیزلاییر هرگون ، سحر آخشام یار ایچین
 هر آنیم اولوب دردلی پریشان ، اؤلورم

هئج بیلمزیدیم ، دم گنده تئن تئن گله غم
 اود توتسون آلیشسین بئله دووران ، اؤلورم

درد دوشمن اولوب ، کۆنلومو برباد ائله دی
 اود توتدو منی ، قاجدی دا یاران ، اؤلورم

بیر کیمسه نی اینجیتمه یه ، مئیل ائیله مه دیم
 لاکن ، حیات ائتدی منی ویران ، اؤلورم

"سسسیز" نه بلالر چکیرم ، بیلمه لی دیر
 عشق اولماسا بو قلبیمه سولتان، اؤلورم

#####

رحمان گل محمدی قیه باشی (سئوینمز)

کمی وار

باختیم یاتیب داغدا یاتان دومان تک
 گۆز لیریمده چیسکینی وار نمی وار
 عؤروم کئچیب گون گدیک دن آشان تک
 آرزولارا بو عؤمرومون کمی وار

ایستک لیریم اوزاق توشدو گوجومدن
 قورد آپاردی قوش آپاردی دجیمدن

فرهادام اود آلدی شعیر تملیم
شیرینله خسروو حال آلان کیمی

(سئوینمز) سسله نیر سئوگیم سس ایله
نازلانیر عشوه سی قلبیم هیس ایله
دولانیر باهاریم اونون تاس ایله
یارپاغی بوغاناق یئل آلان کیمی

+++++

زاهد عزیزدن شعرلر

Zahid Əzizdən şeirlər

قوجالار

گنجلیگیمی یادا سالیب کؤره لر،
خیاللاردا ایتیب-باتار قوجالار.
سئیرلديکجه سیرالاری گونگون ،
بیر-بیریندن مؤحکم توتار قوجالار.

هر نه گؤرسه گؤردویونه شوکر ائدر،
بیرجه آنی وئرمز یئله بوش، حدر.
آل گونشی گؤرمک اوچون هر سحر،
یوخوسونا هارام قاتار قوجالار.

ار مئیداندا، ار دایانیب، ار دوروب،
کؤنوللرده یووا سالیب، یورد قوروب،

گؤزدن آخان بو قوروماز سیجیمدن
خالوار خالوار سانجاقلانان غمی وار

پاییزداکی خزان وورموش چیچگم
دونیا آدلا دگیرماندا دیبگم
آرزو دولو اومود دولو اورگم
پرپر اولموش سایا گلمز کامی وار

آکدیم اینام بیچدیم گومان یئدیم آه
هئچ بیلمه دیم ائيله میشم نه گونا
وئران قالمیش اورگیمده بای قوش شاه
اوندان باشقا اورگیمین کیمی وار؟

کؤل اولسامدا قانادیمدا سار اولدو
قوش اولسامدا قیسمتیمه خار اولدو
منیم باختیم ازل گوندن کار اولدو
نه یاخجی کی ((سئوینمزین)) هیمی وار

بال آلان کیمی

قوندوقجا کام آلیر گؤزوم گؤزوندن
آری لار غنچه دن بال آلان کیمی
هیجریندن یاش آلدی صبریمین گؤزون
کوهلندن سرپ یول لار نال آلان کیمی

آچیلجاق نازیوین سویوق آوازی
بولبولوم اوشویوب گؤزله دی یازی
قارالدى قلبیمین گودمک دن گؤزو
لاله نین باغیرینی خال آلان کیمی

سن سیز ده نقصان دیر بوتون خیالیم
آسیلی قالیدیر آرزوم آمالیم

منیم یازدیقلاریم...

منیم یازدیقلاریم کیتابا سیغماز،
منیم یازدیقلاریم داشلار اوچوندو.
منیم یازدیقلاریم دوغولماز، دوغماز،
ایلمز قامتلر، باشلار اوچوندو.

منیم یازدیقلاریم سویوم، سویادیم،
گۆیلردن باشلانان لپیردی، ایزدی.
منیم یازدیقلاریم قوشا قانادلی،
ماوی خزریمدی، قارا دنیزدی.

منیم یازدیقلاریم سودو، تورپاقدی،
منیم یازدیقلاریم اوددو، هاوادی.
منیم یازدیقلاریم خزانسیز یارپاق،
اؤزومله باشلانان سونسوز داوادی.

منیم یازدیقلاریم آلتایدان قویوب،
تورانا یاییلان تورک هاراییدیر .
منیم یازدیقلاریم اوجا تانری نین،
ماوی گۆیلرده کی ، گۆی ساراییدیر.

منیم یازدیقلاریم دینیم، ایمانیم،
دیشمز اینامیم، آلین یازیمدی.
منیم یازدیقلاریم ددم قورقودون،
موقدس قوپوزو، تئلی سازیمدی.

منیم یازدیقلاریم جنگه سسله یهر،
ار اوغلو ارلری، ارتوغروللاری،
منیم یازدیغیما نیفرت بسله یهر،
دویا بیلمز اونو کور اوغوللاری.

هر بیر کسی اؤز یئرینده اوتوردوب،
سون منزیه گئدیپ چاتار قوجالار

داغلار منی تانیمادی

نه قارشیمایا چیخان اولدو،
نه الیمی سیخان اولدو.
نه اوزومه باخان اولدو،
داغلار منی تانیمادی.

جاوان گئتدیم، قوجا گلدیم،
اوجا گئتدیم، وچا گلدیم.
بورج ائيله ییب بورجا گلدیم،
داغلار منی تانیمادی.

عاریف اولان هیمه گرک،
میضراب تئله، سیمه گلک.
دؤنوک اوغول کیمه گرک،
داغلار منی تانیمادی.

آتیم یوخدو آتلانماغا،
اورمانیم یوخ اوتلانماغا،
گلدیم درده قاتلانماغا،
داغلار منی تانیمادی.

گلدیم درمان اولماق اوچون،
خیاللارا دالماق اوچون.
اؤلوب بوردا قالماق اوچون،
داغلار منی تانیمادی.

چن-دومانی یورغون گۆردوم،
گول-چیچگی سولغون گۆردوم،
زاهید عزیز دالغین گۆردوم،
داغلار منی تانیمادی.

منیم یازدیقلاریم عشق دوعاسیدی،
مجنونلار آراییب، تاپیب اوخویار.
منیم یازدیقلاریم سۆز خونچاسیدی،
هر سطرى بیر جوره خالى توخویار.

منیم یازدیقلاریم گولوستانداكى،
بۇلونن وطنین آمان سسیدی،
منیم یازدیقلاریم تورکمچایداكى،
جان وئرن تورپاغین سون نفه سیدیر.

منیم یازدیقلاریم منیمكى دئییل،
تانرییا دئییلن ان سون سۆزومدو،
منیم یازدیغیمی دیشمز آی، ایل،
منیم یازدیقلاریم منیم اۆزومدو.

تاسالانما

داغلار قارسیز هئچدی، زیروه قارتالسیز،
طبیعت یئتیرمیر گولو قانقالسیز.
اینسان روحسوز اولماز، ارلر آمالسیز،
اولانلا اولمازی بۇل تاسالانما.

آی ایشیق چیله ییر، گونش نور ساچار،
بیر یاندان باغلیان، بیر یاندان آچار.
قوردلار اویاناندا چاققاللار قاچار،
ایلمه دار گونه، گول تاسالانما.

هر قیشدان بیر باهار، بیر یاز دوغولور،
ظولمت قارانلیقلار نورلا بوغولور.
قورخونون عجله فایداسی اولمور،
اۆزون اۆز هاوانی چال تاسالانما.

جان اولماز جانیم اۆزگه جانیندان،
ایلانا ساریلار دریادا باتان.
اجله اوز-اوزه جنگ مئیدانیندان،
قاچما، زاهید عزیز، اؤل تاسالانما.

داها مندن سئون اولماز، عزیزیم.

یئریم، گۆیوم پیر-پیرینه قاریشیپ،
آه چکمدن اوزوم-گۆزوم قیریشیپ.
ایستکلریم ووسالیملا پاریشیپ،
داها مندن سئون اولماز، عزیزیم.

سولوپ گندیپ قیزیلگولون پوتاسی،
حالیم یوخدو یولدا-ایزده یاتاسی.
توتار پیزی پو سئوگی نین خاتاسی،
داها مندن سئون اولماز، عزیزیم.

واخت وار ایدی گۆیدن اولدوز سالاردیم،
هر پیر آتین هاواسینی چالاردیم.
گۆزللرین قاداسینی آلاردیم،
داها مندن سئون اولماز، عزیزیم.

انله پیل کی، مندن هنج واخت اولماپیپ،
گۆزللری کمندینه سالماپیپ.
سۆزلریمین دادی-تامی قالماپیپ،
داها مندن سئون اولماز، عزیزیم.

پیر گۆزه لپن سوراغیندا قالمیشام،
گۆزلری نین قاراسیندا قالمیشام.

اوغول-اوشاق آراسیندا قالمیشام،
داھا مئدن سئون اولماز، عزیزیم .

شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

بو یئرلرین آي، اولدوزو باشقادی،
بو یئرلرین اوغلو، قیزی باشقادی.
بو یئرلرین قیشتی، یازی باشقادی،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

داغلاری یوخ زیروه سینه قالخماغا،
باغلاری یوخ چپرینی بیخماغا.
تاغلاری یوخ، مئیوه سیني بیخماغا،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

آغلاماغا نه گولمه یه یئری یوخ،
ساخلاماغا نه بؤلمه یه یئری یوخ.
نه قالماغا، نه اؤلمه یه یئری یوخ،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

گۆر هاچاندي سنل سولاردا باتمیرام،
گون آلتیندا قایلاردا یاتمیرام.
نچه ایلدي یوخومو دا قاتمیرام،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

اؤز گۆزلیم اؤز-اؤزومدن سو ایچمیر،
درد-بلانین بیرجیگی یان کئچمیر.
دریازلاری عؤمور بیچیر، اوت بیچمیر،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

قارغی آتلار مینیلمه میس قاریدی،
بیر ده گۆردوم عؤمروم، گونوم یاریدی .
بو یئرلردن کیملر گۆرن یاریدی،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم.

بو نه قیسمت، بو نه اینصاف، موروتدی،
داغلاریمی اؤز یئریندن تریپتدی.
زاهید عزیز داش-کسه یه هسرتدی،
شهر منلیک، من شهرلیک دئییلیم

سین اولورام

گئتدیکجه داھا چوخ سئویرم سنی،
گئتدیکجه داھا چوخ سین اولورام.
عشقینین اون یئتمز زیروه لرینده،
دومانین اولورام، چنین اولورام،
گئتدیکجه داھا چوخ سین اولورام.

سنسیز گونلریمی سالدیقجا یادا،
کۆزوندن کۆز آلیب دوشورم اودا .
سن قریب بیر لیمان، من ظولمت آدا،
ساهیله یان آلان گمین اولورام،
گئتدیکجه داھا چوخ سین اولورام.

داھا یوللاریمی گۆزلیه نیم یوخ،
آرخامجا کۆلگتک ایزلیه نیم یوخ.
سۆزومون اوستوندن سۆز دئییه نیم یوخ،
خوش گونون، خوش آنین، دمین اولورام،
گئتدیکجه داھا چوخ سین اولورام.

بیلمه ییب قدرینی من اولدوم ناشی،
وئردیم یئله گئتدی، عؤمرومو، یاشی.

قوش اولوب گۆیلرده اوچماق اولورسا،
باغلی قاپیلاری آچماق اولمورسا،
آلین یازیسیندان قاچماق اولمورسا،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

هر ظولمت گئجه نین بیر صاباحی وار،
بیری چوخالاندا، بیری آزالار.
بیلسه آلاه بیلر کیمدی گوناهاکار،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

سئوینجه اورتاییق درد-قمه شریک،
آیری-آیریلیقدا تنهاییق، تکیک،
اوسوزدا او دونیادا گوروشه جگیک،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن!؟

بیر سحر یو خودان دوروب گوریدیم...

سویومون سویادی آدم اولسا دا،
من آدام دوغولدوم، آدم اولمادیم.
اوغومون، قیزیمن شیرین دیلیله،
آتا چاغریلسام دا آتام اولمادیم.

قیرخی آدلاسام دا قیرخیم چیخماییب،
آتاما، آناما مؤحتاجام هله،
قیسمته باخماییب، باختا باخماییب،
گزیرم دونیانی بئله دن-بئله

قوناقلی-قارالی، اود-اوجاغمین
ازلدن یوخوموش الی نین دوزو
عالمه نور ساچان عاصیمانین دا
اؤزونون دئیلمیش آیی، اولدوزو

هر یولا سالدیقجا پاییزی، قیشی،
ساجلارینا دوشن دنین اولورام،
گئتدیکجه داها چوخ سنین اولورام.

داغلار زیروه سینده چنله گؤزلدی،
تورپاق جو جرتدیگی دنله گؤزلدی.
بو دونیا منیمچون سنله گؤزلدی،
سنی سئودیگیمه امین اولورام،
گئتدیکجه داها چوخ سنین اولورام.

بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

" بیز نییه سئومه یک بیز-بیریمیزی "

زلیمخان یاقوب

اون-اونه قاریشیر، سئل سولار چایا،
گون-گونه قوووشور، هفته لر آیا.
حیات باشدان باشا شیرین بیز رؤیا،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

هر فصیل بیز جوهره دون گئینرسه،
داغلارین دؤشونده چن سورونوزه.
هارداسا یئریمیز بوش گورونورسه،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

سیلینمز ابدی لپیریز-ایزیک،
صاحبسیز دریاییق، جوشقون دنیزیک .
او خوشبخت آنلارین شاهیدی بیزیک،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

گؤزلری یول چکن یوللار واریکن ،
میضراب هسرتینده تئلر واریکن.
هله یاشاناسی ایللر واریکن،
بیز نییه قاچیریق، بیز-بیریمیزدن.

الینین اتگی یوخ،
بالینین پتگی یوخ،
چالماغا توتگی یوخ،
دونیا گۆرن کیمیندی

اٹله تپه لره داغدی دئییریک،
داغلار یئره گیریب تپه یه دؤنور
اؤزگه تامینی اٹله یئییریک،
آشیم دمدن دوشور، اوجاغیم سؤنور

آد بیزیم سوی تانری نین،
اٹو بیزیم، کؤی تانری نین،
یئر بیزیم، گؤی تانری نین،
دونیا گۆرن کیمیندی

اونا کپک وورور، سوده سو قاتیر،
دونن یومورتادان باش چیخارانلار
دیدیب پارچالاییر شیرین جانیمی
منیم حدیگیمله دیش چیخارانلار

یوخ یئلکه نیم، یوخ سمتیم،
یوخ لیمانیم، یوخ گمیم،
نه سنیندیر، نه منیم،
دونیا گۆرن کیمیندی
دونیا گۆرن کیمیندی...

هارا سپیلدیمسه اوردا گؤیردیم،
باهار دا منیمدی، پاییز دا، قیش دا.
بیر سحر یوخودان دوروب گؤیردیم،
اوغلوم من یاشدادی، من آتام یاشدا.

سویومون سویادی آدم اولسا دا،
من آدام دوغولدوم، آدم اولمادیم.
اوغلومون، قیزیمین شیرین دلیلیله،
آتا چاغریلسام دا آتام اولمادیم.

دونیا گۆرن کیمیندی

اوباسی، اٹلی آغلار
کؤزونو کولو آغلار،
دردینه دلی آغلار،
دونیا گۆرن کیمیندی

پاییزی، نه یازی وار،
چؤرگی، نه دوزو وار،
نه اوغلو، نه قیزی وار،
دونیا گۆرن کیمیندی

سوسیال مئدیادان

تصور از غربی که مهد پیشرفت و علم است و انسانها همیشه در ارزی رسیدن به آن پیشرفت که حاضرند در چوشه ای از آن تاریخ مورد عنایت و تعریف غربیان قرار گیرند تا سهمی از آن مهد به اصطلاح تمدن و پیشرفت را در خود حس کرده و به دیگران پز دهند!

خالی شدن از هر گونه اعتماد به نفسی لازمه ی

این ندرکات است

غربیان از جانب فارس و لر و کرد و ... هیچ خطری برای خود احساس نمیکردند و برای همین شروع به تاریخنگاری منفعت طلبانه برای آنها کردند زیرا میتوانند اهرم و سوپاپ اطمینان آنها در سیاست تورکستیزی باشند از طرفی بر آن بودند که گذشته ی تورکان را به همراه زبانشان نابود کنند ، تا هویتی از آن بر جای نمانده و یا اینکه تضعیف شود

به همین علت آنها افرادی را از خود همان شیفتگان فرهنگ غربی با اسامی اندیشمند و فرهیخته و فرنگ دیده و ... تربیت کرده و به سوی مردم خود گسیل کردند ، مردمی که آنها هم از غرب و پیشرفت غرب و پوشش و ... زیاد میشنیدند!

و این همان نقطه ای است که برای نابودی هویت آن ملت که زبانش است کفایت میکند بطوری که همان ملت امروز خود را رد کرده و در لابلای تاریخ بدنبال هویت تعریفی بگردند که غربیان گفته اند ! اما در واقع غربیان این به اصطلاح هویت را برای کسانی نوشتند که در کنار آذربایجان و تورکان زندگی میکنند و همان برتریت تحریفی برای آنها (غیر تورکان) را مصداق نمونه قرار داده تا اگر کسی مستعد تغییر باشد با همان ایده تغییراتش پیش رفته و بعد از چند نسل آثاری از هویت قبلیش باقی نماند

همان چیزی که مثالهای زیادی میتوان برای دیروز و امروز این سیاستها آورد که چگونه همین آسیمیله گرایی پهن شده توسط غربیان به کار خود ادامه میدهد و چگونه پانفارسیسم (جعلی) از نوع خودباختگان او را در این سیاست خواسته و نا خواسته همراهی کرده و میکند این همان گوشه ای از تاریخ تورکان است که اصالت تورک بودنش دشمنانش را برای تعریف هویتی غیر تورک ملزم کرده تا او را برای همیشه از میان بردارد @turk_bilg .

نیم نگاهی به مسایل روز و جریانات این مناطق میتواند تا حدی گره گشای ان باشد.

قاجاریه یکی از تاریخهای معاصر این سرزمین است و تلاش انگلستان و روسیه و فرانسه برای تغییر حکومت!

از بین بردن تعصبات تورکان یکی از بلند مدت ترین اهدافی بود که اروپاییان برای این موضوع تلاشهای زیادی کردند و بهترین راه این بود که آنها را از بعد زبانی که هویت انسانها را میسازد مورد هدف قرار دهند زیرا مرگ زبان میتواند او را از هویتی به هویت دیگر بر گردانده و در اصل گذشته ی او را به فراموشی بسپارد .

همین تفکر کافی بود تا برای غیر تورکان و تورکان داستان سرایی خلاف واقعیت کرده و با همین سیاست که قرار است و یا قرار بود بر سرشان آورد داستانی از تغییر زبان را نیز مطرح کند زیرا قرار است برای همان گذشته ی ساختگی هویت سازی کند و تورکان را ملزم به باور سازد!

این امر امکان پذیر نیست جز اینکه تاریخ را با نام تورک حقیر و وحشی و مهاجر بشناساند و بعضی قهرمانان تورکان را نیز در قالب هویتهای دیگر بشناساند.

سیاستی که کفایت تا آن فرهنگ را به نام مدنیت و شخصیت و پیشرفت و انسانیت در جامعه ی بخصوص آذربایجان تزریق کند و انسانها را بسوی ایده ال گرایی تعریفی خود سوق داده و ایده ال تعریفی خود را در قالب هویت اصلیشان قالب کند.

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Haziran- temmuz 2021- İL19- SAY 195-(ƏLMI-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRĞİ)

WWW.KHUDAFARIN.IR

CAN AZƏRBAYCAN

